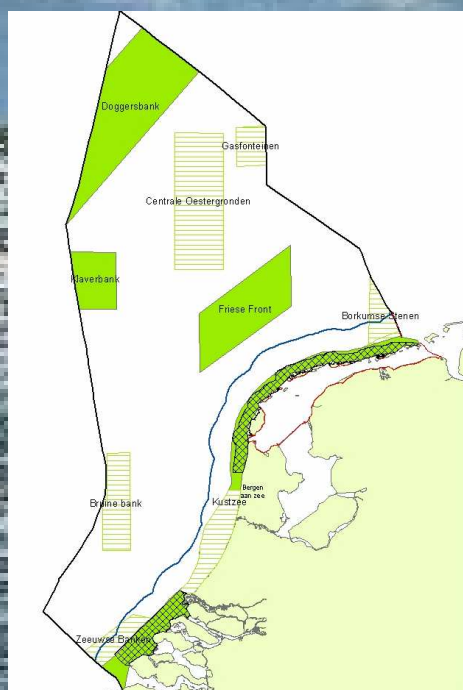

Beschermde gebieden in de Noordzee

Een inventarisatie van stakeholders
en hun belangen en conflicten

Augustus 2006

Beschermde gebieden in de Noordzee

Een inventarisatie van stakeholders en hun belangen en conflicten

Augustus 2006

Auteurs

Birgit de Vos², Mishka Stuip¹, Dolf de Groot¹ en Olga Ypma¹

Gepubliceerd door: Wageningen Universiteit en Researchcentrum

Copyright: 2006. Wageningen Universiteit en het Landbouw Economisch Instituut

Dit rapport mag in zijn geheel of gedeeltelijk worden gebruikt voor elke vorm van educatie of voor non-profit gebruik, zonder speciale toestemming van de copyrightbemachtigde, echter moet de juiste bronvermelding worden gebruikt.

Design en lay-out: Mishka Stuip en Olga Ypma

Foto titelpagina: www.bvdewerf.nl

Kaart titelpagina: Rijkswaterstaat Noordzee. 2005. Kaart 10, Alle gebieden met bijzondere ecologische waarden, Concept.

1. Leerstoelgroep Milieusysteemanalyse (MSA)

Dr. Dolf de Groot

Postbus 47, 6700 AA Wageningen

Tel: +31-317-482247, Fax: - 484839

E-mail: dolf.degroot@wur.nl

Website: <http://www.esa.wur.nl>

2. Landbouw Economisch Instituut (LEI), visserij onderzoek

Drs. Birgit de Vos

Burgemeester Patijnlaan 19

Postbus 29703, 2502 LS Den Haag

Tel: 070- 3358354, Fax: 070- 3358198

E-mail: birgit.devos@wur.nl

Website: <http://www.lei.wur.nl>

Beschermde gebieden in de Noordzee

Een inventarisatie van stakeholders en hun belangen en conflicten

Rapportage Fase 2 & 3

Birgit de Vos¹
Mishka Stuij²
Dolf de Groot³
Olga IJpma²

Augustus 2006

¹ birgit.devos@wur.nl: Landbouw Economisch Instituut-WUR Burgemeester Patijnlaan 19, 2585 BE, Den Haag.

² mishka.stuij@fsd.nl: Foundation for Sustainable Development, Postbus 570, 6700AN, Wageningen

³ dolf.degroot@wur.nl: Leerstoelgroep MSA-WUR, Ritzemabosweg 32a, 6703 AZ, Wageningen

² olga.ijpma@fsd.nl: Foundation for Sustainable Development, Postbus 570, 6700AN, Wageningen

Dankwoord

Dit rapport was niet tot stand gekomen zonder de ruimhartige medewerking van alle benaderde stakeholders. Wij danken hen voor de tijd die zij genomen hebben voor het invullen van twee enquêtes, en ons belangrijk inzicht te verschaffen in hun visie op de Noordzee en het Friese Front. Extra dank behoort toe aan de stakeholders die naast het invullen van de enquêtes ook meegewerkt hebben aan persoonlijke interviews.

De auteurs van dit rapport willen ook graag Matt Zijlstra bedanken voor zijn hulp bij het afnemen van de interviews en het kritisch doorlezen van dit rapport. Ook Frank Wagemans danken wij voor zijn hulp bij het afnemen van de interviews.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	9
1.1	Onderwerp en doel van het onderzoek	9
1.2	Leeswijzer	10
1.3	Onderzoeksmethode	11
1.3.1	Functies van de Noordzee en de Maatschappelijke Kosten en Baten Analyse methode	11
1.3.2	Stakeholders en verscheidene manieren om ze in te delen	12
1.3.3	Definitie en indeling	12
1.3.4	Benaderen en identificeren van stakeholders op de Noordzee	14
1.4	Marine Protected Areas (MPA's)	15
1.4.1	Verschillende typen MPA's	15
1.4.2	Beheer op de Noordzee (NCP)	16
1.4.3	Ecosysteem Benadering (EA)	17
1.4.4	Gebieden met Bijzondere Ecologische Waarden (GBEW)	17
1.4.5	De betrokkenheid van stakeholders bij het besluitvormingsproces omtrent GBEW's op de Noordzee	18
1.4.6	Het Friese Front als case-study	19
2	Resultaten Enquêtes en Interviews	20
2.1	Inleiding	20
2.2	Doelstelling	20
2.3	Respons	21
2.4	Stakeholder waardering van gebieden op de Noordzee	22
2.5	Stakeholder waardering van functies van de Noordzee en Friese Front	24
2.5.1	Functie Natuurbescherming	24
2.5.2	Functie Visserij	24
2.5.3	Toerisme en recreatie	25
2.5.4	Defensie	26
2.5.5	Onderzoek	27
2.5.6	Windenergie	28
2.5.7	Olie- en Gaswinning	29
2.5.8	Zand- en Grindwinning	29
2.5.9	Scheepvaart	30
2.6	Visies per stakeholder groep op het belang van de functies	31
2.6.1	Natuurbeschermingsorganisaties	31
2.6.2	Visserij	32
2.6.3	Toerisme en recreatie	33
2.6.4	Overheid	34
2.6.5	Onderzoek	35
2.6.6	Windenergie	36
2.6.7	Olie- en Gaswinning	38
2.6.8	Zandwinning	39
2.6.9	Scheepvaart	40
3	Mogelijke conflicten en synergieën ten aanzien van functie –en ruimtegebruik	41
3.1	Visies van stakeholders op het belang van verschillende functies op de Noordzee	41
3.2	Conclusies met betrekking tot functies en activiteiten die mogelijk te combineren zijn	42

3.3 Conclusies m.b.t. mogelijk conflicterend functie- en ruimtegebruik	44
3.4 Conflicten en verhoudingen tussen stakeholders	45
4 Visie op de instelling van Marine Protected Areas en mogelijke randvoorwaarden	46
4.1 Inleiding.....	46
4.2 Visie van stakeholders op de instelling van Marine Protected Areas op de Noordzee	46
4.3 Voorwaarden voor de instelling van Marine Protected Areas	48
4.4 Eisen van stakeholders waaraan het Friese Front moet voldoen	49
4.5 Suggesties voor beheer en bestuur	50
5 Verwachte consequenties van de instelling van Marine Protected Areas (MPA's)in de Noordzee en het Friese Front.....	52
5.1 Inleiding.....	52
5.2 Verwachte consequenties (kosten en baten) van de instelling van een Marine Protected Area in het Friese Front	52
6 Conclusies en aanbevelingen	57
Bijlage 1: Lijst met afkortingen.....	60
Bijlage 2: Lijst met stakeholder organisaties	61
Bijlage 3: Functiekaarten Noordzee (bron: Alterra)	63
Bijlage 4: Enquête Noordzee	65
Bijlage 5: Enquête Friese Front	70
Bijlage 6: Lijst van Geïnterviewde Organisaties	73
Bijlage 7: Interview Vragen	74

Lijst met tabellen en figuren

Tabel 1.1 Ecosysteem Functies.....	11
Tabel 1.2 Typologie van stakeholders op een macro tot micro continuüm	14
Tabel 1.3 Indeling in stakeholdergroepen.....	15
Tabel 2.1 Respons Enquêtes	21
Tabel 3.1 Visie van stakeholders (op de Noordzee) op de verschillende functies van de Noordzee	41
Tabel 3.2 Stakeholders opinies over activiteit verenigbaar met natuurbescherming	43
Tabel 3.3 Voornaamste typen van onverenigbaarheid tussen gebruiksfuncties (Vallega, 2001, aangepast)	45
Tabel 4.1 Eisen die de verschillende stakeholdergroepen stellen aan MPAs.....	48
Tabel 4.2 Suggesties van stakeholders voor discussiepunten	50
Figuur 1.1 Natuurgebieden op de Noordzee.....	13
Figuur 2.1 Waardering gebieden op de Noordzee door stakeholdergroepen	23
Figuur 2.2 Visie van stakeholdergroepen op de functie natuurbescherming op de Noordzee en in het Friese Front	24
Figuur 2.3 Visie van stakeholdergroepen op de functie visserij op de Noordzee en het Friese Front	25
Figuur 2.4 Visie van stakeholdergroepen op toerisme/recreatie op de Noordzee en het Friese Front	26
Figuur 2.5 Visie van stakeholdergroepen op defensie op de Noordzee en het Friese Front	27
Figuur 2.6 Visie van stakeholdergroepen op onderzoek op de Noordzee en het Friese Front.....	28
Figuur 2.7 Visie van stakeholdergroepen op windenergie op de Noordzee en het Friese Front	28
Figuur 2.8 Visie van stakeholdergroepen op olie en gaswinning op de Noordzee en het Friese Front	29
Figuur 2.9 Visie van stakeholdergroepen op zandwinning op de Noordzee en het Friese Front.....	30
Figuur 2.10 Visie van stakeholdergroepen op scheepvaart en op de Noordzee en het Friese Front	30
Figuur 2.11 Visie van natuurbeschermingsorganisaties op de functies van de Noordzee en het Friese Front	31
Figuur 2.12 Visie van de visserijsector op de functies van de Noordzee en het Friese Front	33
Figuur 2.13 Visie van de recreatieve organisaties op de functies van de Noordzee en het Friese Front	34
Figuur 2.14 Visie van onderzoek organisaties op de functies van de Noordzee en het Friese Front	35
Figuur 2.15 Visie van de windenergie-organisaties op de functies van de Noordzee en het Friese Front	37
Figuur 2.16 Visie van de olie- en gaswinning organisaties op de functies van de Noordzee en het Friese Front	38

Figuur 2.17 Visie van de zandwinningorganisatie op de functies van de Noordzee en het Friese Front 39

Figuur 2.18 Visie van de scheepvaartorganisatie op de functies van de Noordzee en het Friese Front 40

Figuur 3.1 Combinatiemogelijkheden van functies/activiteiten op de Noordzee 42

Figuur 3.2 Functie- en combinatiemogelijkheden..... 42

Figuur 3.3 Conflicterende functies/activiteiten op de Noordzee 44

Figuur 3.4 Activiteiten/functies op de Noordzee die volgens stakeholders niet met elkaar te combineren zijn 44

Figuur 4.1 Visie van stakeholders op de instelling van Marine Protected Areas op de Noordzee 47

Figuur 4.2 Visie per stakeholdergroep op de instelling van Marine Protected Areas op de Noordzee 47

Figuur 4.3 Gewenste vormen van beheer en bestuur van de Noordzee 51

Figuur 5.1 De huidige situatie van baten en belangen per stakeholdergroep..... 52

Figuur 5.2 Consequenties die stakeholders verwachten na de instelling van een MPA 53

Figuur 5.3 Percentage activiteiten en inkomsten van de stakeholders op de Noordzee 54

Figuur 5.4 Percentage activiteiten en inkomsten van de stakeholders in het Friese Front..... 55

1 Inleiding

1.1 Onderwerp en doel van het onderzoek

Het ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit is in 2003 gestart met het programma "Noordzee en kust" (P418) om beleidsbeslissingen wat betreft het ruimtelijk gebruik van de Noordzee te ondersteunen. De Leerstoelgroep Milieusysteemanalyse (MSA) van Wageningen Universiteit, het Landbouw Economisch Instituut (LEI), de Foundation for Sustainable Development (FSD) en Alterra Texel hebben in dit kader samengewerkt aan de ontwikkeling van een geïntegreerde Kosten-Baten Analyse methode (Forkink et al., 2004).

Het doel van dit rapport is het in kaart brengen van de verschillende belangen voor het gebruik van de Noordzee en hoe volgens de stakeholders deze belangen tegen elkaar afgewogen moeten worden. Het laat zien waar mogelijke conflicten kunnen ontstaan, maar ook waar juist synergie tussen verschillende groepen of sectoren mogelijk is. Verder behandelt het onderzoek de verwachtingen die stakeholders hebben over de gevolgen van de instelling van beschermde gebieden op de Noordzee. Deze verwachtingen kunnen onjuist zijn, maar zouden door middel van een communicatietraject bijgesteld kunnen worden. Dit onderzoek is beleidsondersteunend in de zin dat het beleidsbeslissingen omtrent de toekomstige inrichting van de Noordzee mogelijk zal vereenvoudigen. Bij de inrichting en het gebruik van de kustzone en de Noordzee moet rekening gehouden worden met vele factoren en belangen. Voor een evenwichtige en geïntegreerde analyse is het daarom essentieel in een vroeg stadium zoveel mogelijk 'stakeholders' te betrekken.

Stakeholders kunnen op veel manieren belang hebben. Denk bijvoorbeeld aan actoren betrokken bij olie en gaswinning, zandwinning, transport, toerisme, visserij, landbouw, aquacultuur, natuurbescherming en militaire activiteiten. Om het onderzoek af te bakenen, is ervoor gekozen om als casestudie het Friese Front te nemen. Dit gebied is beleidsmatig relevant, omdat het één van de gebieden is die in de Nota Ruimte is aangewezen als potentieel beschermd gebied met speciale natuurwaarden.

Dit rapport omvat de resultaten van twee deelprojecten, Fase 2 en Fase 3 van Programma 418 (P418). Het onderzoek en de resultaten van Fase I (2003) zijn in 2004 opgetekend in het rapport 'Ontwikkeling van een Geïntegreerde Kosten-Baten Analyse methode van Multifunctioneel Ruimtegebruik in de Noordzee en de Kustzone.' (Forkink et al., 2004).

In fase 2 (2004) zijn in overleg met de meest betrokken actoren en belangengroepen de functies en belangrijkste ecologische, sociaal-culturele en economische waarden zoveel mogelijk kwalitatief in kaart gebracht. In fase 3 (2005) is een systematisch overzicht verkregen van de belangrijkste ecologische aspecten en sociaal-economische belangen van de Noordzee, en de mogelijke gevolgen van de instelling van een MPA (Marine Protected Area) in het Friese Front.

In deze 2^e en 3^e fase zijn de stakeholders actief bij het onderzoek naar belangenafweging betrokken middels enquêtes en interviews. Hierbij zijn de volgende punten van belang:

- a. het begrip belanghebbende is in de breedst mogelijke zin gebruikt;
- b. de belanghebbende zoals geïdentificeerd van buitenaf (hetzij vanuit beleid hetzij door onderzoek) moet zichzelf ook als belanghebbende beschouwen;
- c. de analyse is gericht op integratie van verschillende inzichten en belangen;
- d. het onderzoeksteam hanteert een gemeenschappelijke definitie als het gaat om begrippen als kustzone, analytisch raamwerk en belanghebbende (noot: de onderzoekers zelf zijn óók belanghebbende).

Conventioneel beleid, dat geïsoleerd per sector plaatsvindt, lijkt niet meer geschikt om de complexiteit in het kustgebied en op zee het hoofd te bieden. De zee en de kustzone beschikken over bijzondere natuurwaarden en bieden tevens een veelheid aan productiemogelijkheden, waar steeds meer van gebruik gemaakt wordt. Sinds 2002 is de Europese aanbeveling voor geïntegreerd beheer van kustgebieden van kracht. Hierin wordt de lidstaten gevraagd een nationale strategie voor zulk geïntegreerd beheer op te stellen en in 2006 te rapporteren over de voortgang. Concreet wordt alle kustlanden gevraagd om (www.kustzonebeleid.nl, 2005):

- te zorgen voor een samenhangend beleids- en besluitvormingsproces voor het kustbeheer, waarbij alle betrokken sectoren aan bod komen;
- het huidige en toekomstige gebruik van kustgebieden in kaart te brengen, en de wisselwerking tussen verschillende functies;
- bij projecten in het kustgebied het voorzorgsprincipe te hanteren om toekomstige knelpunten te voorkomen;
- relevante informatie over de kustzone beschikbaar te stellen aan burgers, belangengroepen en andere betrokken organisaties, en om hen de kans te bieden om te participeren in plan- en besluitvorming

Dit is echter geen eenvoudige opgave vanwege de hierboven geschetste complexiteit, mede veroorzaakt door de betrokkenheid van verschillende ministeries en stakeholders. Dit onderzoek beoogt derhalve het ondersteunen van beleidsbeslissingen door het aanreiken van een methode voor een meer evenwichtige afweging van de kosten en baten gemoeid met diverse mogelijke toekomst scenario's voor ruimtegebruik op de Noordzee.

1.2 Leeswijzer

In het eerste gedeelte van dit hoofdstuk komt de onderzoeksmethode aan bod. Vervolgens wordt een nadere beschrijving gegeven van het begrip 'stakeholder', het identificatieproces (welke stakeholders zouden wel bij het proces betrokken moeten worden, en welke niet) en op welke manier stakeholders ingedeeld kunnen worden. In het tweede deel van dit hoofdstuk wordt uitgelegd wat de instelling van Marine Protected Areas (MPA's) inhoudt en welke MPA's worden ingesteld op de Noordzee. Als laatste wordt een beschrijving gegeven van één van de MPA's op de Noordzee; het Friese Front. Dit gebied wordt als case nader uitgewerkt in dit rapport.

In H2 worden de resultaten van de enquêtes en interviews weergegeven. De doelstelling van de interviews en enquêtes worden uiteengezet, de respons en de uiteindelijke resultaten worden besproken.

H3 bespreekt de mogelijke conflicten en synergieën ten aanzien van functie- en ruimtegebruik. De visie van de stakeholders op het belang van de verschillende functies van de Noordzee en het Friese Front komt ook aan bod. Er wordt gekeken naar welke functies en activiteiten goed te combineren zijn, welke minder goed en welke zelfs helemaal te combineren zijn.

De verwachte consequenties voor de stakeholders van de instelling van Marine Protected Areas in de Noordzee en het Friese Front komen in H4 aan bod. Ook wordt besproken wat de inkomsten en het percentage van hun activiteiten zijn op het Friese Front en de Noordzee.

In H5 geven de stakeholders randvoorwaarden aan die zij van belang achten bij het instellen van een Marine Protected Area in het Friese Front. Tevens wordt hier uitgelegd door wie zij zo'n gebied graag beheerd zien worden.

In H6 wordt het gehele onderzoek nog kort samengevat en geconcludeerd.

1.3 Onderzoeksmethode

1.3.1 Functies van de Noordzee en de Maatschappelijke Kosten en Baten Analyse methode

De Noordzee is geen onontgonnen gebied. De Noordzee heeft vele functies en er vinden tal van activiteiten plaats. Bovendien zal dit in de toekomst alleen maar toenemen. De gebruiksfuncties zijn onder te verdelen in een vijftal hoofdgroepen (de Groot et al., 2002 en Forkink et al, 2004):

1. Regulatie functies;
2. Habitat functies;
3. Informatie functies;
4. Productie functies;
5. Draagfuncties.

Tabel 1.1 geeft weer wat de functies inhouden voor de stakeholders. De verschillende functies brengen verschillende belangen en mogelijke conflicten met zich mee. Dat vraagt om sturing via een ruimtelijk beheer, waarbij rekening wordt gehouden met deze verschillende belangen. Het erkennen of buitensluiten van stakeholders is uiteindelijk vooral een politiek vraagstuk. Door middel van onderzoek kan echter wel een bijdrage worden geleverd aan het vereenvoudigen van beleidsbeslissingen waarbij rekening gehouden wordt met verschillende (conflicterende) belangen. Eén van de methodes waar dit mee kan is de Maatschappelijke Kosten Baten Analyse Methode (MKBA) Dit rapport geeft een aanzet tot het uitvoeren van een MKBA. Bij de MKBA methode gaat het om het tegen elkaar afzetten van voor- en nadelen van verschillende beslissingen. Het gaat om de beleving van de hoogte van de baten én de lasten. Door middel van deze methode kan een uitspraak worden gedaan over de sociaal-economische rentabiliteit van verschillende beleidsalternatieven. Hieruit volgend kan tot een integrale afweging van baten en lasten worden gekomen (Forkink et al, 2004).

Tabel 1.1 Ecosysteem Functies

Ecosysteem functies en processen	Voorbeelden van goederen en diensten
1. Regulatie	Regulatie van ecologische processen en levensonderhoudende systemen
1.1 Gas en klimaat regulatie	CO2 opslag
	O2 productie
	O3 productie ter bescherming tegen UV-straling
	SO4 concentraties (gekoppeld aan DMS)
	SO2 en sulfaat aerosols
	Reiniging van luchtverontreiniging door saltspray
1.2 Nutriënten huishouding, afbraak van (an) organisch materiaal	Accumulatie, opslag, absorptie en omzetting van organische en anorganische vervuiling door bodem organismen en macro fauna, N en P regulatie (zie Constanza, 1997): opslag en recycling
1.3 Sediment vastlegging	Door periodiek of continue bedekking met water tegen gaan van inklinking van ondergrondse veenpakketten en tegengaan bodemdaling
1.4 Biologische controle	Sterke natuurlijke selectie van belangrijke macrofauna-, vis- en vogelpopulaties die in een nagenoeg natuurlijke omgeving bloot staan aan natuurlijke mortaliteit factoren, w.o. voedsel concurrentie, predatie.
2. Habitat	Bescherming en habitat voor wilde dieren en planten
2.1 Refugia en bron van unieke soorten	Foerageergebied, rustgebied voor bv. Zeekoet, grijze en gewone zeehond
2.2 kraamkamer	Kraamkamer
3. Informatie	Scheppen van mogelijkheden voor reflectie, spirituele verrijking, cognitieve ontwikkeling en ontspanning
3.1 Wetenschappelijke waarde	Onderzoeksinstituten
3.2 Educatie	Educatie, bezoekerscentra, referentie situatie t.b.v. natuurbescherming elders (VS)
3.3 Cultureel	Zeilwedstrijden: Driehoek Noordzee, Noordzeedagen
3.4 Kunst	Schilderijen etc.
3.5 Esthetisch	Mensen waarderen de natuur vanwege zijn schoonheid, meditatie en bezinning
3.6 Historisch	Scheepswrakken, historische plekken, opgravingen, archeologie
3.7 Recreatief gebruik	Toerisme (spirituele verrijking, ontspanning etc.)

Tabel 1.1 Ecosysteem Functies (vervolg)

4. Productie	Gebruik van natuurlijke bronnen
4.1 Duurzaam oogsten ten behoeve van consumptie (voedsel)	Reproductie en productie van vissen (schol, tong, haring, schar, kabeljauw, wijting) en schelpdieren die gevangen worden in de Noordzee
4.2 Duurzame oogsten van ruwe grondstof	Zandwinning ten behoeve van opspuiten en ophogen bebouwingslocaties, industrieterreinen wegen, spoordijken en dijken.
	Grindwinning
	Winning van schelpen
4.3 Genetische bronnen	Medicinaal, c.q. gezondheidsaureool rond consumptie
5. Dragen	Substraat en medium voor menselijke activiteiten en de verspreiding van goederen
5.1 t.b.v energie voorziening en communicatie	leidingen en kabels
	Platformen voor olie en gaswinning, platformen voor opwekking van wind-, zonne-energie, zendmasten
	Viskweek/ Aquacultuur
5.2 Transport en opslag	Scheepvaartroutes, ankerplaatsen, havens
	Vuilstort, baggerstort
5.3 Defensie	MAA (luchtmacht), schieten, ontmantelen van explosieven en transport (schepen)
	Kustverdedigingswerken
5.4 Landaanwinning	Kunstmatige eilanden en kustuitbreiding
5.5 Recreatie	Watersport, plezierjachten, plankzeilen / windsurfen, sportvisserij

1.3.2 Stakeholders en verscheidene manieren om ze in te delen

In dit rapport wordt voortgeborduurd op de aanpak die is beschreven in "rapport deelonderzoek Fase 1" dit betreft een actor-oriënterend en sociaal constructivistische benadering, waarbij beheer niet bepaald wordt door structurele, externe krachten zoals de markt of staat, maar wordt gevormd door het samenspel tussen zulke krachten en relaties daarbij aansluitend de ervaringen en percepties van betrokkenen (stakeholders). Het is belangrijk dat stakeholders worden betrokken bij het definiëren van alternatieven, teneinde een hogere kwaliteit (in termen van governance) van het besluitvormingsproces te bereiken. Dit impliceert dat er sprake is van pluriformiteit en dat belangen en perspectieven geldig zijn. Onderzoekers dienen in feite de stakeholders (de politiek en de gebruikers) (Forkink et al, 2004). Het identificeren van stakeholders en de onderhandeling is daarom een belangrijke stap in het proces, dat er toe bijdraagt dat gebruikers van de hulpbron gestimuleerd worden om zich bewust te worden van beheersproblemen met natuurlijke hulpbronnen, deze te analyseren en betrokken te raken bij de oplossing en verbetering van deze problemen (Long en van der Ploeg, 1994, Forkink et al, 2004).

Het identificeren van stakeholders is afhankelijk van de context en verschilt per situatie. Deze identificatie is dus vooral een empirische vraag (Buanes et al, 2003). Onder invloed van sociale mobiliteit verandert de categorie stakeholders in de tijd, bijvoorbeeld onder invloed van contextuele factoren als degradatie van de hulpbron, politieke en culturele veranderingen en economische ontwikkeling.

1.3.3 Definitie en indeling

Afgaand op het voorgaande is de volgende definitie voor het begrip stakeholder gehanteerd: *Een stakeholder is een partij met een feitelijk of potentieel belang in het economisch, sociaal of cultureel gebruik van de hulpbron, evenals elk individu, gemeenschap, organisatie of instituut die invloed uit kan oefenen op of wordt beïnvloed door, veranderingen in de status en het gebruik van de hulpbron (Krishnarayan, 1998, Renard et al, 2001).*

De voorgaande definitie is echter nogal breed en complex. Om de werkelijkheid enigszins te vereenvoudigen zijn er verschillende manieren mogelijk om stakeholders in groepen in te delen. Deze indelingen kunnen ook helpen om de verhoudingen en mogelijke conflicten tussen stakeholders bloot te leggen:

1. Een indeling o.b.v. **functies** (zie tabel 1.1) die het gebied heeft en de daarbijbehorende **eisen/aanspraken** die stakeholders kunnen hebben (al of niet gelegitimeerd) in dat gebied;
2. Een indeling naar **legitimiteit, macht and urgentie** (Mitchell et al, 1997, Buanes et al, 2003);
3. **Institutionele** stakeholders en **maatschappelijke** stakeholders (Buanes et al, 2003);
4. Een indeling op **verschillende niveaus**.

Ad. 1

Verschillende (potentiële) gebruikers maken op verschillende manieren gebruik van de ruimte cq. Functies en stellen daardoor verschillende eisen aan het Noordzeesysteem. Sommige hebben alleen ruimte nodig (b.v. scheepvaart), anderen oogsten hulpbronnen (visserij en zandwinning) of gebruiken regulatie- (b.v. waterzuivering) of informatiefuncties (b.v. recreatie en onderzoek).

De aanspraken die stakeholders leggen op de ruimte zijn gebaseerd op rechten. Dit kunnen historische of sociale rechten zijn, maar aangezien de activiteiten steeds meer gereguleerd worden spelen vergunningen een steeds grotere rol. Wie deze vergunningen krijgen kan afhangen van de voorwaarden die gesteld worden aan dit gebruik.

Sommige gebiedsgebruikers op de Noordzee kunnen probleemloos naast elkaar bestaan, maar anderen kunnen conflicterend zijn. Zo gaan bijvoorbeeld zandwinning en visserij over het algemeen niet samen, omdat ze gebruikmaken van dezelfde ruimte.

Ad. 2

Met legitimiteit wordt gerefereerd aan de perceptie dat de belangen en behoeften van stakeholders geschikt, wenselijk en waardevol zijn; iets waar kustzone beheer aandacht aan zou moeten besteden, omdat het moreel rechtvaardig is. Macht is de relatie tussen sociale actoren waarin de één de mogelijkheid of de middelen heeft om anderen over te halen en hen te bevoorrechten in het planningsproces. Met urgentie wordt de mate bedoeld waarin de aanspraak (op een gebied waar de stakeholder zijn activiteit wil uitvoeren) van de stakeholder vraagt om onmiddellijke aandacht.

Stakeholders die al deze drie kenmerken bezitten, zijn belangrijk en hun belangen zullen naar alle waarschijnlijkheid ook mee worden genomen. Stakeholders die wel legitimiteit hebben en urgentie, maar geen macht bezitten om dit te kunnen verwezenlijken zijn in het nadeel. Zij zouden kunnen proberen een groep die wel macht bezit achter zich te krijgen. De stakeholders die maar één aspect bezitten, zijn wellicht minder belangrijk en zal er niet veel rekening met ze worden gehouden. Echter als ze alleen macht bezitten, maar geen legitimiteit of urgentie kan dit een kwalijke zaak zijn. Deze stakeholders kunnen proberen hun aanspraak op een gebied toch te verwezenlijken.

Ad. 3

Er zijn een aantal overheidsinstanties (op regionaal niveau) die vooral de verantwoordelijkheid hebben om er op toe te zien dat sectorale jurisdictie geïmplementeerd wordt.

Tevens zijn er verschillende stakeholders die een aantal commerciële belangen hebben met betrekking tot het gebruik en het behoud van de kustzone. Dit zijn bijvoorbeeld: vissers, viskwekers, landeigenaren, eigenaren van toeristische bedrijven, zandwinning-bedrijven, olie en gaswinningbedrijven, de scheepvaartindustrie, windenergiebedrijven, kabel en leidingbedrijven, waterwinningbedrijven etc.

Ad. 4

Stakeholders bevinden zich op verschillende niveaus, dit loop van macro tot microniveau (zie tabel 1.2)

Tabel 1.2 Typologie van stakeholders op een macro tot micro continuüm

Continuüm niveau	Ruimtelijke verspreiding van stakeholders	Voorbeelden van stakeholders
Macro niveau	Mondiaal en Internationaal	Internationale organisaties
	Nationaal	Nationale Overheid NGO's
	Regionaal	Regionale autoriteiten
	Lokaal (off-site)	Lokale overheid
	Lokaal (on-site)	Vissers
Micro niveau		

(after: Brown et al, 2001, Grimble & Wellard, 1996).

1.3.4 Benaderen en identificeren van stakeholders op de Noordzee

Om stakeholders te identificeren, is in dit onderzoek een bottom-up methode gebruikt. Het voordeel hiervan is dat er op deze wijze een zo goed mogelijk inzicht is verkregen in alle betrokken stakeholders van de Noordzee met daarbij hun visies en belangen. Als eerste stap in het identificatieproces is een lijst samengesteld met zoveel mogelijk stakeholdergroepen (zie rapport deelfase 1). Deze lijst is samengesteld vanuit de indeling naar verschillende functies van de Noordzee. Deze lijst betrof ook organisaties die wellicht geen belang hadden bij de Noordzee, maar er is een groot perspectief genomen om ervoor zorg te dragen dat geen stakeholders uit werden gesloten tijdens het proces. Deze stakeholderlijst is meegestuurd met de enquêtes waarin de stakeholders zelf konden aangeven of ze wel of geen belang hadden bij de Noordzee. Tevens konden de geënquêteerden commentaar geven op de stakeholderlijst en aanvullingen doen als ze vonden dat bepaalde groepen of organisaties die in hun ogen wel een belang hadden, er niet bijstonden. Op deze manier (via een sneeuwbaaleffect) is geprobeerd een zo volledig mogelijk beeld van alle stakeholders te verkrijgen (voor het eindresultaat zie bijlage 2).

Deze methode is anders dan de traditionele benadering waar stakeholders van buitenaf worden geïdentificeerd in plaats van zoals hier van binnenuit. De achterliggende gedachte is dat op deze manier ook stakeholders aan bod komen die misschien wat minder macht hebben om zichzelf te profileren, maar wel degelijk een legitieme of urgente eis hebben en dus invloed kunnen/mogen hebben op het besluitvormingsproces (zie voorgaande paragraaf). Een kanttekening bij het aanschrijven van organisaties is de vraag of de leden van een organisatie zich wel gerepresenteerd voelen door het bestuur van deze organisatie.

De stakeholders hebben veelvuldig gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot het maken van aanpassingen en toevoegingen. De stakeholders die door hen genoemd zijn, hebben later alsnog een enquête ontvangen.

Stakeholders konden ook aangegeven hoe groot hun inkomsten zijn in de Noordzee en bij welke gebieden op de Noordzee ze vooral belang hebben. In deelonderzoek fase 3 zijn diepte-interviews gehouden met stakeholders die aangegeven hebben dat ze belangen hebben in het Friese Front. Dit past ook weer in de benadering die is gekozen voor dit onderzoek, namelijk dat stakeholders zelf aangeven of ze stakeholder zijn in het Friese Front.

Om de antwoorden van de enquêtes en interviews enigszins te categoriseren en te veralgemeniseren, is ervoor gekozen om de stakeholders waarvan respons is ontvangen, in te delen in groepen (zie tabel 1.3)

Tabel 1.3 Indeling in stakeholdergroepen

Stakeholdergroep	Functies	Niveau	Legitimiteit/macht/urgentie
Natuurbeschermingsorganisaties	Regulatie, informatie	Nationaal	Legitimiteit, macht en urgentie
Onderzoeksinstituten	Informatie	Nationaal	Legitimiteit
Overheid	Regulatie, informatie, productie, draagfunctie	Nationaal/ Regionaal	Legitimiteit, macht en urgentie
Exploitanten van kabels en leidingen	Draagfunctie	Lokaal on-site	Legitimiteit, macht en urgentie
Recreatie en toerisme	Informatie, draagfunctie	Lokaal on-site	Legitimiteit
Visserij	Productie	Lokaal off and Lokaal on-site	Legitimiteit, macht en urgentie
Defensie	Draagfunctie	Lokaal on-site	Legitimiteit
Scheepvaart	Draagfunctie	Lokaal on-site	Legitimiteit
Windenergie maatschappijen	Draagfunctie	Lokaal on-site	Legitimiteit
Zandwinning	Productie	Lokaal on-site	Legitimiteit
Olie en gaswinning	Productie	Lokaal on-site	Legitimiteit, macht en urgentie

1.4 Marine Protected Areas (MPA's)

1.4.1 Verschillende typen MPA's

Om de vraag te kunnen beantwoorden wat de *gewenste inrichtingsopties voor Marine Protected Areas (MPA's) op de Noordzee (en meer specifiek voor het Friese Front)* zijn, zal eerst nader worden ingaan op het begrip MPA.

Er zijn verschillende typen MPA's. In 1994 publiceerde IUCN een systeem om beschermde gebieden te categoriseren naar beheersdoelstellingen. Dit systeem bestaat uit 6 categorieën:

- Ia. Een gebied voornamelijk beheerd ten behoeve van de wetenschap, of als een Strict Nature Reserve;
- Ib. Een gebied dat beheerd wordt ten behoeve van het behoud van een wildernis;
- II. Een gebied dat beheerd wordt ten behoeve van bescherming van het ecosysteem en recreatie;
- III. Een gebied dat wordt beheerd ten behoeve van de bescherming van specifieke natuurlijke verschijnselen. Dit wordt ook wel nationaal monument genoemd;
- IV. Een gebied dat beheerd wordt voornamelijk ten behoeve van bescherming door middel van beheersinterventie;
- V. Een gebied dat voornamelijk beheerd wordt ten behoeve van landschap/zee beheer en recreatie;
- VI. Een gebied dat voornamelijk beheerd wordt ten behoeve van een duurzaam gebruik van natuurlijke ecosystemen, bijvoorbeeld een multiple-use area.

De mate waarin een Marine Protected Area menselijk gebruik beperkt, heeft invloed op zowel het ecosysteem als op de stakeholders die er gebruik van maken. In de Verenigde Staten kunnen twee benaderingen worden onderscheiden om het gebied te beschermen (MPA Federal Advisory Committee, 2003):

1. Multiple Use MPA's:
MPA's die verschillende menselijke activiteiten toestaan en die integraal beheerd worden om combineerbare gebruiken te ondersteunen terwijl belangrijke habitat en hulpbronnen beschermd worden. Bescherming kan ruimtelijk of tijdelijk uitgevoerd worden via zoning om gebruikersconflicten te beperken en nadelige gevolgen te minimaliseren.
2. No Take MPA's:
Binnen de grenzen van de MPA wordt het onttrekken van of de vernietiging van natuurlijke of culturele hulpbronnen verboden. In sommige gevallen kan ook de

toegang beperkt worden evenals andere activiteiten die mogelijk een negatieve invloed kunnen hebben op hulpbronnen, processen en kwaliteiten met daarbij de ecologische of culturele diensten waarin ze voorzien.

De meeste MPA's hebben zowel biologische als sociale doelen. Biologische doelen omvatten het beschermen van zeeleven, handhaven van biodiversiteit, herstellen van beschadigde habitat etc. Sociale doelen omvatten het herstellen van commerciële, recreatieve of 'levensonderhoudende' visserij, het creëren van ecotoerisme, het genereren van economische kansen en het mondig maken van de kustgemeenschappen (Christie et al, 2003). Gebaseerd op biologische criteria kan een MPA een succes zijn, maar tegelijkertijd kan het sociaal gezien een mislukking zijn. Het is dus van belang naar beide criteria te kijken en onderzoek laten te verrichten door zowel biologen als sociaal wetenschappers.

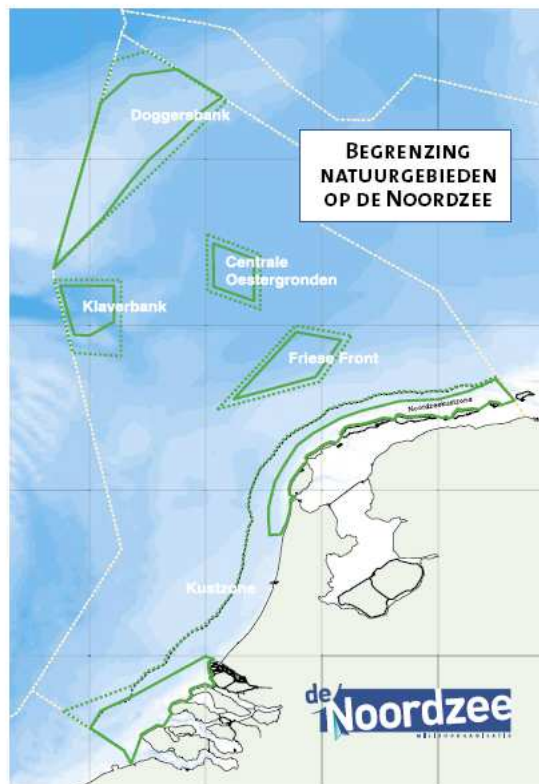
Globaal zijn er twee soorten beheersmethoden voor MPA's (Christie et al, 2003):

- "Park" model, waarbij de regering bepaalt dat een gebied niet geschikt meer is voor sommige of alle activiteiten die in dat gebied plaatsvinden;
- Community-based model, waarbij de kustgemeenschappen veel van de verantwoordelijke taken als implementeren, monitoring en het handhaven van de regels voor bescherming van mariene gebieden, op zich nemen.

Van belang om goed te functioneren is dat de MPA's het beste aangepast kunnen worden aan lokale situaties, waarbij erkend wordt dat elke locatie zijn eigen unieke sociale, culturele en ecologische context heeft die het traject van implementatie beïnvloeden (*Ibid*).

1.4.2 Beheer op de Noordzee (NCP)

In juli 2005 is het rapport Integraal Beheerplan Noordzee 2015 (hierna: *IBN 2015*) verschenen vanuit de Ministeries van Verkeer en Waterstaat, Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit, Economische Zaken en Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer. Het *IBN 2015* vervangt de beheersvisie Noordzee 2010. De Noordzeeparagraaf in de Nota Ruimte is richtinggevend geweest voor het ruimtelijk beleid dat nader uitgewerkt is in het *IBN 2015*. Een belangrijk uitgangspunt in de Nota Ruimte is dat de economische activiteiten (scheepvaart, olie- en gaswinning, visserij, windenergie, recreatie) op de Noordzee op een duurzame wijze ontwikkeld en op elkaar afgestemd moeten worden met inachtneming van de in de Noordzee aanwezige ecologische en landschappelijke waarden. Het *IBN 2015* moet sturing geven aan de toenemende druk van de gebruiksfuncties op de Noordzee (tegengestelde belangen). Hierbij speelt integraliteit een belangrijke rol: het streven naar een integraal afwegingskader voor de toekenning van

Bron: Stichting de Noordzee

Figuur 1.1 Natuurgebieden op de Noordzee

(nieuwe) gebruiksiniciatieven op de Noordzee en het vormgeven van integraliteit in de beheerpraktijk. Naast de ruimtelijke afwegingsmotieven spelen ook ecologische, economische en sociaal-culturele afwegingsmotieven een rol (www.noordzeeloket.nl). Belangrijk hierbij is het verbeteren van de samenwerking en het goed informeren van het publiek (o.a. via het Noordzeeloket). De beheerders van de Noordzee zijn: het Ministerie van LNV (directies natuur, visserij en de AID), het Ministerie van Economische Zaken, Staatstoezicht op de Mijnen (SODM), het Ministerie van Verkeer en Waterstaat (RWS Noordzee en V&W), de kustwacht, de Korps Landelijke Politiediensten (KLPD), het Openbaar Ministerie en het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM).

1.4.3 Ecosysteem Benadering (EA)

In 1987 heeft de 'World Commission on Environment and Development', de Brundtland Commissie, geconcludeerd dat met betrekking tot economische ontwikkelingen meer rekening met het milieu gehouden moet worden. In het rapport 'Our Common Future' is dit verder uitgewerkt en in 1992 is in Rio de Janeiro vervolgens het mondiale Biodiversiteitsverdrag ondertekend door 150 landen, waaronder Nederland. Het verdrag verplicht tot het behoud en duurzaam gebruik van soorten en ecosystemen om de achteruitgang van de biodiversiteit tegen te gaan. De toepassing van de ecosysteembenadering (Ecosystem Approach, vanaf hier: EA) staat centraal in het Biodiversiteitsverdrag. De EA is een manier om gebieden te beschermen en er duurzaam mee om te gaan. De EA is op verschillende niveaus overgenomen en uitgewerkt (Rave, 2005).

Eén van de hoofddoelstellingen van het internationale en nationale Noordzeebeleid is de biodiversiteit in de Noordzee te behouden. Nederland heeft de verplichting hier aan te voldoen. Dit moet gestalte krijgen door middel van een ecosysteembenadering. Om de ecosysteembenadering concreet te maken worden in het *IBN 2015* twee sporen gevolgd:

- formuleren van ecologische kwaliteitsdoelen (Bergen Declaratie, 2002) – indien mogelijk kwantitatief – voor de algemene kwaliteit van de Noordzee en het daarop afstemmen van het gebruik;
- bescherming van soorten en gebiedsspecifieke waarden (*IBN 2015*).

De ecosysteembenadering is een sturingsstrategie met een integrale benadering. De EA wordt benaderd vanuit ecologische randvoorwaarden, met daarnaast ruimte voor sociale en economische aspecten. Overleg met stakeholders, participatie en open besluitvorming zijn daar belangrijke onderdelen van. De ecosysteembenadering heeft daarmee veel kenmerken van interactieve sturing (Rave, 2005).

1.4.4 Gebieden met Bijzondere Ecologische Waarden (GBEW)

Het *IBN 2015* legt de grenzen vast van vier gebieden op de Noordzee waarvan de natuurwaarden extra bescherming krijgen. De gebieden zijn: het Friese Front, de Doggersbank, een gedeelte van de kustzone en de Klaverbank. In de Nota Ruimte (Noordzeeparagraaf) waren deze gebieden al aangegeven (samen met de Oestergronden).

De vier gebieden met bijzondere ecologische waarden worden rond 2008 formeel aangewezen als Vogelrichtlijn- en of habitatrichtlijngebied op grond van de Natuurbeschermingswet 1998. Parallel daarmee is aanmelding van bedoelde gebieden als MPA's in het kader van OSPAR¹ voorzien. Voor de vier gebieden geldt – in aanvulling op

¹ Het OSPAR-Verdrag vormt een overkoepelend juridisch kader voor de bescherming van het mariene milieu in het noordoostelijke deel van de Atlantische oceaan, hetgeen tevens de Noordzee omvat. Het heeft als belangrijkste doel het voorkomen en beëindigen van de verontreiniging van het mariene milieu en het beschermen van het zeegebied tegen de nadelige effecten van menselijke activiteiten ten einde de gezondheid van de mens te beschermen en het mariene ecosysteem in stand te houden en, wanneer uitvoerbaar, aangetaste zeegebieden te herstellen. Verder is het er op gericht om te komen tot een duurzaam beheer van

het afwegingskader voor de gehele Noordzee – een specifiek beschermingsregime, dat bedoeld is om nieuwe ingrepen te voorkomen die de aanwijzing als beschermd gebied later zouden belemmeren. Het afwegingskader bestaat uit de volgende vijf toetsen: 1. Definiëren ruimtelijke eis, 2. Voorzorg, 3. Nut en noodzaak, 4. Locatiekeuze en ruimtegebruik en 5. Beperking van effecten en compensatie. Het afwegingskader is op dit moment niet van toepassing op activiteiten die vooral in internationaal verband worden gereguleerd en/of vergunningsplichtig zijn. Vergunningen vormen een belangrijk instrument om activiteiten in de Noordzee te reguleren. Het interim-beschermingsregime uit het *IBN 2015* heeft (nog) geen gevolgen voor visserij en ander niet-vergunningplichtig gebruik, zoals scheepvaart. Eventuele maatregelen voor deze functies komen pas in beeld na aanwijzing van de gebieden op grond van de Natuurbeschermingswet en bij het vaststellen van het beheerplan binnen drie jaar na aanwijzing als VHR-gebied. De MPA's die op de Noordzee ingesteld worden, zijn dus van categorie zes (IUCN): een gebied dat voornamelijk beheerd wordt ten behoeve van een duurzaam gebruik van natuurlijke ecosystemen; een multiple-use area.

Behalve de vier gebieden die zijn aangewezen als GBEW zijn er ook andere gebieden op de Noordzee die mogelijk aangewezen zullen worden als GBEW. Het gaat hier om: de centrale Oestergronden, de Bruine Bank, de Zeeuwse banken en gebieden met gasfonteinen (Peijs, 2005). Het proces van aanwijzing verloopt als volgt:

1. Ontwerplijst met gebieden (zijn al begrensd). Dit jaar zal de ministerraad een besluit nemen voor de aan te wijzen Vogel-gebieden, de aan te melden Habitat-gebieden en de aan te melden OSPAR-gebieden (MPA's);
2. Inspraakronde met publiek Exclusive Economic Zone (EEZ) (hier wordt alleen de visserij als publiek genoemd);
3. Definitieve lijst met aan te melden gebieden gaat naar de Europese Commissie (EC) en OSPAR;
4. Instemming van de EC.

1.4.5 De betrokkenheid van stakeholders bij het besluitvormingsproces omtrent GBEW's op de Noordzee

Het besluitvormingsproces omtrent de aanwijzing en instelling van GBEW's op de Noordzee verloopt via drie stadia:

1. Aanwijzingsbesluit;
2. Maken van een beheersplan;
3. Vergunningenbeleid.

Overleg met gebruikers vindt plaats op niveau twee (Peijs, 2005), dat wil zeggen dat ze niet betrokken zijn bij het aanwijzingsproces. Dit kan mogelijk invloed hebben op de legitimiteit van het besluit evenals op de uitvoering ervan.

Het Interdepartementaal Directeuren Overleg Noordzee (IDON) is de stuurgroep voor het *IBN 2015*. Er zijn drie klankbordgroepen die fungeren als platforms voor de uitwisseling van informatie en expertise. Er is een klankbordgroep 'Beleid' (bestaande uit de vertegenwoordigers vanuit de verschillende departementen), een klankbordgroep 'Beheer' (bestaande uit de vertegenwoordigers uit de diverse categorieën beheerders) en een klankbordgroep 'Maatschappelijke Groeperingen en Sectoren' (www.noordzeeloket.nl/ibn). De ministeries zijn verantwoordelijk voor het betrekken van de stakeholders (hun achterban). De mate van invloed die uitgeoefend kan worden is dus voor een gedeelte afhankelijk van de verantwoordelijke ministeries

Nederland is niet het eerste land waar MPA's worden ingesteld. Overal ter wereld functioneren al MPA's met verschillende beheersvormen. Ook in Europa zijn MPA's ingesteld, bijvoorbeeld in het Verenigd Koninkrijk, Italië en Spanje. Niet alleen biologen

het zeegebied waarop het OSPAR-Verdrag van toepassing is. Duurzaam beheer is in de Preambule van het OSPAR-Verdrag gedefinieerd als "een zodanig beheer van menselijke activiteiten dat het mariene ecosysteem het rechtmatig gebruik van de zee kan blijven dragen en kan blijven voorzien in de behoeften van de huidige en toekomstige generaties" (www.noordzeeloket.nl)

en ecologen doen onderzoek naar MPA's, maar er wordt ook vanuit sociaal wetenschappelijke hoek naar gekeken. Belangrijke vragen zijn dan: wie zijn de stakeholders, welke beheersvorm past het beste bij het gebied, in welke mate worden stakeholders bij het gehele proces betrokken, staan ze achter de instelling (of in elk geval zien ze er het nut van in), zijn er alternatieve economische activiteiten voor gebruikers die eventueel hun activiteit niet meer voort kunnen zetten etc. Deze vragen zijn belangrijk voor de legitimiteit, draagvlak en het succes van de instelling van MPA's. Voor Nederland zou het belangrijk zijn om te kijken naar voorbeelden van MPA's elders in de wereld. Hier kunnen leerpunten uitgetrokken worden.

Dit onderzoek beoogt een eerste aanzet te geven voor een dergelijke stakeholder verkenning.

1.4.6 Het Friese Front als case-study

Het Friese Front is één van de gebieden met bijzondere ecologische waarden. Vanwege fysische kenmerken (o.a. slib en voedingsdeeltjes) is dit een gebied met een hoge benthos-biomassa en benthosdiversiteit. Er bevinden zich hoge concentraties vissen, vogels en schelpen (Noordkrompschelp). De begrenzing zoals voorgesteld door Lindeboom et al (2005) heeft te maken met deze benthos-diversiteit, het voorkomen van de Noordkromp en de hoge vogelwaarden.

Behalve een regulatiefunctie en habitatfunctie heeft het Friese Front ook een productie-, informatie- en draagfunctie. Zo bevindt zich aan de zuidwest zijde van het Friese Front een cluster van gasplatforms. De leidingen naar de platforms liggen grotendeels buiten de begrenzing. Voorts wordt het gebied doorsneden door enkele telecomkabels. Het Friese Front bevat tevens meerdere diepwater-scheepvaartroutes, waarover ook vervoer van gevaarlijke stoffen plaatsvindt. De intensiteit van het scheepvaartverkeer op deze route is niet bijzonder hoog, het aantal meldingen van illegale lozingen is wel relatief hoog.

Boven het gebied is ook een helikopterroute voor verkeer van en naar de olie- en gasplatforms. Het Friese Front valt deels samen met een defensieoefengebied voor de luchtmacht en de marine. In dit gebied worden vrijwel dagelijks vlieg- en schietoefeningen gehouden met (laagvliegende) F16's en marine schepen (Lindeboom et al, 2005).

Het gebied wordt intensief bevestigd door de boomkorvisserij (Lindeboom et al, 2005). Er wordt gepleit voor het stoppen van de boomkorvisserij in het Friese Front. Er is echter weinig wetenschappelijk bewijs over de impact van de visserij op de ecologische toestand volgens het Productschap Vis (2004). In tegenstelling tot wat vaak gedacht wordt, bevestigd de Nederlandse vloot niet de gehele Noordzee, maar slechts bepaalde delen ervan. De oorzaak is dat vaak van oudsher daar veel vis aanwezig is of omdat andere gebieden fysiek (of juridisch, zoals de scholbox²) ontoegankelijk zijn. De aangewezen kwetsbare gebieden in de Nota Ruimte zijn ecologisch interessant en zijn juist daardoor ook belangrijke gebieden voor de visserij. De Noordzee is drukbezocht en de alternatieven voor vissers om ergens anders in de Noordzee te vissen zijn zeer beperkt (Productschap vis, 2004).

² De scholbox is een gebied van ongeveer 40.000 vierkante kilometer ten noorden van de Nederlandse en Duitse waddeneilanden en ten westen van de Deense waddeneilanden, dat sinds 1994 het hele jaar door afgesloten is voor de boomkorkotters met een vermogen van meer dan 300 pk. De scholbox werd in 1989 ingesteld om jonge ondermaatse schol te beschermen. Bij het instellen werd het gebied gedurende het tweede en derde kwartaal gesloten voor de visserij met grote kotters (www.nioz.nl).

2 Resultaten Enquêtes en Interviews

2.1 Inleiding

Om gegevens voor een Maatschappelijke Kosten Baten Analyse Methode te verzamelen, is het een vereiste om informatie te verkrijgen van de stakeholders, om zo een realistisch beeld te krijgen van de mogelijke consequenties van het implementeren van een Marine Protected Area in de Noordzee. Twee rondes van enquêtes en vijftien diepte-interviews zijn uitgevoerd om deze informatie te bemachtigen. De eerste enquête was toegespitst op de Noordzee als geheel en de tweede enquête was toegespitst op het Friese Front. In beide enquêtes werden de stakeholders gevraagd of zij eventueel een bijdrage wilden leveren aan interviews waarin dieper op een aantal aspecten werd ingegaan. De diepte interviews zijn gehouden met stakeholders die hadden aangegeven dat ze belangen hadden in het Friese Front.

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de enquêtes en interviews integraal weergegeven; waar nodig wordt specifiek verwezen naar de bron.

2.2 Doelstelling

Het oorspronkelijke doel van de enquêtes en interviews was om te achterhalen wat de maatschappelijke kosten en baten zijn van de instelling van het Friese Front (als één van de vier Marine Protected Areas op de Noordzee). In dit onderzoek is er echter voor gekozen niet zelf te berekenen wat de maatschappelijk gevolgen hiervan zouden zijn, maar te vragen hoe de verschillende stakeholders dachten dat de consequenties zouden zijn voor hun activiteiten als er een MPA zou worden ingesteld. Er is in die zin dus geen 'objectieve' MKBA uitgevoerd, maar gevraagd naar de visie/perceptie van de stakeholders. Dit in combinatie met een MKBA levert interessante informatie op. Zo bleek het voor de verschillende stakeholders zeer moeilijk in te schatten wat de gevolgen zouden zijn, daar er nogal wat verwarring was ten aanzien van het te voeren beleid en de exacte locaties van de toekomstige beschermde gebieden. Voor het beleid kan dit belangrijke informatie zijn, want hoe werkt het instellen van een MPA door in de praktijk en wat zijn de gevolgen voor individuele bedrijven?

De essentie van de enquêtes en diepte-interviews was om informatie te bemachtigen over wat het betekent voor de verschillende gebruikers en belangengroepen in het Friese Front, wat hun visie is op de instelling van MPA's op de Noordzee, én het Friese Front tot MPA wordt ingesteld en welke (rand)voorwaarden zij daaraan stellen.

Specifieke doelstellingen van de enquêtes en diepte-interviews waren:

- Het inventariseren van standpunten van verschillende organisaties m.b.t. de Noordzee en het Friese Front.
- Inventarisatie van de ecologische en sociaal-economische belangen m.b.t. de Noordzee en het Friese Front. De functiekaarten van Alterra (zie bijlage 3) zijn gebruikt om de locatie van de verschillende gebieden aan te geven. Daarbij kunnen de kaarten een indicatie geven welke gebruiksvormen een belang hebben in de verschillende gebieden;
- Achterhalen van verschillende belangen, visies en doelstellingen m.b.t. het gebruik van de Noordzee en het Friese Front en de verschillende gebieden in de Noordzee die als mogelijk MPA te boek staan;
- Inventariseren van actuele en potentiële conflicten en synergie wat betreft ruimtelijk gebruik van de Noordzee en het Friese Front;

Het onderzoeksgebied omvat de hele Noordzee (NCP) en kust (1^e enquête). Als specifiek onderzoeksgebied is het Friese Front genomen.

De enquêtevragen (zie bijlagen 4 en 5) betroffen onder andere:

- De organisatie en op welke wijze zij van de Noordzee en het Friese Front gebruik maken (aanspraken op gebieden waarin zij hun activiteit uit willen oefenen, eisen en belangen);
- Van welke gebieden op de Noordzee ze gebruikmaken. Een specifiekere vraag over welk deel van hun activiteiten in het Friese Front plaatsvinden en welk deel van hun inkomsten ze hier uit halen;
- Van welke functies zij vinden dat deze behouden moeten blijven, of versterkt op de Noordzee en welke functies in hun ogen verminderd mogen worden. Een specifiekere vraag over aan welke functies op het Friese Front ze een waardegeven. De functies die de Noordzee en het Friese Front kunnen hebben zijn opgesomd in Tabel 1.1;
- Wat de visies van de stakeholders zijn op multifunctioneel ruimtegebruik (welke functies gaan wel of niet samen; in kaart brengen van mogelijk conflicterend ruimtegebruik);
- Wat de visies van de stakeholders zijn op het beheer van de Noordzee, hoe ze aankijken tegen de instelling van MPA's en de eisen waaraan een MPA in hun ogen zou moeten voldoen;
- Welke middelen stakeholders tot hun beschikking hebben om invloed uit te kunnen oefenen op besluitvormingsprocessen omtrent de Noordzee;
- Wat de mogelijke gevolgen zijn voor hen als stakeholder als het Friese Front ingesteld wordt als een MPA.

2.3 Respons

Er zijn 103 organisaties aangeschreven met de vraag of ze de enquête wilden invullen. Alvorens deze stakeholders aan te schrijven, is eerst gebeld om te vragen wie de geëigende persoon was binnen de organisatie om de enquête in te vullen. Aangenomen was dat dit een goede methode betrof om de kans op respons te verhogen.

Er zijn in totaal 31 enquêtes teruggestuurd (13 bij de 1^e en 18 bij de 2^e enquête), een respons van ruim 30% (zie tabel 2.1 voor de verdeling per stakeholdergroep)

Tabel 2.1 Respons Enquêtes

Stakeholder Groep	Aantal ingevulde enquêtes	
	Noordzee	Noordzee & Friese Front
Natuurbeschermingsorganisaties	4	3
Visserij	2	4
Recreatie	2	1
Zand/grindwinning	1	2
Windenergie	1	2
Overheid	3	-
Onderzoek	-	2
Transport	-	2
Olie/gaswinning	-	2

Dit lijkt een relatief lage respons, maar bedacht moet worden dat iedereen is aangeschreven die mogelijk iets met de Noordzee te maken kan hebben. Het blijkt dat de meerderheid van een aantal organisaties zich niet met de Noordzee bezig houden of van zichzelf vinden dat ze geen belang bij hebben of er geen mening over hebben. Bij de Noordzee Enquête hebben 5 stakeholders ook nadrukkelijk laten weten zichzelf geen stakeholder te vinden van de Noordzee.

In de volgende hoofdstukken worden de antwoorden nader bekeken en toegespitst.

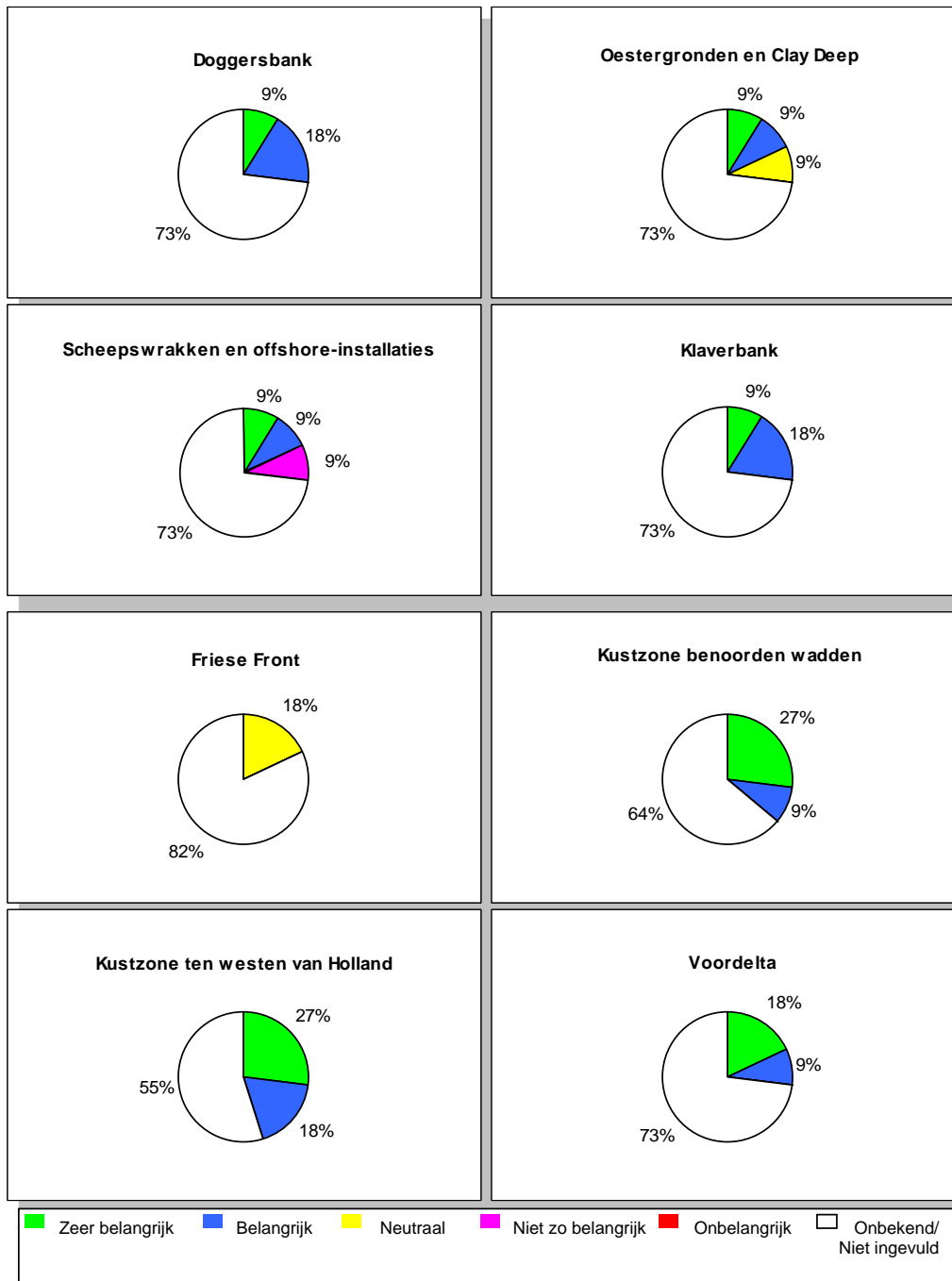
2.4 Stakeholder waardering van gebieden op de Noordzee

De gebieden die door de natuurbeschermingsorganisaties als belangrijk worden gezien, zijn weergegeven in figuur 2.1. Belangrijk is uiteraard een subjectief begrip en moet dan ook bekeken worden vanuit de achtergrond van de betreffende stakeholder. Een stakeholder kan het belangrijk vinden dat de Noordzee veel economische functies ontwikkeld, terwijl een andere stakeholder bijvoorbeeld kijkt vanuit het perspectief "alle schadelijke activiteiten (meestal economische activiteiten) moeten eruit". Dat wil zeggen dat de functies die deze (economische) activiteiten ondersteunen niet gebruikt worden.

Voornamelijk de Voordelta, Wadden en kustgebieden worden aangewezen als belangrijke natuurgebieden. De Voordelta en kustzone zijn samen één van de vier gebieden die ingesteld zullen worden als MPA's. Opmerkelijk is dat van deze vier gebieden het Friese Front door de Natuurbeschermingsorganisaties als minst belangrijk wordt geschat (zie Bijlage 3 voor de gebruikte kaarten).

Onder toerisme en recreatie op de Noordzee wordt in dit onderzoek verstaan; de sportvisserij en de watersport. Het Friese Front blijkt voor de recreatie een niet zo belangrijke locatie te zijn. Over het algemeen blijkt dat voor de meeste stakeholders het Friese Front niet zo'n belangrijk gebied is.

Opmerkelijk is dat het grootste gedeelte van de stakeholders geen waardering heeft uitgesproken voor de genoemde gebieden op de Noordzee.

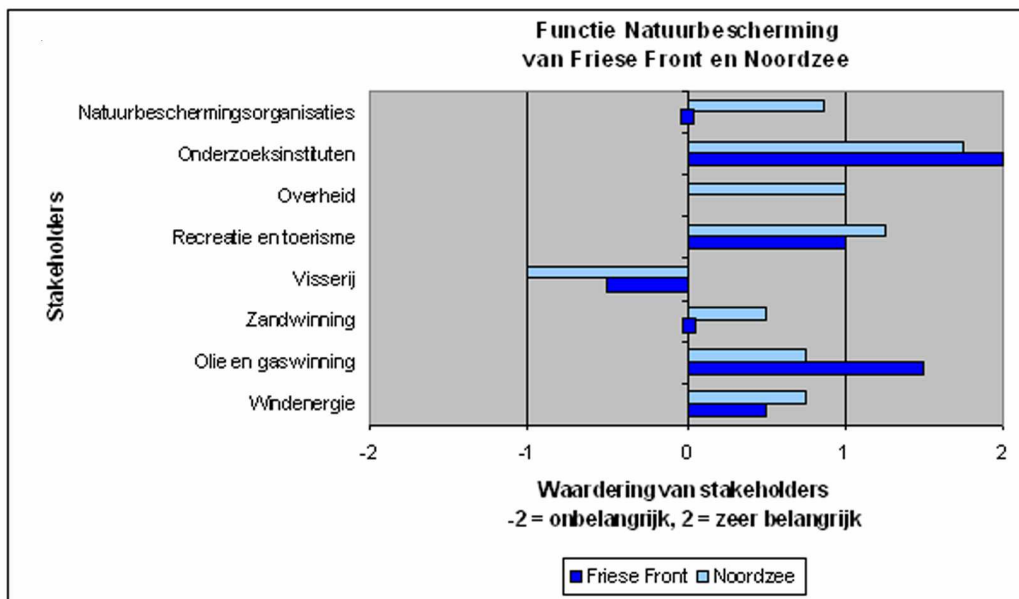
Figuur 2.1 Waardering gebieden op de Noordzee door stakeholdergroepen

2.5 Stakeholder waardering van functies van de Noordzee en Friese Front

In dit hoofdstuk wordt de stakeholder waardering van de functies van zowel de Noordzee als het Friese Front besproken. Enkele waarderingsgegevens ontbreken, omdat de stakeholders niet altijd alles hebben ingevuld. De resultaten m.b.t. de Noordzee uit de eerste en de tweede enquête zijn gemiddeld en als zodanig weergegeven in de onderstaande grafieken.

2.5.1 Functie Natuurbescherming

In figuur 2.2 is weergegeven hoe belangrijk de functie natuur is in de ogen van de meest betrokken stakeholdergroepen op de Noordzee en het Friese Front. Voornamelijk visserij blijkt negatief tegen deze functie aan te kijken. Dit illustreert dat de vissers natuurclaims als conflicterend beschouwen. Alle andere groepen beschouwen natuur wel als een belangrijke functie.

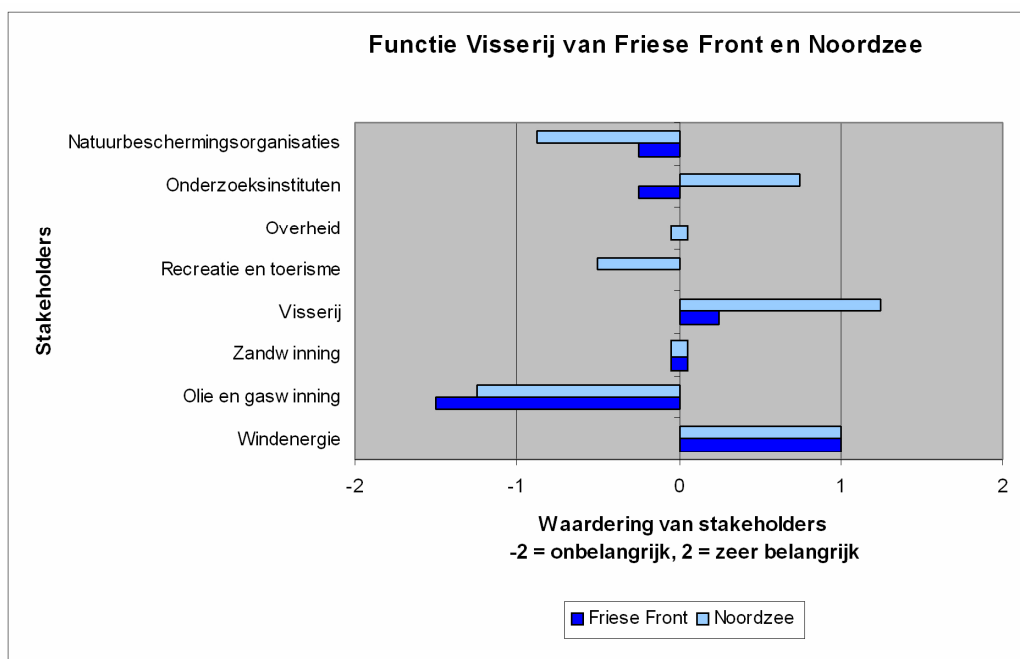
Exploitanten van kabels en leidingen, defensie, scheepvaart hebben geen waardering gegeven. De stakeholdergroep "overheid" heeft geen waardering gegeven tijdens de 1e enquête

Figuur 2.2 Visie van stakeholdergroepen op de functie natuurbescherming op de Noordzee en in het Friese Front

2.5.2 Functie Visserij

Hoe de andere stakeholdergroepen aankijken tegen visserij als activiteit op de Noordzee is weergegeven in figuur 2.3. Deze figuur presenteert het gemiddelde van de resultaten uit de eerste en tweede enquête. De natuurbescherming- en recreatieve organisaties beoordelen de visserij negatiever dan dat de windenergie- organisatie dit doet.

De stakeholdergroep olie en gaswinning heeft een negatieve kijk op de visserij, terwijl onder de onderzoeksinstanties verdeeldheid heerst. Deze stakeholdergroep heeft een positieve kijk op de visserij op de Noordzee, echter een negatieve kijk op de visserij die plaatsvindt in het Friese Front.

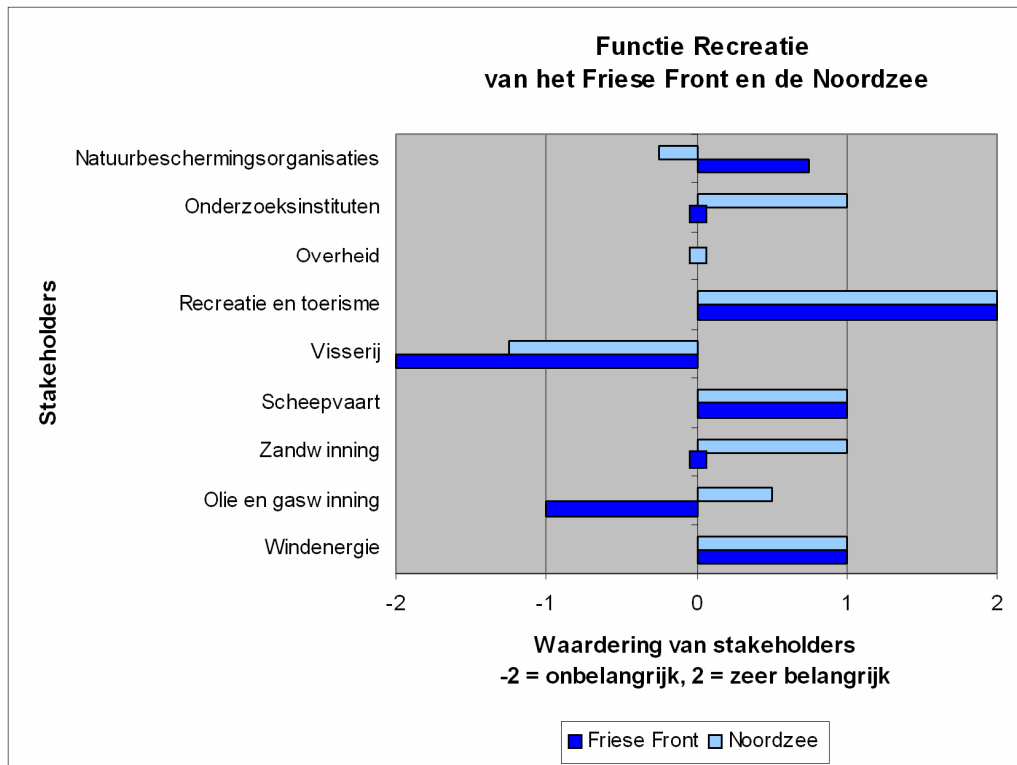
* De stakeholders uit de stakeholdersgroepen "Overheid en, Recreatie en toerisme" hebben tijdens de 2e enquête geen waardering aan deze functie voor het Friese Front gegeven. De stakeholders uit de stakeholdersgroepen "Exploitanten van kabels en leidingen, Defensie en Scheepvaart" hebben geen waardering voor deze functie van het Friese Front en de Noordzee gegeven.

Figuur 2.3 Visie van stakeholdergroepen op de functie visserij op de Noordzee en het Friese Front

2.5.3 Toerisme en recreatie

Onder toerisme en recreatie op de Noordzee wordt in dit onderzoek verstaan; de sportvisserij en de watersport. Het Friese Front blijkt ook voor de recreatie een niet zo belangrijke locatie te zijn. Recreatie op de Noordzee concentreert zich met name langs de kust.

De meerderheid van de stakeholdergroepen vindt dat recreatie behouden mag blijven en heeft een zeer positieve kijk op recreatie (figuur 2.4). De natuurbeschermingsorganisaties hebben tijdens de eerste enquête de opinie gegeven dat recreatie zelfs versterkt mag worden. Echter, de organisaties hebben een andere kijk op recreatie in de Noordzee bij de tweede enquête waaruit blijkt dat recreatie een negatieve waardering heeft gekregen. Uit nader onderzoek blijkt dat de natuurbeschermingsorganisaties de Noordzee negatiever beoordelen omdat het recreëren nog verder moet worden ontwikkeld. Dit geldt niet voor het Friese Front. De natuurbeschermingsorganisaties staan positief tegenover recreatie in dit gebied, zie figuur 2.4. Dit komt waarschijnlijk omdat het Friese Front al als natuurgebied bekend staat en al door recreërende natuurliefhebbers is ontdekt. Visserij en Olie- en gaswinning vinden als enige dat recreatie wel mag verminderen. Recreatie lijkt dus een activiteit die goed te combineren valt met andere activiteiten en functies van de Noordzee.

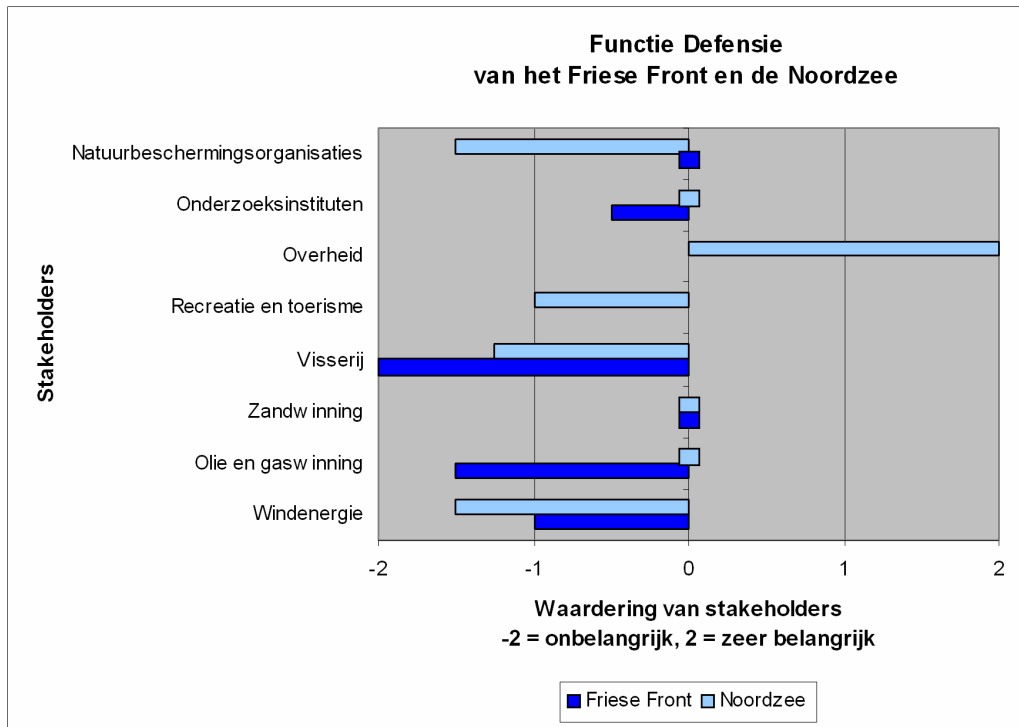
De stakeholders van de stakeholdergroep "Overheid" hebben tijdens de 2e enquête geen waardering aan deze functie van het Friese Front gegeven. De stakeholders van de stakeholdergroepen "Exploitanten van kabels en leidingen", en "Defensie" hebben geen waardering aan deze functie gegeven tijdens de 1e en 2e enquête.

Figuur 2.4 Visie van stakeholdergroepen op toerisme/recreatie op de Noordzee en het Friese Front

2.5.4 Defensie

De functie defensie op het Friese Front en Noordzee heeft geen positieve indruk bij de andere stakeholders. In het Friese Front worden regelmatig vlieg- en schiet oefeningen gehouden. Vooral de natuurbeschermingsorganisaties hebben een negatieve kijk op de defensie, doordat de kans op verstoring van vogels in het Friese Front bestaat.

De negatieve kijk van andere stakeholders is onder andere veroorzaakt, doordat de stakeholders geen activiteiten mogen uitvoeren in de gebieden waar Defensie activiteiten heeft. Hierdoor kunnen conflicten ontstaan tussen defensie en de andere activiteiten. Alleen de overheid heeft een positieve kijk op de functie defensie op de Noordzee. Recreatie-stakeholders hebben alleen in de eerste enquête aangegeven een negatieve kijk op de defensie op de Noordzee te hebben, terwijl zij en de scheepvaart zich onthouden om defensie een waardering te geven in de tweede enquête.

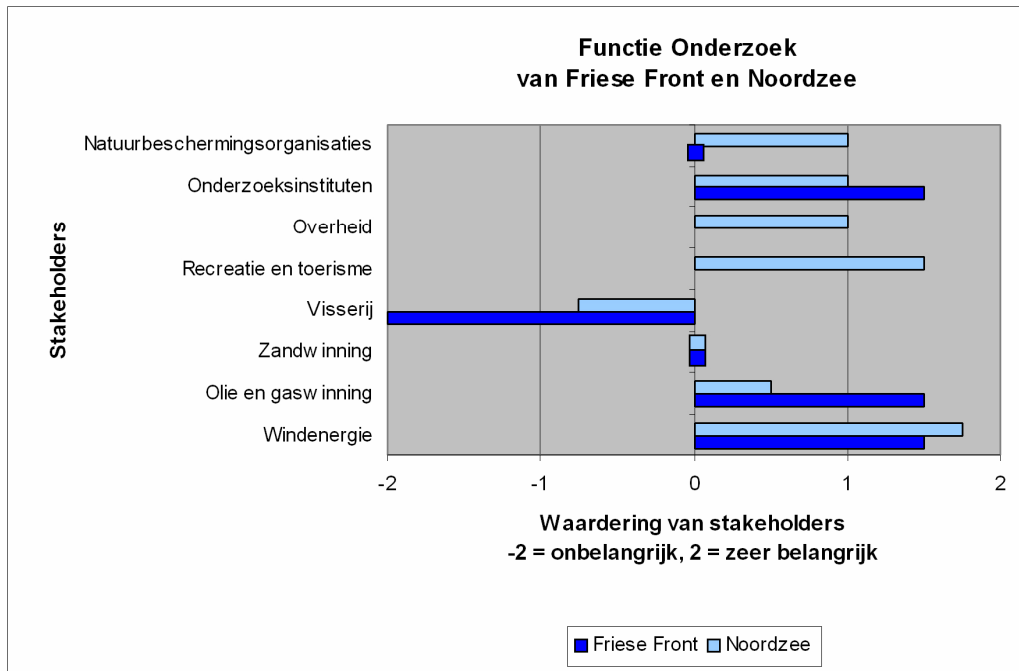

Figuur 2.5 Visie van stakeholdergroepen op defensie op de Noordzee en het Friese Front

2.5.5 Onderzoek

Vrijwel alle stakeholders zijn positief over de functie onderzoek van de Noordzee en het Friese Front. Alleen de visserijsector heeft in beide enquêtes een andere opinie gegeven. Vissers voelen zich vaak beknot door biologisch en ecologisch onderzoek dat bij zou dragen aan het problematiseren van het beheer van natuurlijke hulpbronnen.

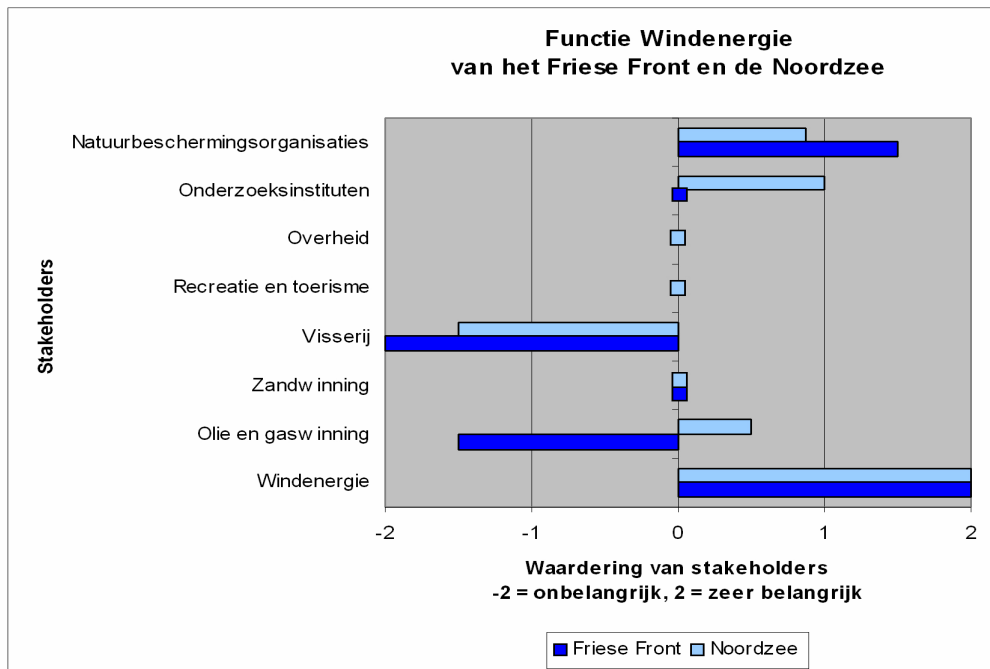
Een reden voor de negatieve kijk van de visserijsector op de functie onderzoek is dat enkele onderzoeken voor de visserij geen baat hebben opgeleverd. De visserijsector besteedt onderzoek uit en verrichten zelf onderzoek op nieuwe technieken om duurzame visserij te bereiken. Dit type onderzoek is mogelijk een reden voor de iets minder negatieve kijk van de visserij op de functie onderzoek van de Noordzee (resultaat uit eerste enquête).

Figuur 2.6 Visie van stakeholdergroepen op onderzoek op de Noordzee en het Friese Front

2.5.6 Windenergie

Vanwege de diepte en de afstand tot de kust zal windenergie in het Friese Front niet plaatsvinden. De stakeholders hebben over het algemeen een neutrale tot positieve kijk op de functie windenergie op de Noordzee.

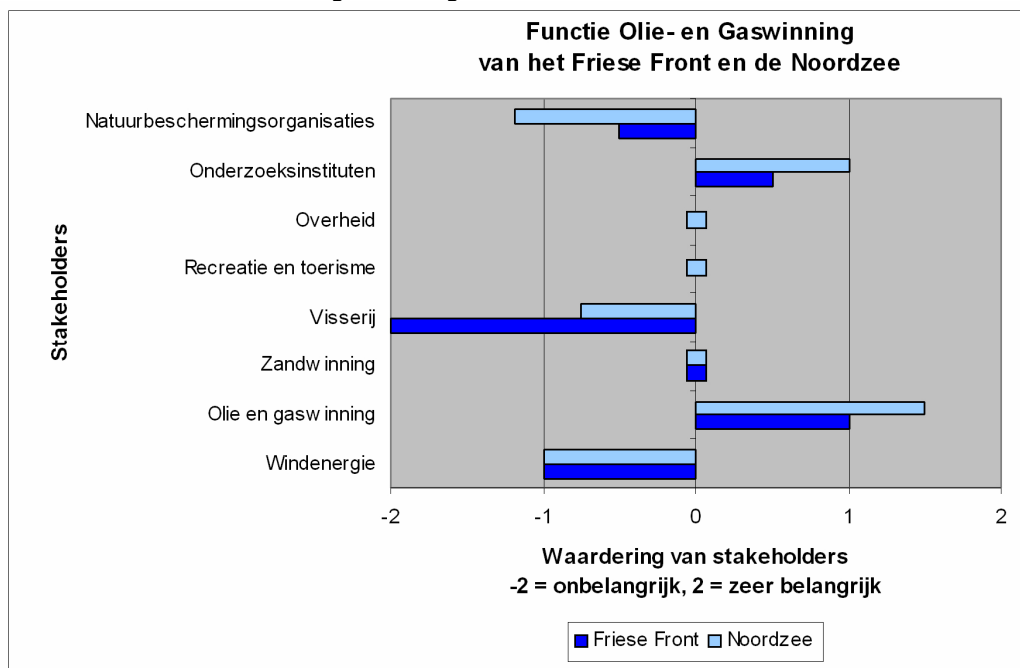

Figuur 2.7 Visie van stakeholdergroepen op windenergie op de Noordzee en het Friese Front

De visserij heeft echter een andere mening. In het *IBN 2015* is het plan gepresenteerd, waarin windparken voor de Nederlandse kust zijn voorgesteld. De vissers zullen hiervan hinder ondervinden en de windparken betekenen voor sommige vlootsegmenten dat zij zullen moeten omvaren om hun visgronden in de Noordzee te bereiken.

2.5.7 Olie- en Gaswinning

Buiten de olie –en gaswinning stakeholders is alleen de stakeholder onderzoek positief over de functie van olie –en gaswinning.

Figuur 2.8 Visie van stakeholdergroepen op olie en gaswinning op de Noordzee en het Friese Front

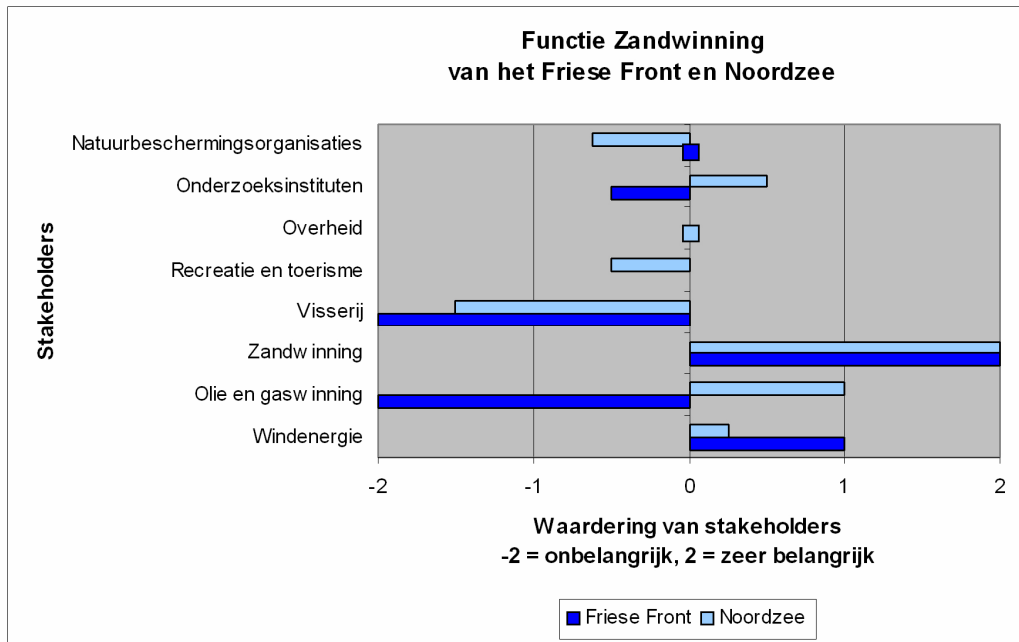
Toerisme en recreatie stakeholders staan neutraal tegenover de functie olie en gaswinning (eerste enquête). In de tweede enquête net als de scheepvaart stakeholders hebben recreatie stakeholders de functie geen waardering toegekend.

2.5.8 Zand- en Grindwinning

Op de Noordzee mag zeewaarts van de doorgaande NAP -20m lijn zand gewonnen worden (*IBN 2015*). Diepe zandwinning is toegestaan vanaf 2 km zeewaarts van de doorgaande NAP -20m lijn (*IBN 2015*).

Onder de geënquêteerde stakeholders bestaat over het algemeen een negatieve kijk op de functie zandwinning (negatiever zelfs dan op de visserij). Figuur 2.9 presenteert de verschillende opinies van de stakeholders.

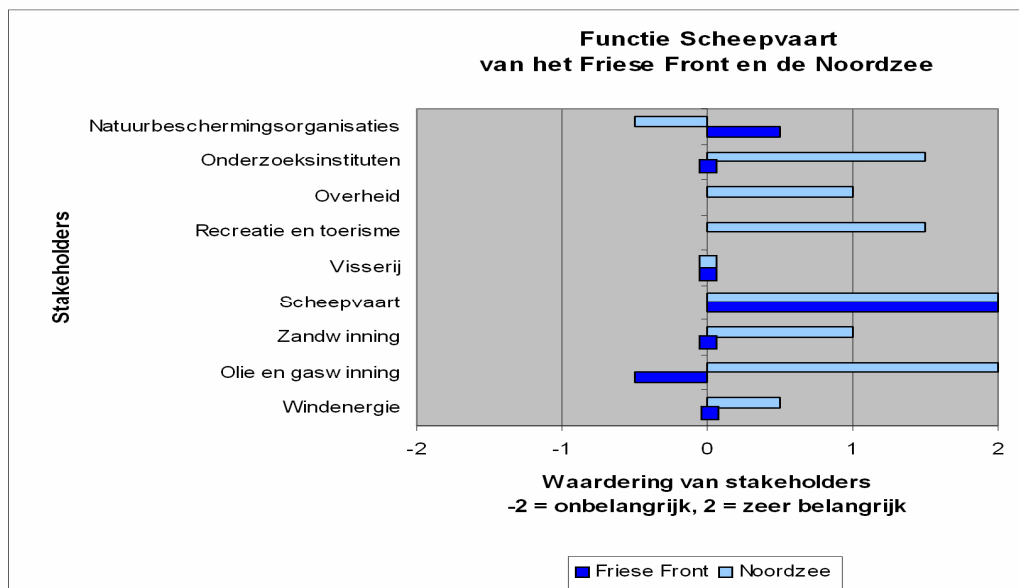
In tegenstelling met de eerste enquête zijn andere stakeholders meer positief over de functie in de tweede enquête. Echter in beide enquêtes geeft de visserij de functie zandwinning op de Noordzee en het Friese Front een negatieve waardering. Omgekeerd is dit niet het geval, zandwinning staat neutraal tegenover de functie visserij.

Figuur 2.9 Visie van stakeholdergroepen op zandwinning op de Noordzee en het Friese Front

2.5.9 Scheepvaart

Op het Nederlandse deel van de Noordzee (Territoriale Zee en de Exclusieve Economische Zone) vinden jaarlijks ongeveer 260.000 scheepsbewegingen plaats (IBN 2015). De belangrijkste vaarroutes liggen net buiten de 12-mijlszone, en verder op zee ter hoogte van het Friese Front (IBN 2015).

Figuur 2.10 Visie van stakeholdergroepen op scheepvaart en op de Noordzee en het Friese Front

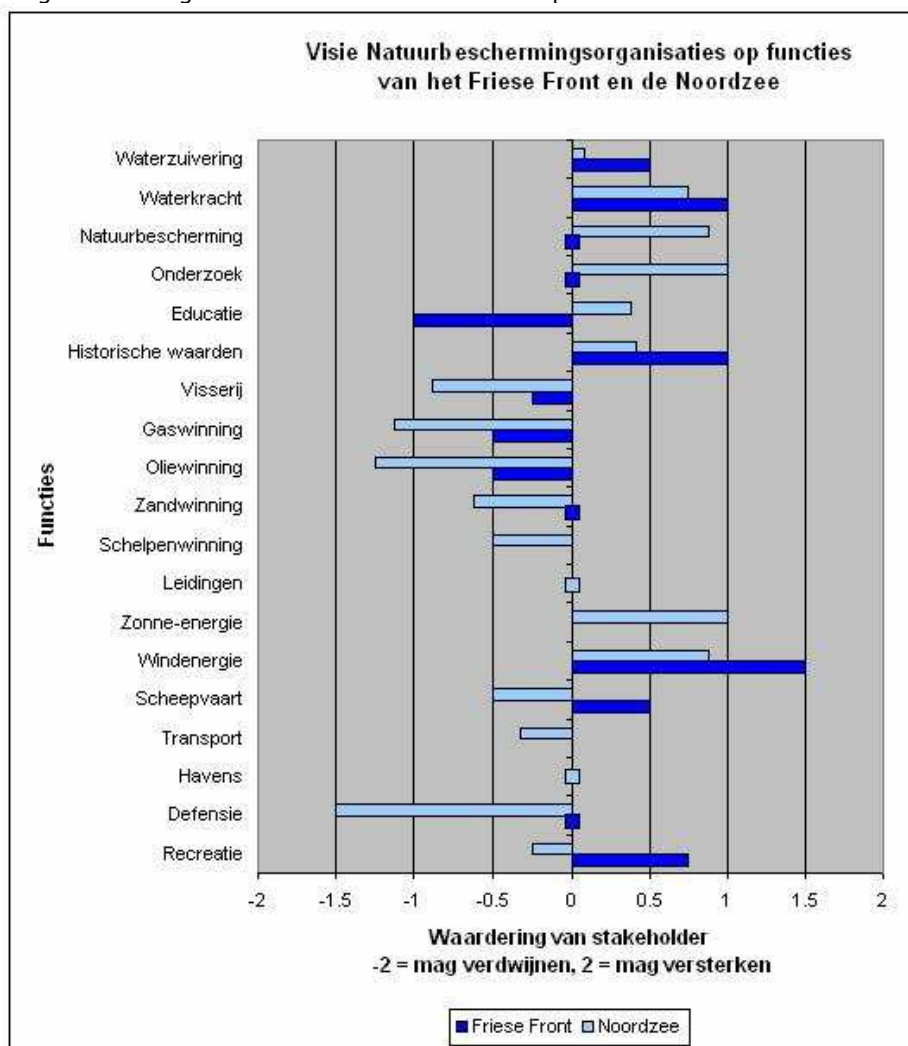
De stakeholders hebben in beide enquêtes over het algemeen een positieve kijk op de functie scheepvaart op de Noordzee en het Friese Front (figuur 2.10). Alleen natuurbeschermingsorganisaties geven de functie op de Noordzee een negatieve waardering in de tweede enquête terwijl olie en gaswinning stakeholders de functie op het Friese Front een negatieve waardering geeft.

2.6 Visies per stakeholder groep op het belang van de functies

Per stakeholder groep worden de resultaten van de enquêtes met betrekking tot de Noordzee en het Friese Front besproken (gemiddelden gebaseerd op zowel de enquêtes als interviews).

2.6.1 Natuurbeschermingsorganisaties

In figuur 2.11 is zichtbaar hoe de natuurbeschermingsorganisaties aankijken tegen de verschillende functies op de Noordzee en het Friese Front. Hierbij betekent -2 dat de functie het liefst mag verdwijnen, -1 = mag verminderen, 0 = neutraal, 1 = de functie mag behouden blijven en 2= versterken van de functie. Voor de Noordzee resultaten is het gemiddelde genomen van de 1^e en de 2^e enquête.

Figuur 2.11 Visie van natuurbeschermingsorganisaties op de functies van de Noordzee en het Friese Front

De natuurbeschermingsorganisaties blijken vooral waarde te hechten aan wind- en zonne-energie, de historische functie, natuurbescherming, onderzoek en educatie. De functies defensie en visserij mag van hen verminderen of zelfs verdwijnen. Het lijkt erop dat olie- en gaswinningactiviteiten minder controverses oproept bij de natuurbeschermingsorganisaties, terwijl dit in het verleden wel het geval was. Dit wordt ook bevestigd in een krantenartikel dat in 2004 verscheen in het NRC Handelsblad (20-04-2004) ten aanzien van gasboringen in het Waddengebied, waarin de voorzitter van de Waddenvereniging zegt dat hoewel ze 10 jaar tegen winning van gas geweest zijn, ze op basis van wetenschappelijk onderzoek nu deze mening gewijzigd hebben.

De Natuurbeschermingsorganisaties hebben de volgende middelen ter beschikking om invloed uit te oefenen op besluitvormingsprocessen: Politiek, media, juridische middelen en beleid (vogel -en habitatrichtlijnen).

Friese Front

Door de natuurbeschermingsorganisaties worden een aantal belangrijke kenmerken van het Friese Front specifiek genoemd:

- De aanwezigheid van schelpdieren;
- Belang voor het functioneren van het ecosysteem;
- Bescherming van een aantal kwetsbare diersoorten.

Opmerkelijk is dat zij vinden dat de functie Educatie omtrent het Friese Front verminderd mag worden!

2.6.2 Visserij

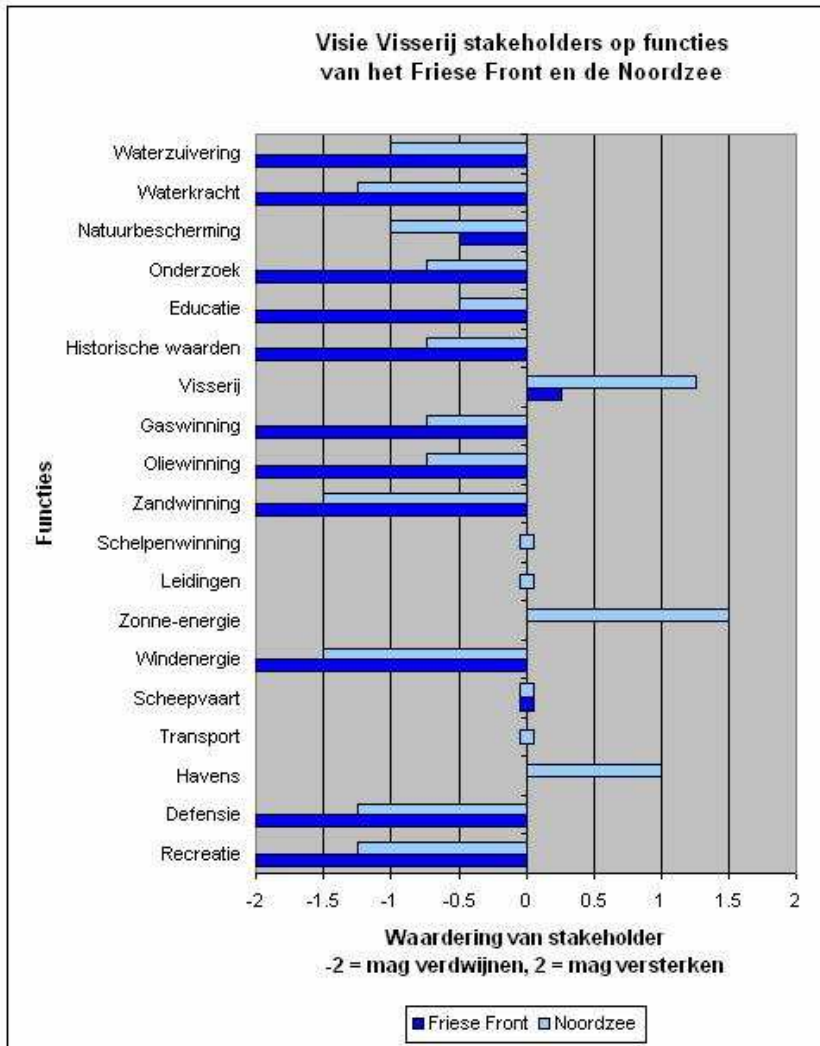
De visserijorganisaties conflicteren qua ruimtegebruik voornamelijk met zandwinning en windenergie. Deze activiteiten kunnen niet gelijktijdig op dezelfde plek plaatsvinden. De visserijorganisaties geven over het algemeen negatieve waarderingen aan andere functies in (voornamelijk) de tweede enquête. Het kan zijn dat de visserijsector meer op de hoogte is van andere functies tijdens discussies rondom het *IBN 2015* rapport, waardoor hun visie na de eerste enquête is veranderd. De ontwikkelingen zijn ook wat verder, tussen de eerste en de tweede enquête zit 8 maanden.

Friese Front

Voor de visserijsector is het Friese Front om de volgende redenen van belang:

- het is een belangrijk visgebied voor de gemengde boomkorvloot (>300pk);
- het is een belangrijk visgebied voor de eurokotters (<300pk) en;
- het is een belangrijk visgebied voor de vlagkotters (Nederlandse kotters die onder buitenlandse vlag varen).

Het totaal aan activiteiten dat in het Friese Front plaatsvindt, is voor de sector moeilijk aan te geven, ze denken dat dit een percentage van 40% is. Voor de schelpdiervisserij is dit percentage nul.

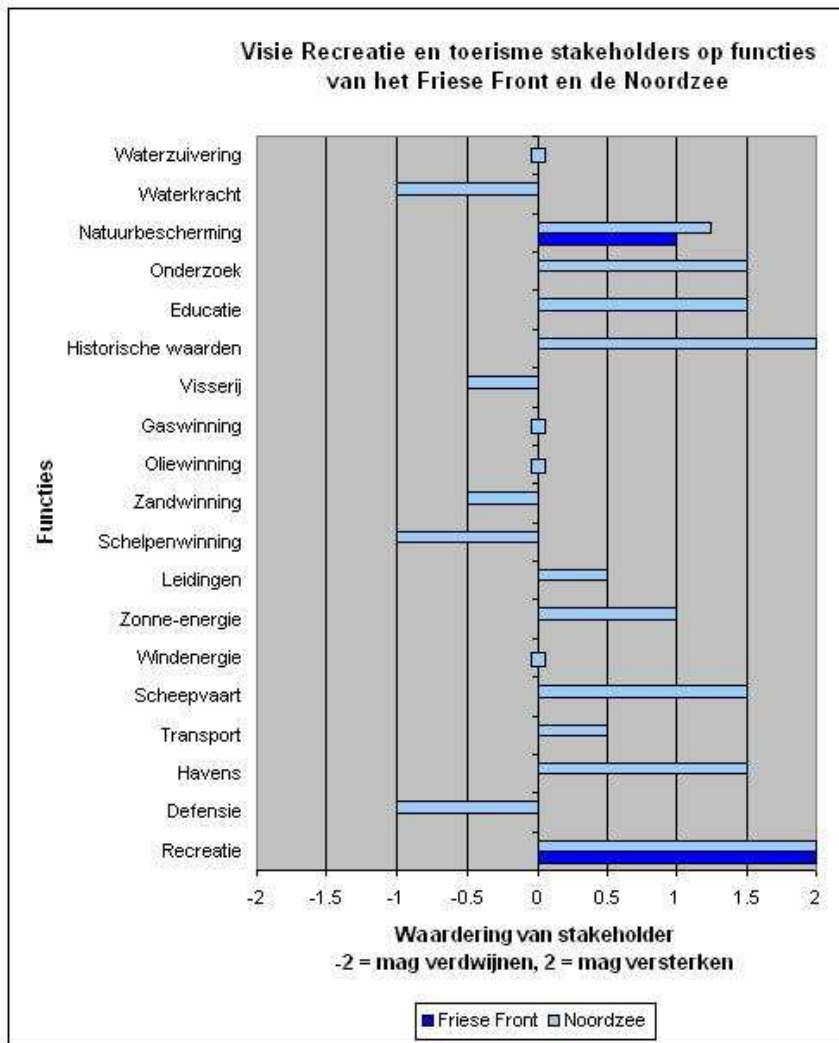
Figuur 2.12 Visie van de visserijsector op de functies van de Noordzee en het Friese Front

2.6.3 Toerisme en recreatie

Historische waarden en natuurbescherming blijken belangrijke functies voor deze stakeholdergroep. Toerisme en recreatie en natuurbescherming zijn wellicht goed te combineren. Onderzoek, educatie, havens en scheepvaart scoren ook hoog. Met scheepvaart wordt in dit kader door de stakeholders waarschijnlijk het plezierjacht bedoeld en niet de meer economische activiteiten zoals transport. Educatie zou goed gecombineerd kunnen worden met recreatie.

Friese Front

Bij de eerste enquête heeft slechts één recreatieve organisatie gereageerd, namelijk het watersportverbond. Zij hebben echter (in hun ogen) geen belangen in het Friese Front.

Figuur 2.13 Visie van de recreatieve organisaties op de functies van de Noordzee en het Friese Front

Deleted:

2.6.4 Overheid

Functiewaardering en gebieden

Van de drie overheidsinstanties die hebben gereageerd was er maar één bereid een uitspraak te doen over hoe ze de verschillende functies op de Noordzee waarderen. Dit geldt ook voor de gebieden die voor hen belangrijk zijn. Een logische verklaring kan zijn dat deze instanties geen ministeries zijn, maar werken voor (verschillende) ministeries. Zij mogen daarom geen uitspraken hierover doen en verwijzen naar de ministeries waar ze onder werken.

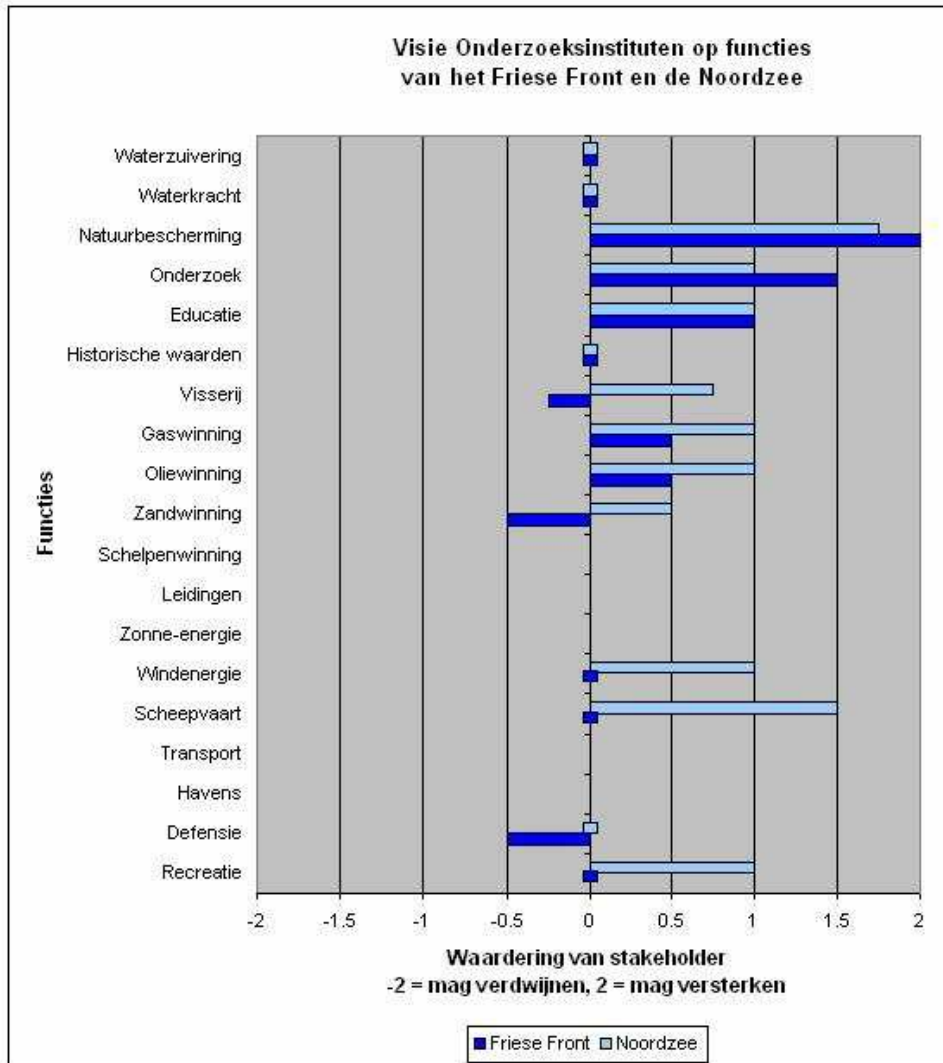
Friese Front

Het ministerie van Economische zaken is geïnterviewd over het Friese Front. Hun achterban is met name de olie- en gaswinning en zandwinning bedrijven. De instelling van beschermde gebieden is aan de ene kant niet gunstig voor sommige economische sectoren, ze beschouwt de ruimtelijke ordening op zee als noodzakelijk. Private initiatieven kunnen zich alleen dan niet meer in vrijheid bewegen, want de overheid stelt

kaders. Functies combineren beschouwt ze als positief, ook op economisch gebied. Zo was windenergie eerst niet rendabel, maar als het gecombineerd wordt met bijvoorbeeld mosselkweek, wel. De visserij wordt gezien als een belangrijke sector, qua toegevoegde waarde, leefgemeenschappen en voedselvoorziening, maar is minder van belang op economisch gebied. Bovendien loopt de visserij in hun mening achter bij andere sectoren voor wat betreft duurzaamheid.

2.6.5 Onderzoek

De onderzoeksinstanties staan over het algemeen positief tegen over de functies van de Noordzee en het Friese Front. Er is alleen geen waardering gegeven aan de volgende functies: zonne-energie, havens, schelpenwinning, transport en leidingen.

Figuur 2.14 Visie van onderzoek organisaties op de functies van de Noordzee en het Friese Front

Deleted:

Friese Front

Voor de onderzoeksorganisaties het RIVO en Alterra Texel (vormen tegenwoordig samen met een gedeelte van TNO het nieuwe mariene onderzoeksinstituut Imares) geldt dat ze voornamelijk de soortenbescherming, het ecologische evenwicht, onderzoek en educatie van belang achten in het Friese Front. Vooral de functie soortenbescherming wordt in het Friese Front belangrijker geacht dan voor de gehele Noordzee. Deze organisaties hebben verscheidene onderzoeken in de Noordzee en in het Friese Front lopen.

In de ogen van deze onderzoeksinstanties heeft van alle activiteiten de visserij de meeste impact op de ecologie, vanwege de intensiteit. Dit betreft dan met name de boomkorvisserij. Dit geldt ook voor de functies zandwinning en defensie. De keuze om hier consequenties aan te verbinden is volgens het RIVO uiteindelijk een politieke keuze. Alterra ziet het liefst een beschermd gebied dat gesloten zou moeten worden voor alle bodemberoerende activiteiten, zoals visserij en zandwinning, al is dat laatste een minder intensieve activiteit dan de visserij. Ze pleiten voor een model dat wordt toegepast in Australië, met zonerings.

Het LEI is voor het Friese Front ook geïnterviewd. In hun ogen is het goed dat er een poging wordt gedaan om gebruiksfuncties tegen elkaar af te wegen. Het LEI pleit er echter wel voor dat in deze afweging ecologie een gelijkwaardige afweging moet hebben met de economie en maatschappelijke aspecten. Ecologie moet niet op voorhand zwaarder meegewogen worden. Ook is de vraag of er op voorhand gebieden aangegeven moeten worden, beschermde gebieden moeten de rest van de Noordzee niet vogelvrij verklaren.

2.6.6 Windenergie

De windenergiesector geeft aan dat ze de Noordzee zo optimaal, duurzaam en verantwoord mogelijk willen gebruiken, door o.a. onderzoek te (laten) doen naar het combineren van functies. Windenergie kan mogelijk (zoals eerder is aangegeven) rendabel gemaakt worden door het te combineren met andere activiteiten. Tevens denken ze dat ze als sector bij kunnen dragen aan het beschermen van het milieu tegen schadelijke invloeden. Zo is er een gedachte om een Noordzee-natuurgebied af te zetten met een ring van windturbines, zodat een juridisch afdwingbare bescherming tegen visserij kan worden gerealiseerd. Ze stellen ook voor om handhaving van het daaropvolgende vis- en vaarverbod uit te voeren (tegen lage kosten). Windenergie moet in hun ogen in harmonie zijn met de natuurwaarden van de Noordzee.

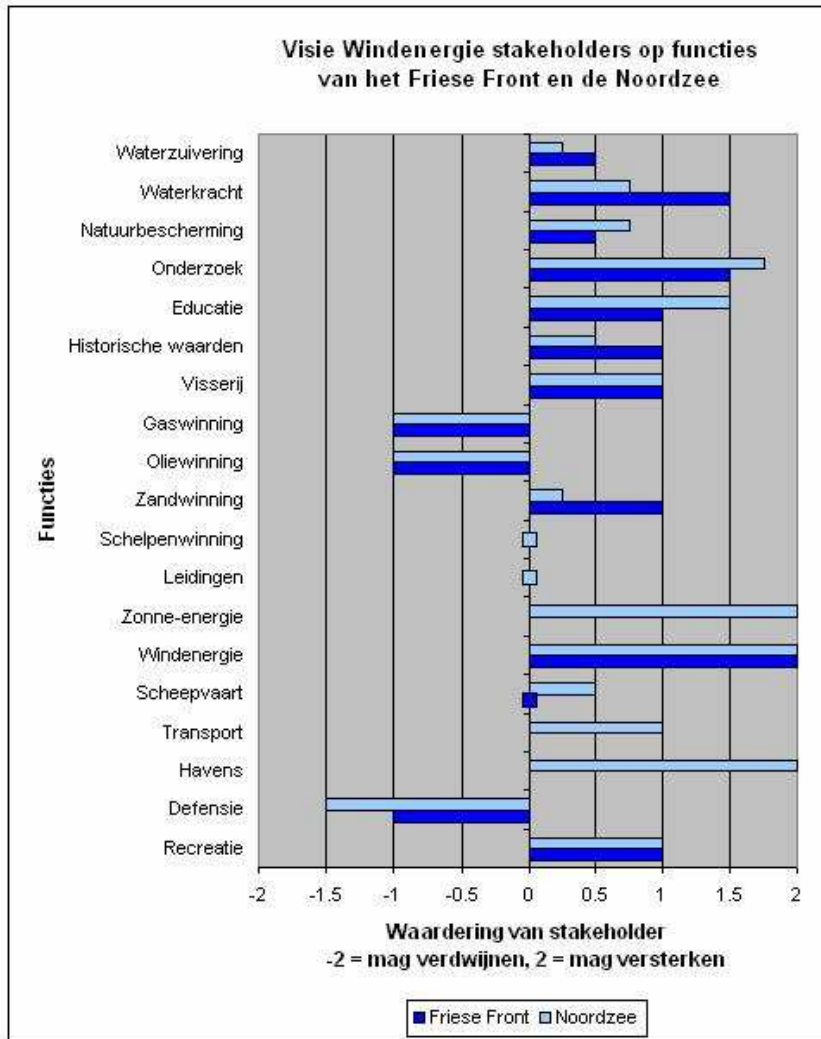
De aanvraag van windmolenparken op zee blijkt populair. Eind april 2005 lagen er 57 aanvragen voor vergunningen voor offshore parken. De overheid had hier blijkbaar niet op gerekend. Op 10 mei 2005, liet minister Brinkhorst weten dat het potje voor de milieusubsidie niet berekend is op deze overweldigende belangstelling. Daarom werd de subsidie voor windenergie op zee met onmiddellijke ingang tijdelijk stopgezet. De vergunningverlening werd 3 maanden opgeschort, omdat meer tijd nodig was voor een goed verloop van de procedures (zeemail 20, juni 2005).

Op 16 februari 2006 liet Minister Brinkhorst de Tweede Kamer weten dat deze schorsing is opgeheven (http://www.noordzeeloket.nl/images/2_1354.pdf). Het is voornamelijk gebleken dat het juridisch niet haalbaar was om het aantal initiatieven door overheidsregulering te reduceren. Ook een gedragen voorstel vanuit de initiatiefnemers bleek uiteindelijk niet haalbaar. Verschillende initiatiefnemers hebben echter schriftelijk laten weten bereid te zijn een aantal (concept-) startnotities in te trekken.

Voor de nog uit te geven Richtlijnen voor de milieueffectrapportage worden een aantal scenario's gedefinieerd om de cumulatieve effecten van windturbineparken op de Noordzee te bepalen. De ontwikkeling van wind op zee wordt gestroomlijnd via het transitietraject wind offshore dat zich zal richten op kostenreductie en ontwikkeling van de techniek op de middellange termijn.

De verwachting is dat tot 2010 subsidiemogelijkheden zijn voor 700 MW (incl. het NSW en Q7-WP). Het aantal initiatiefnemers is inmiddels geslonken naar 9 en zij hebben meer dan 80 (concept-) startnotities ingediend (http://www.noordzeeloket.nl/activiteiten_op_zee/windenergie/).

Het was niet mogelijk voor deze organisatie om gebieden aan te wijzen die voor hen belangrijk zijn. Dit komt, omdat dit afhankelijk is van de keuze van de projectontwikkelaars voor de locaties van windmolenparken. Uit figuur 2.15 blijkt dat windenergie een mogelijk conflict kan opleveren in het ruimtegebruik vooral met defensie en olie- en gaswinning. De meerderheid van de functies wordt echter als neutraal of positief bekeken en biedt mogelijkheden voor het combineren van functies.

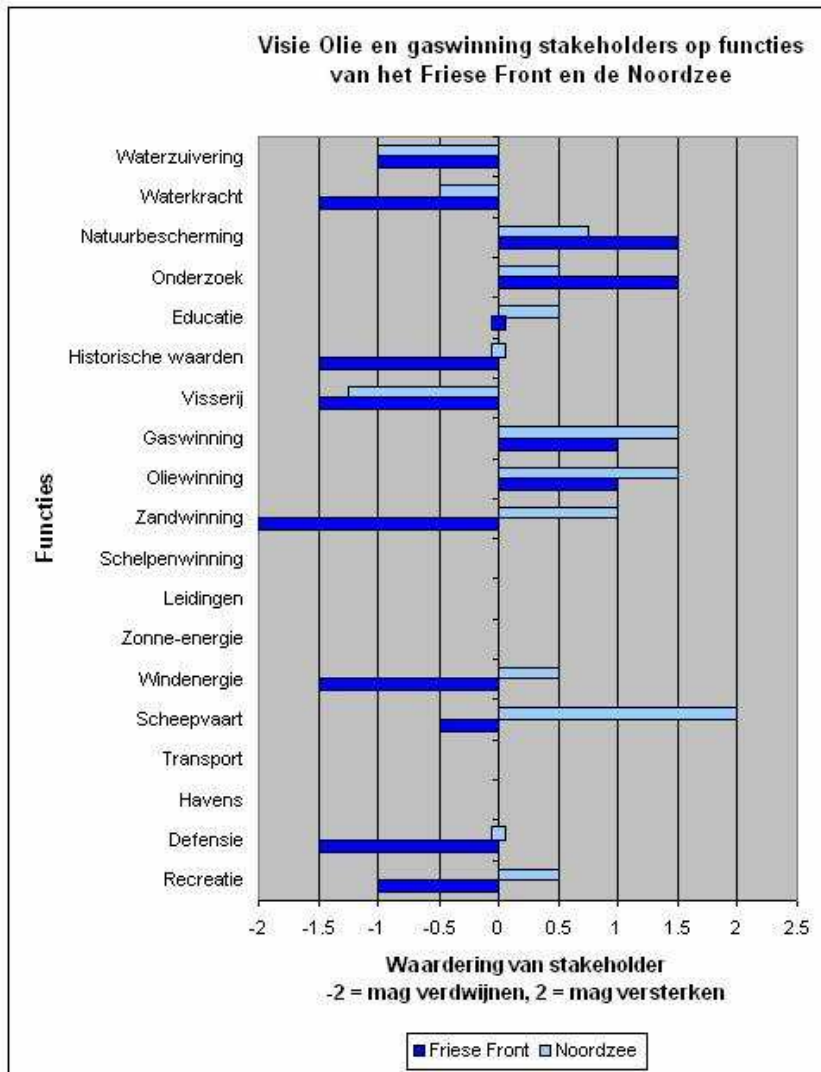

Figuur 2.15 Visie van de windenergie-organisaties op de functies van de Noordzee en het Friese Front

Wat betreft de waardering van andere stakeholders is aangetoond dat vooral visserij negatief staat tegenover de aanleg van windmolenparken. Horizonvervuiling kan ook een rol spelen bij het negatief bekijken van windmolenparken. Hierover vinden momenteel discussies plaats. Tevens zijn er discussies over de economische rentabiliteit van windmolenparken.

2.6.7 Olie- en Gaswinning

De organisaties ATP, Gaz de France, de NAM, Total en Wintershall winnen gas in het Friese Front. In figuur 2.16 is te zien welke functies van de Noordzee en in het Friese Front van belang zijn in de ogen van deze stakeholdergroep. Voor de functies zonne-energie, havens, schelpenwinning, transport en leidingen zijn geen waarderingen gegeven.

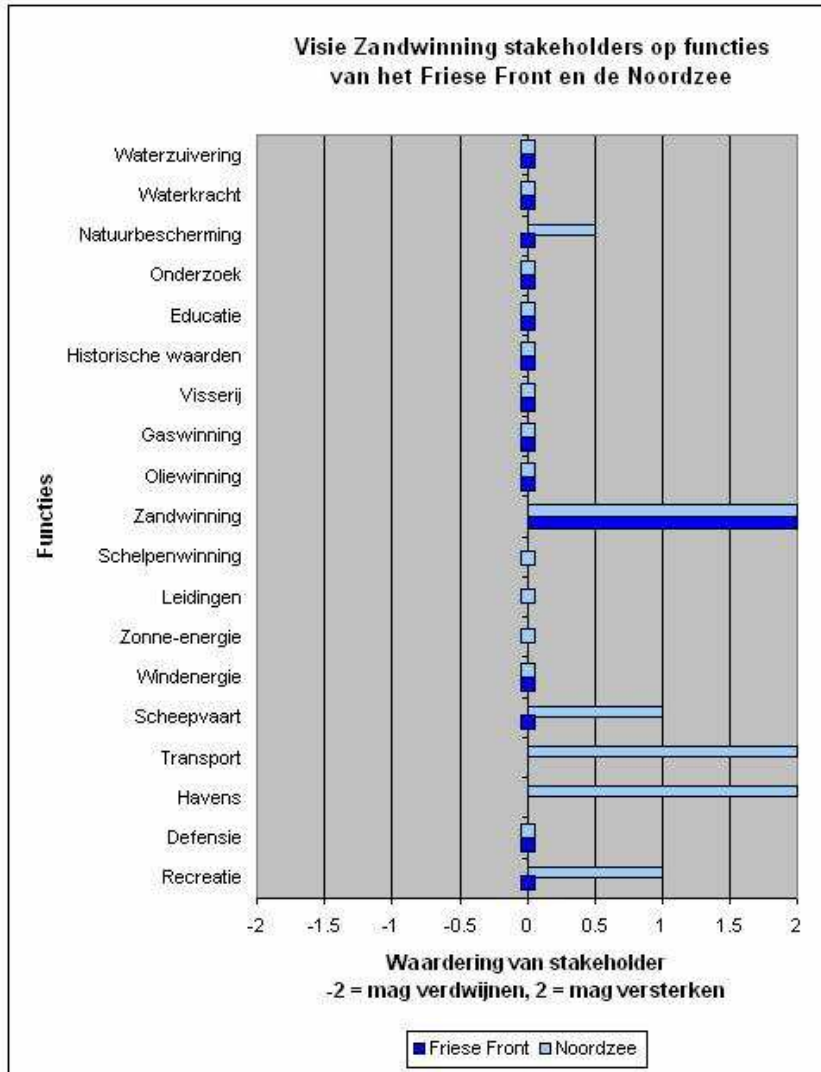
Figuur 2.16 Visie van de olie- en gaswinning organisaties op de functies van de Noordzee en het Friese Front

De olie- en gaswinning organisaties staan over het algemeen negatief tegenover andere functies van het Friese Front. Functies zoals waterzuivering worden als 'vanzelfsprekend' gezien. Bij de functie CO2 absorptie worden vraagtekens geplaatst met de vraag of er niet meer vrijkomt dan wordt opgenomen. Windenergie wordt niet haalbaar gevonden in het Friese Front omdat het zo ver uit de kust ligt. Verder vermelden ze dat de functies olie- en gaswinning in de Nota Ruimte: "om dwingende redenen van groot openbaar belang" zijn. Deze functies hebben ze dan ook aangeschreven als functies die versterkt mogen worden. Hieruit kan opgemaakt worden dat de stakeholders uit de olie- en

gaswinning het Friese Front belangrijker achten voor olie- en gaswinning dan voor andere functies.

2.6.8 Zandwinning

Voor de zandwinningorganisatie (het gaat om 1 organisatie in Nederland) blijkt voornamelijk het kustgedeelte van belang. Hun visie op andere functies op de Noordzee is weergegeven in figuur 2.17 Havens, scheepvaart, transport, recreatie en natuurbescherming worden als zeer positief beschouwd door deze stakeholder. Terwijl hun visie ten opzichte van andere functies neutraal is.

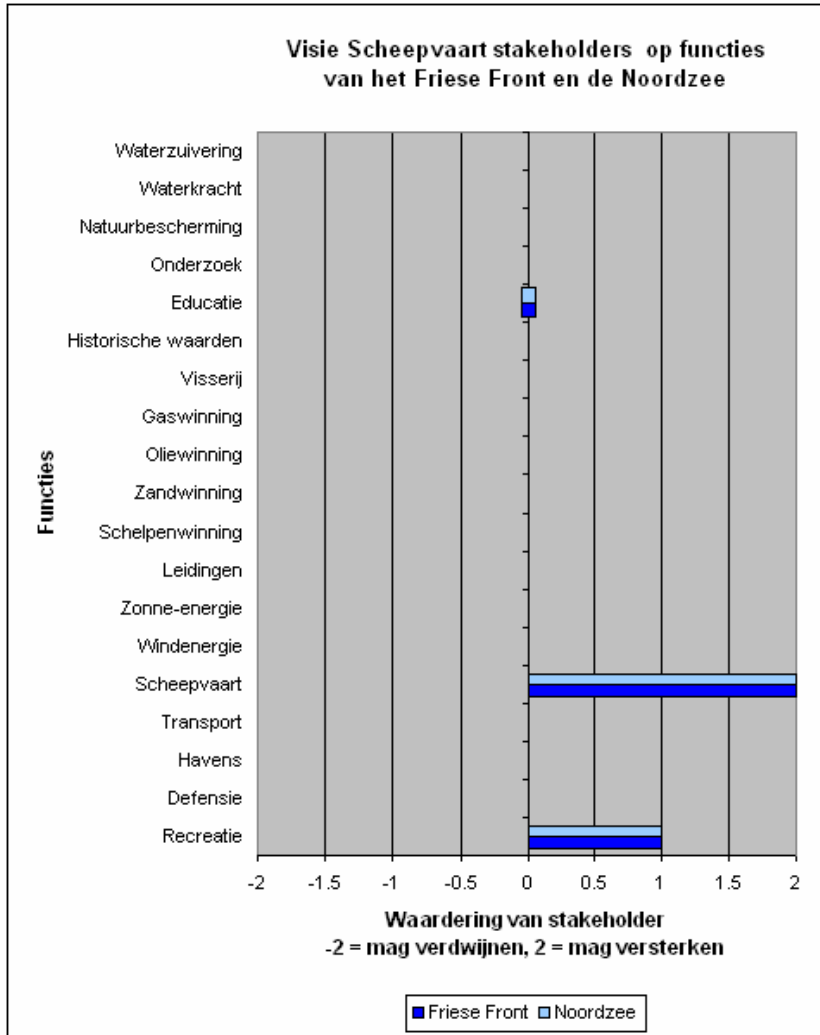
Figuur 2.17 Visie van de zandwinningorganisatie op de functies van de Noordzee en het Friese Front

Friese front

Er wordt nauwelijks zand gewonnen in het Friese Front (2%).

2.6.9 Scheepvaart

Er vindt scheepvaart plaats in het Friese Front. Dit varieert van 3 tot 20% (van de totale scheepvaart op de Noordzee). Scheepvaart en recreatie (natuurbeleving) zijn, de ogen van deze stakeholder, belangrijke functies in het Friese Front en de Noordzee.

Figuur 2.18 Visie van de scheepvaartorganisatie op de functies van de Noordzee en het Friese Front

Deleted:

3 Mogelijke conflicten en synergieën ten aanzien van functie –en ruimtegebruik

3.1 Visies van stakeholders op het belang van verschillende functies op de Noordzee

Stakeholders op de Noordzee (en in het Friese Front) waarderen de functies op de Noordzee op verschillende wijze. Het is belangrijk om dit in kaart te brengen, want het zegt iets over de mogelijke conflicten die kunnen ontstaan, maar misschien nog belangrijker; het kan ook iets zeggen over waar mogelijke oplossingen liggen; bijvoorbeeld als het gaat om het combineren van meerdere functies. Het kan ook iets zeggen over coalities die misschien al gevormd zijn.

In tabel 3.1 is in kaart gebracht hoe de verschillende stakeholders de functies waarderen.

Tabel 3.1 Visie van stakeholders (op de Noordzee) op de verschillende functies van de Noordzee

STAKEHOLDERS:	Natuur- beschermings organisaties	Visserij	Recreatie	Wind- energie	Overheid	Zand/grind/ schelpen- winning
FUNCTIES						
Natuurbehoud	++	0/-	+ / ++	+	+	+
Visserij	-	+ / ++	- / 0	+	0	0
Recreatie	++	- / 0	+ / ++	+	+	+
Historische waarden	+	0 / +	++	0	0	0
Educatie	++	0 / +	+ / ++	++	+	0
Onderzoek	++	0 / +	+ / ++	++	+	0
Gaswinning	0	0 / +	0	-	0	0
Oliewinning	- / 0	0 / +	0	-	0	0
Zandwinning	0	- / --	0 / -	0	0	++
Schelpenwinning	0 / -	0	-	0	0	0
Windenergie	+	-	0	++	0	0
Waterkracht	0 / +	0 / -	-	0	0	0
Zonne-energie	+	+ / ++	+	++	0	0
Leidingen	0	0	0 / +	0	0	0
Havens	0	+	+ / ++	++	+	++
Scheepvaart	0	0	+ / ++	+	+	++
Transport	0	0	0 / +	+	+	++
Defensie	-	0 / -	-	--	++	0
Waterzuivering	0	0	0	0	0	0

++ = (zeer) positief/uitbreiden, 0 = neutraal, -- = (zeer) negatief/beperken

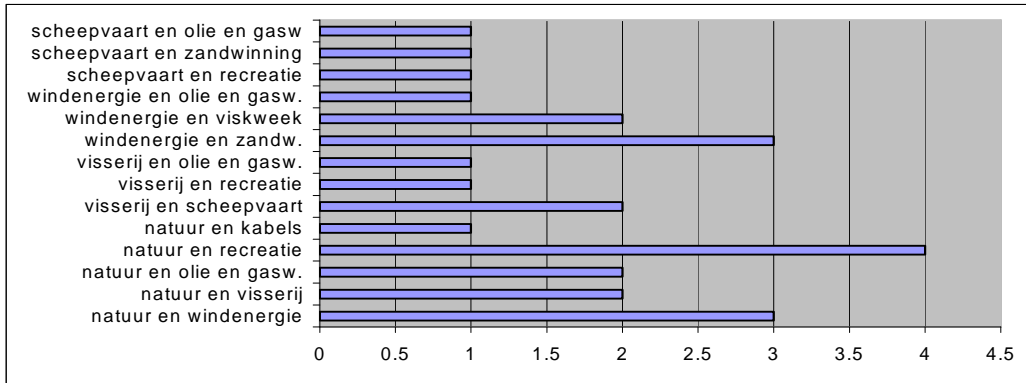
Gezien voorgaande beschrijving, kunnen een aantal zaken geconcludeerd worden:

- Zo mogen functies als historische waarde, onderzoek en educatie van vrijwel iedereen uitgebreid worden. Een verklaring kan zijn dat dit functies zijn die niet conflicteren met belangen van de stakeholders. Het zijn functies die van een abstracter niveau zijn en niet direct een claim leggen op de ruimte. Dit geldt niet voor natuurbehoud, wat ook vrijwel door iedereen positief wordt bekeken, dit legt echter wel een claim op de ruimte wanneer het gaat om de instelling van MPA's. Het is ook voor te stellen dat de stakeholders natuurbescherming waarderen, op zich waardeert iedereen het hoog, echter dit kan veranderen als het effecten heeft op je activiteit. De positieve waardering kan ook voortkomen uit een soort sociaal wenselijk antwoord; er is een GBEW ingesteld, wanneer stakeholders dan aangeven tegen de natuur te zijn, zal het moeilijker worden de activiteit voort te zetten.
- Olie -en gaswinning, scheepvaart en havens zijn activiteiten die wel een claim leggen op de ruimte, maar waar de meerderheid van de stakeholders neutraal of zelfs positief tegenover staat. Gaswinning wordt net iets positiever bekeken dan oliewinning. Wanneer we het hebben over multifunctioneel ruimtegebruik zijn dit dus vooral de activiteiten die gecombineerd zouden kunnen worden met andere activiteiten;

- Dit kan ook gelden voor activiteiten waar neutraal tegenaan gekeken wordt, zoals leidingen en kabels, waterkracht en waterzuivering;
- Visserij, defensie, schelpenwinning en zandwinning blijken door de meerderheid van de stakeholders negatief te worden bekeken.

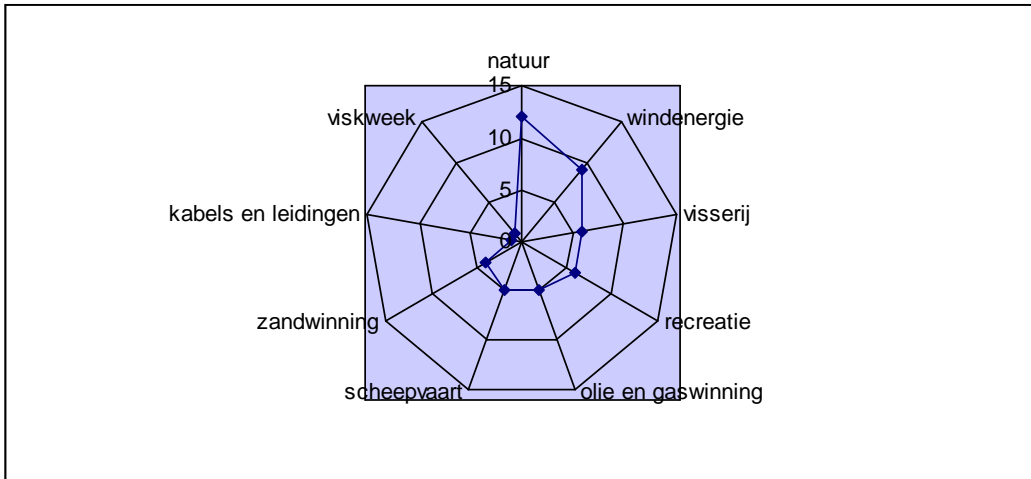
3.2 Conclusies met betrekking tot functies en activiteiten die mogelijk te combineren zijn

In zowel de enquêtes als de interviews konden stakeholders combinaties noemen van activiteiten op de Noordzee die in hun ogen met elkaar te combineren zijn. In figuur 3.1 is te zien welke combinaties er genoemd werden en hoe vaak.

Figuur 3.1 Combinatiemogelijkheden van functies/activiteiten op de Noordzee

Figuur 3.2 geeft weer welke activiteiten/functies door de stakeholders het meest werden genoemd als zijnde een activiteit/functie waarmee de meeste combinaties te maken zijn. Hieruit blijkt dat natuur en windenergie het meest werd genoemd (respect 12 keer en 9 ker). Op zich kan ook gezegd worden dat in deze tijd van het instellen van MPA's/GBEW het slim is om je activiteit te combineren met natuurbescherming. Dit biedt perspectieven om je activiteit in de toekomst door te blijven zetten. Opvallend is dat visserij en recreatie ook vaak werden genoemd (beiden 6 keer).

Figuur 3.2 Functie- en combinatiemogelijkheden

In de interviews met stakeholders van het Friese Front is nader ingegaan op de vraag hoe ze aankijken tegen het beschermen van de natuur (het instellen van MPA's), of ze dat belangrijk achten en hoe ze aankijken tegen hun eigen activiteit in relatie tot beschermen van die natuur, met andere woorden vonden ze dat hun eigen activiteit op dit moment ecologisch duurzaam was en zo niet hoe ze hun activiteit zouden kunnen aanpassen.

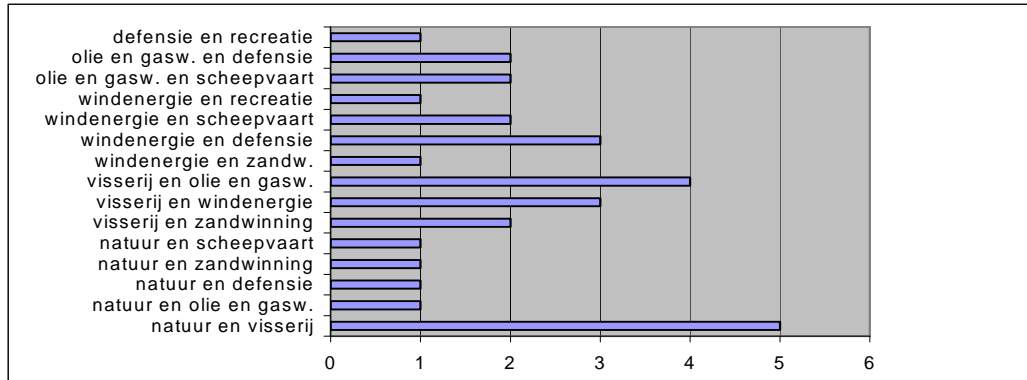
Tabel 3.2 Stakeholders opinies over activiteit verenigbaar met natuurbescherming

Stakeholdergroep	Verenigbaar met natuurbescherming	Opmerkingen:
Natuurbescherming	n.v.t	-
Recreatie	Verenigbaar	Sportvisserij heeft veel belang bij verbetering van de ecologische kwaliteit. Mede door convenanten en gedragscodes kan gedrag van sportvissers worden gestuurd.
Onderzoek	n.v.t	-
Overheid	n.v.t	Vanuit Brussel worden geen duurzaamheidseisen gesteld aan de visserijsector . Scheepvaart is duurzamer bezig, moet zich houden aan internationale verdragen. Olie- en gaswinning zijn via OSPAR goed, duurzaam geregeld. Impact van zandwinning wordt onderzocht en heeft een MER-plicht.
Visserij	Verenigbaar	Niet elk jaar wordt er gevist in het Friese Front. Sector sluit zelf op vrijwillige basis gebieden als men merkt dat er veel jonge vis aanwezig is. Selectievere vistechnieken ontwikkelen, bijv. nu proef gaande met een vissersschip wat elektronische pulsen uitzendt. Visserijsector beschouwt dit als een alternatief wat selectiever vist, de bodem minder beroert en minder brandstof verbruikt. Duurzame visserij moet ook financieel rendabel zijn.
Zand- en grindwinning	Verenigbaar	Zandwinning kan gecombineerd worden met een beschermingsgebied en natuurbescherming. Zandwinning heeft een tijdelijke schade maar op langere termijn kan natuur goed tot ontwikkeling komen.
Scheepvaart	Verenigbaar	Activiteiten zijn erop gericht om zo weinig mogelijk effect te hebben op de Noordzee. Er wordt minder geloosd en afval wordt ingeleverd in de havens. Vele schepen hebben vuilverbranders om eigen afval te verwerken.
Olie- en gaswinning	Verenigbaar	Olie- en gaswinning kan gecombineerd worden met natuurbescherming. Eventuele bodemdaling wordt tenietgedaan door opslibbing.

Het is opmerkelijk dat alle stakeholdergroepen van mening zijn dat hun activiteiten verenigbaar zijn met natuurbescherming. Sommige stakeholdergroepen investeren in technieken om minder milieubelasting en -schade te veroorzaken. Terwijl anderen niet elk jaar activiteiten hebben in het Friese Front of gedragscodes en convenanten ontwikkelen om een milieuvriendelijk gedrag te stimuleren.

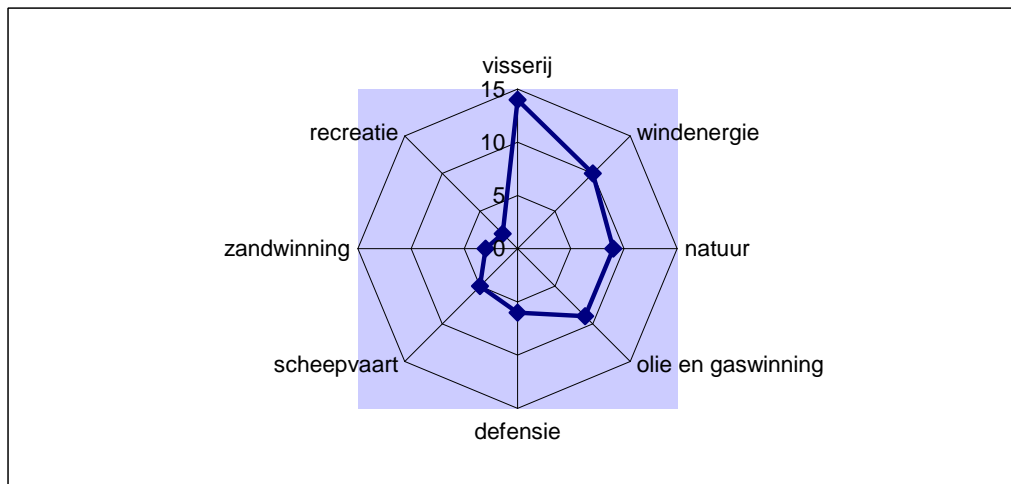
3.3 Conclusies m.b.t. mogelijk conflicterend functie- en ruimtegebruik

Stakeholders zijn niet alleen gevraagd een aantal combinaties te geven van functies/activiteiten die mogelijk te combineren zijn, maar ook welke volgens hen **niet** met elkaar samen kunnen gaan. In onderstaande figuur is te zien welke combinaties met elkaar conflicteren en welke het meest genoemd worden. Hoe groter het conflict tussen de functies, hoe hoger het getal op de Y-as.

Figuur 3.3 Conflicterende functies/activiteiten op de Noordzee

In figuur 3.4 is samengevat welke activiteiten eigenlijk niet goed te combineren zijn met andere activiteiten volgens de verschillende stakeholdergroepen. Hieruit blijkt dat ze met name de combinatiemogelijkheden van visserij met andere activiteiten/functies als meest beperkt inschatten (15 keer genoemd). Ook windenergie, olie- en gaswinning en natuur zijn minder goed te combineren (elk 10 keer genoemd). Recreatie en zandwinning worden nauwelijks genoemd (respect 2 en 3 keer). Het is opmerkelijk dat zowel natuur als windenergie genoemd worden als zowel verenigbare combinaties met andere functies als juist functies welke moeilijk met andere functies zijn te combineren.

Figuur 3.4 Activiteiten/functies op de Noordzee die volgens stakeholders niet met elkaar te combineren zijn

Activiteiten en/of functies op de Noordzee kunnen om verschillende redenen niet met elkaar te combineren zijn. In tabel 3.3 worden vier oorzaken genoemd.

Tabel 3.3 Voornaamste typen van onverenigbaarheid tussen gebruiksfuncties (Vallega, 2001, aangepast)

Incompatibiliteit	Reden	Voorbeelden
Ruimtelijk	Twee of meer gebruiken moeten plaatsvinden op dezelfde locatie, maar er is niet genoeg ruimte voor al deze activiteiten	Waar windmolenparken gebouwd worden is geen ruimte meer voor visserij en scheepvaart
Organisatorisch	Een gebruik is georganiseerd in termen van het schade brengen aan ander(e) gebruik (en)	-
Milieu	Een gebruik heeft invloed op het lokale ecosysteem en brengt hierdoor schade toe aan andere gebruiken die gebaseerd zijn op behoud van het ecosysteem	Zandwinning en visserij kunnen door hun methoden schade toebrengen aan natuurwaarden en mogelijk aan op natuur gebaseerde recreatie. Dit geldt ook voor defensie.
Visueel	Een gebruik verandert landschappelijke waarden die andere gebruiken niet kunnen tolereren	Windmolenparken, olieplatforms

3.4 Conflicten en verhoudingen tussen stakeholders

In hoeverre het conflict oploopt en wie er uiteindelijk 'wint' kan te maken hebben met macht en in hoeverre de stakeholder invloed kan uitoefenen op het besluitvormingsproces. Dit kan beïnvloed worden door in hoeverre ze toegang hebben tot de hulpbron (of eigendomsrechten) en in hoeverre ze beschikking hebben over geld, kennis, netwerken etc. Actoren zetten in de maatschappelijke velden middelen in om hun belangen veilig te stellen en hun positie in dat veld te kunnen beïnvloeden. Het inzetten van middelen om de (sociale) positie te beïnvloeden, definieerde Bourdieu (1986) in het veldtheoretisch perspectief in termen van kapitaal, waaronder sociaal, economisch, cultureel en symbolisch kapitaal. Vereenvoudigd voorgesteld gaat het hier respectievelijk om geld, sociale netwerken, kennis en status die de stakeholders in kunnen zetten ter behartiging van hun belangen. Omdat de inzet van kapitaal de positie van (groepen) stakeholders kan beïnvloeden, wordt hier ook wel over gesproken over macht. De verschillende soorten kapitaal staan niet op zichzelf, maar beïnvloeden elkaar. Accumulatie van het ene kapitaal gaat vaak samen met accumulatie van het andere (Bourdieu, 1986)

4 Visie op de instelling van Marine Protected Areas en mogelijke randvoorwaarden

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat in op de visie van de verschillende stakeholdergroepen op de instelling van MPAs. Een van de vragen in de enquêtes en interviews was of stakeholders het instellen van een MPA beschouwen als de juiste methode om de natuur te beschermen. Verder werd gevraagd of de stakeholder eisen had met betrekking tot de instelling van MPAs, met andere woorden of er bepaalde voorwaarden waren waar het in hun ogen aan zou moeten voldoen.

In de verstuurde enquêtes is de stakeholders uitgelegd dat MPA's beschermde gebieden op zee met bijzondere natuurwaarden zijn, waar mogelijk bepaalde activiteiten niet (meer) toegestaan zullen worden. Er is ook meegedeeld dat het Friese Front mogelijk in de toekomst wordt ingesteld als MPA.

Op de vraag of de stakeholders het instellen van een MPA als de juiste methode zagen om de natuur te beschermen antwoordden de meeste stakeholders dat ze het positief vonden, al beschouwden ze het niet als het enige middel. Restricties aan bepaalde schadelijke activiteiten werd veelvuldig genoemd als alternatief. Als schadelijke activiteiten werden voornamelijk lozingen en visserijactiviteiten genoemd. De visserij zelf ziet liever een tijdelijke sluiting van een gebied, totdat de hulpbron hersteld is. Momenteel is dit werkzaam in de praktijk als zogenaamde Real Time Closures; d.w.z. een systeem waarbij gebieden waar tijdelijk veel ondermaatse schol zit voor korte of lange tijd niet bevestigd worden (zie o.a. de Vos en Hoefnagel, 2006).

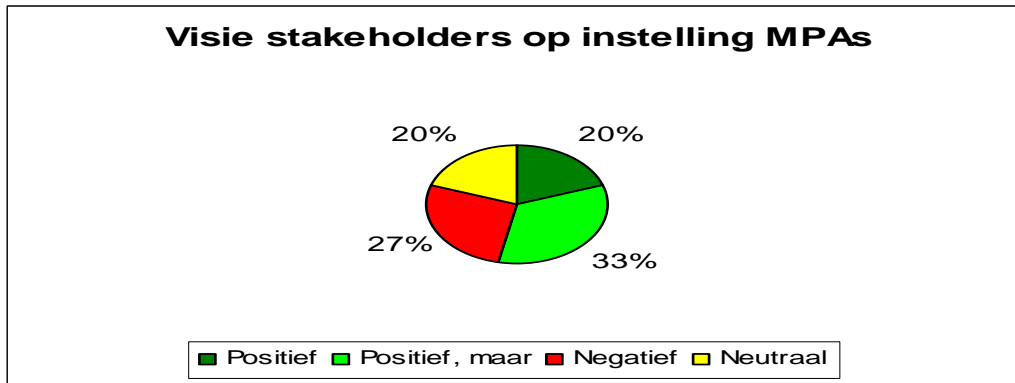
Stakeholders noemen wel een aantal voorwaarden waaraan een beschermd gebied op de Noordzee in hun ogen zou moeten voldoen:

- goed toezicht;
- eenduidige omschrijving van het gebied;
- omschrijving van wat er beschermd wordt, hoe en waarom.

In het *IBN 2015* is vastgelegd hoe er met deze gebieden omgegaan moet worden. Bij vergunningverlening zijn naast de reguliere stappen ook aanvullende beschermingsbepalingen van toepassing. Dit om te voorkomen dat er tussen nu en de aanwijzing als beschermd gebied op grond van internationale verplichtingen ingrepen plaatsvinden die een latere aanwijzing als beschermd gebied belemmeren of onmogelijk maken.

4.2 Visie van stakeholders op de instelling van Marine Protected Areas op de Noordzee

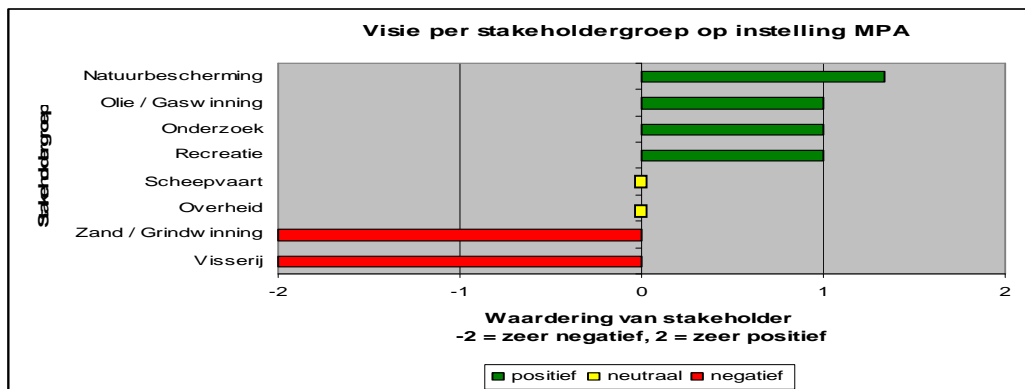
De interviews gingen voornamelijk in op hoe de stakeholders tegen de ontwikkeling van Marine Protected Areas in de Noordzee aankijken. In figuur 4.1 zijn de verschillende visies die uit de interviews naar voren zijn gekomen weergegeven in vier categorieën.

Figuur 4.1 Visie van stakeholders op de instelling van Marine Protected Areas op de Noordzee

Van de geïnterviewden reageerde de meerderheid positief (53%). Echter een deel van de stakeholders (positief, maar) vindt dat niet alleen criteria moeten worden opgesteld voor nieuwe activiteiten in een MPA, maar dat de huidige activiteiten ook onder de loep genomen moeten worden. Daarbij vinden enkele stakeholders dat meer duidelijkheid moet komen over welke eisen gesteld zullen worden aan de activiteiten die al aanwezig zijn op het Friese Front. Een ander aspect is dat men in principe positief is maar dat men graag ziet dat de betrokkenheid van stakeholders in alle stadia – vanaf de opstart tot aan de bescherming – tot zijn recht komt.

Er heerst ook een negatief beeld van de instelling van MPAs op de Noordzee. De reden hiervoor is dat men een beeld heeft dat het grote financiële gevolgen met zich meebrengt voor de economische sectoren in het algemeen, of specifiek voor een sector. Er is ook een groep stakeholders (positief en negatief) dat van mening is dat MPAs ten goede komen aan het milieu, maar ook gevolgen met zich meebrengen voor de economische sectoren. Daarbij zien de stakeholders dat een MPA op sommige fronten, zoals de bescherming van ecologie wel zal werken, maar ze stellen ook vragen over welke vissoorten bijvoorbeeld zouden kunnen profiteren van de bescherming.

Figuur 4.2 Visie per stakeholdergroep op de instelling van Marine Protected Areas op de Noordzee

In figuur 4.2. kan worden afgelezen dat vooral de natuurbeschermingsorganisaties positief zijn over de instelling van MPAs in de Noordzee. Maar zij zijn ook van mening dat nog meer bescherming aan de vier MPA gebieden, waaronder het Friese Front, moet plaatsvinden en dat ook eisen aan bestaande activiteiten gesteld moeten worden in plaats van alleen aan toekomstige activiteiten.

Als duidelijk resultaat komt naar voren dat de stakeholders in de stakeholdergroepen 'Visserij' en 'Zand/Grindwinning' negatief tegen de ontwikkeling van een MPA aankijken. Dit berust grotendeels op het idee dat in een MPA niet meer gevist kan worden, waardoor de vissers belangrijke visgronden verliezen en er door de zand- en grindwinners niet meer afgegraven mag worden met de daarbij behorende financiële gevolgen voor deze sectoren.

4.3 Voorwaarden voor de instelling van Marine Protected Areas

De verschillende stakeholdergroepen hebben een aantal eisen waaraan een beschermd gebied zoals het Friese Front in hun ogen aan zou moeten voldoen. Het gaat hier om:

- De mogelijkheid te hebben om activiteiten te blijven voortzetten (al dan niet met bepaalde aanpassingen);
- Duidelijkheid ten aanzien van de begrenzing van het gebied;
- Vooraf bepaling van het doel van de bescherming. Tevens moeten er heldere criteria zijn en een wetenschappelijke onderbouwing;
- Een economisch uitvoerbaar maatregelenpakket;
- Redelijkheid en gelijkheid zijn ten aanzien van de te nemen maatregelen;
- Het maken van een onderscheid tussen verschillende activiteiten, maar ook binnen activiteiten (bijvoorbeeld er zijn verschillende soorten visserijen);
- Het plaatsvinden van een effectenmonitoring;
- De mogelijkheid voor nadeelcompensatie wanneer activiteiten niet meer mogen plaatsvinden;
- Het maken van een goed beheersplan;
- De noodzaak voor een goede handhaving/toezicht;
- Sluiting van het gebied voor de bodemberoerende visserij (in de ogen van sommige stakeholders, zoals onderzoek en natuurbeschermingsorganisaties).

Tabel 4.1 Eisen die de verschillende stakeholdergroepen stellen aan MPAs

Stakeholders	Voorwaarden					
	Gesloten	Duidelijke regelgeving en handhaving	Financiële compensatie	Ontheffing	Stakeholder participatie	Onderzoek naar effect van MPA
Natuurbescherming	X	X				
Visserij		X	X	X		X
Toerisme/recreatie					X	
Overheid						
Onderzoek	X	X			X	X
Windenergie						
Olie & Gas winning		X				
Zandwinning		X				
Scheepvaart				X		

Uit tabel 4.1 blijkt dat de visserijsector als voorwaarde stelt dat hen financiële compensatie wordt verstrekt in het geval van beperking van activiteiten. Ook hebben ze een sterke behoefte aan duidelijke regelgeving en handhaving, opdat ze weten waar ze aan toe zijn. Verder heeft men in de enquêtes opgemerkt dat ze verwachten en ook vinden dat ze hun activiteiten moeten kunnen blijven voortzetten, soms in aangepaste vorm. Verder zijn het bepalen van de doelstelling vooraf en monitoren tijdens en achteraf ook belangrijke eisen.

Stakeholders verwachten de volgende eventuele negatieve gevolgen:

- Langere administratieve procedures;
- Inkomensderving;
- Bij verplaatsing wordt de druk op andere gebieden groter.

4.4 Eisen van stakeholders waaraan het Friese Front moet voldoen

Net als in de enquêtes zijn de stakeholders tijdens de interviews gevraagd wat hun voorwaarden zijn als het Friese Front wordt ingesteld tot een MPA. De eisen van de stakeholders die tijdens de interviews naar voren zijn gekomen komen overeen met de eisen uit de enquêtes.

De voornaamste eis van de stakeholders is dat er duidelijkheid over de regelgeving en handhaving moet komen, zie tabel 4.1. Voor velen is het niet duidelijk wat de overheid wil beschermen in het Friese Front en andere genomineerde gebieden tot MPA. Een vereiste is dat helder geformuleerd wordt welke beschermingswaarde het Friese Front heeft. Daaraan volgend welke waarde de overheid wil beschermen en op welke manier. De stakeholders willen zien dat de overheid duidelijke criteria voor de beheersstructuur opstelt met helderheid over welke gevolgen dit heeft voor de huidige en toekomstige activiteiten in het gebied. Het is voornamelijk niet duidelijk of het Friese Front geheel gesloten zal worden voor alle activiteiten, of een periode gedurende het jaar, of voor enkele activiteiten toegankelijk blijft en voor andere gesloten.

Uit twee stakeholdergroepen, nl. toerisme/recreatie en onderzoek, komt de voorwaarde dat stakeholders participatie in het proces van de ontwikkeling van het beheersplan, voor het Friese Front en andere gebieden, tot en met de handhaving van het plan moeten hebben. De redenering is dat op deze manier draagvlak gecreëerd wordt wat ten goede zal komen aan het succes van het beheren van een MPA.

Met de term 'gesloten' wordt bedoeld dat graag gezien wordt dat het Friese Front gesloten wordt voor bodemberoerende visserij en andere (in hun ogen) schadelijke activiteiten voor de bodem. Voornamelijk van de natuurbeschermingsorganisaties is de eis dat in plaats van MPA, Marine Reserves Areas worden ingesteld in de Noordzee. Deze reserves zullen geheel gesloten voor elke vorm van extractie en schadelijke activiteiten.

De visserij stakeholders en de stakeholdergroep 'Onderzoek' willen graag zien dat onderzoek wordt verricht naar het effect van een MPA op de visstand en het nut van een MPA. Daarbij wil de stakeholdergroep 'Visserij' een ontheffing voor niet-bodemberoerende visserij, b.v. pelagische visserij, en financiële compensaties als het Friese Front tot een gesloten gebied wordt aangesteld. De voorwaarde van scheepvaart-stakeholders is dat zij vrijelijk door en overheen het gebied kunnen blijven varen.

De gestelde eisen over duidelijke regelgeving en handhaving worden ook gereflecteerd in de suggesties die stakeholders hebben gegeven als discussiepunten voor een workshop. In tabel 4.2 worden de suggesties weergegeven. Uit de suggesties is ook af te lezen dat de stakeholders geen goed beeld hebben wat de overheid precies wil beschermen en op welke manier. De natuurbeschermingsorganisaties en olie- en gaswinning stakeholders lijken het meest op de hoogte te zijn wat een MPA inhoudt terwijl anderen niet precies weten welke effecten van MPA instelling waarneembaar zullen zijn. Doordat onduidelijkheid heerst over wat de overheid wil beschermen kan enige twijfel bij de stakeholders ontstaan over het nut van een MPA en het succesvolle handhaving van een Marine Protected Area. Ook heerst de vraag wat er zal gebeuren als een MPA niet het gewenste effect toont en hoe dit vertaald wordt naar de handhaving van het gebied. Kortom, op welke manier wordt er rekening gehouden met onzekerheden in regelgeving en handhaving.

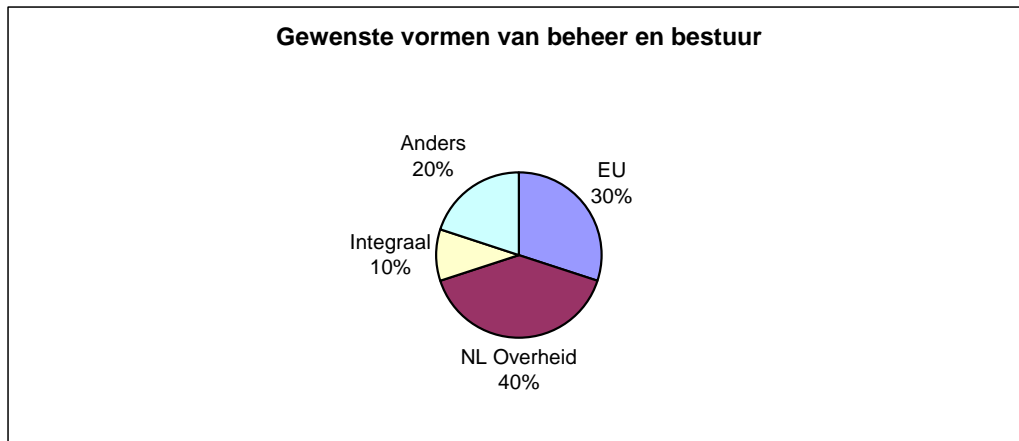
Tabel 4.2 Suggesties van stakeholders voor discussiepunten

Stakeholdergroep	Suggesties:
Natuurbeschermingsorganisaties	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uitleg aan andere stakeholders waarom Friese Front in relatie met OSPAR en EU-richtlijnen beschermd gebied is; 2. Wat zijn de kennisleemtes om succesvolle beschermde gebieden op te zetten; 3. Wat zijn de baten op langere termijn als een gebied tot een beschermd wordt aangesteld; 4. Bestaande activiteiten moeten ook worden afgewogen, hoe weeg je activiteiten tegen elkaar af; 5. Hoe moet de handhaving plaatsvinden;
Onderzoeksinstituten	<ol style="list-style-type: none"> 6. Afweging van activiteiten buiten het gebied; 7. risico-analyse van alle gevaren die zich voordoen op de Noordzee; 8. Soort onderzoeksplannen, die verricht kunnen worden in het Friese Front; 9. Sluit 2 gebieden om effect van een gesloten gebied te bepalen;
Overheid	-
Exploitanten van kabels en leidingen	-
Recreatie en toerisme	<ol style="list-style-type: none"> 10. Weergave van beleidsproces; 11. Wijze waarop stakeholders inbreng kunnen leveren; 12. Wat zijn de bedreigingen voor het gebied; 13. Welke methodiek bestaat er om het gebied zo te houden als het is;
Visserij	<ol style="list-style-type: none"> 14. Wat zijn de beschermingsdoelstellingen; 15. Welke activiteiten zijn acceptabel en kunnen plaatsvinden, welke activiteiten zijn onacceptabel; 16. Welke criteria worden gebruikt om te bepalen welk effect een MPA heeft; 17. Hoe ga je met veranderingen in het gebied om; 18. Ervaringen van andere landen met invoering van MPA's;
Defensie	-
Scheepvaart	<ol style="list-style-type: none"> 19. Welke stakeholders ondervinden de meeste consequenties (van meest naar minst) als een MPA wordt ingesteld; 20. Mogelijkheid tot vrije doorvaart, welke consequenties zitten eraan vast;
Zand- en grindwinning	21. Duidelijkheid in beleid en handhaving;
Olie- en gaswinning	<ol style="list-style-type: none"> 22. Hoe verhoudt MPA zich tegenover de strategische MER, EU-richtlijn; 23. Welke waarden van het gebied worden beschermd; 24. Hoe ga je om met tijdelijke activiteiten in het gebied; 25. Hoe ga je om met klimaatsverandering, en andere veranderingen in het gebied.
Windenergie	-

Het is aan de overheid de taak om helder naar de stakeholders te communiceren wat zij wil beschermen in het Friese Front en andere MPA's, en hoe de handhaving van het gebied eruit komt te zien met de mogelijke gevolgen voor de activiteiten van de stakeholders.

4.5 Suggesties voor beheer en bestuur

Op de vraag door wie de Noordzee bestuurd zou moeten worden, antwoordden de meeste dat het een taak is voor de Nederlandse overheid. De EU wordt als tweede genoemd. Anders betekent voor één natuurbeschermingsorganisatie dat deze geen mening wilde geven en voor de visserij dat ze de Noordzee het liefst bestuurd zien worden door de sector zelf, de koopvaardij en Rijkswaterstaat.

Figuur 4.3 Gewenste vormen van beheer en bestuur van de Noordzee

5 Verwachte consequenties van de instelling van Marine Protected Areas (MPA's) in de Noordzee en het Friese Front.

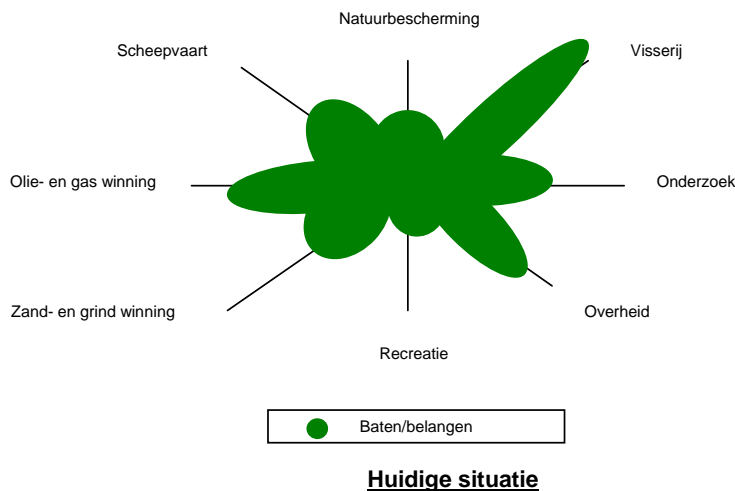
5.1 Inleiding

Ten slotte is in de enquêtes gevraagd wat de mogelijke consequenties zouden zijn (ook financieel) van de instelling van MPAs voor de betreffende stakeholder. Oorspronkelijk was het doel om dit voor elke stakeholder in kaart te brengen, zodat gezien kan worden wat de baten en lasten daadwerkelijk zouden zijn (de beoogde MKBA). Echter ten tijde van dit onderzoek was er nog geen duidelijkheid ten aanzien van begrenzing van het gebied, noch van de activiteiten die wel of niet er in plaats zouden mogen vinden. Daarom wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de consequenties die de stakeholders zelf verwachten. Op deze manier krijgen we ook een goed overzicht van de kennis van stakeholders ten aanzien van de instelling van MPAs en de mogelijke invloed op hun activiteiten.

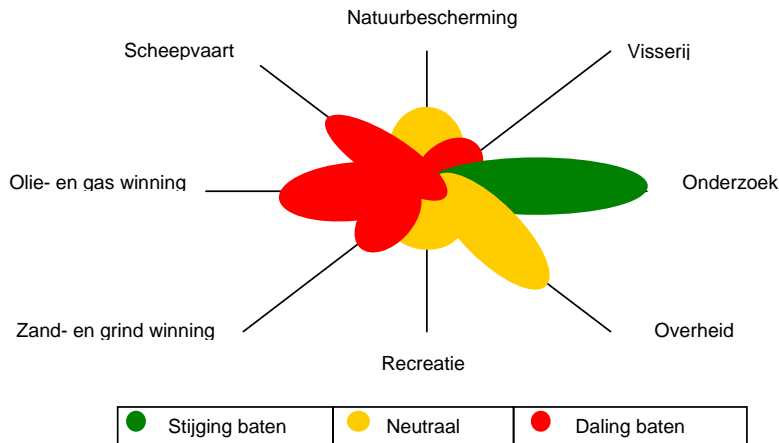
5.2 Verwachte consequenties (kosten en baten) van de instelling van een Marine Protected Area in het Friese Front

Met consequenties wordt bedoeld of de stakeholders verwachten of zij positieve of negatieve effecten zullen ondervinden als het Friese Front wordt ingesteld als een Marine Protected Area.

In figuur 5.1 wordt weergegeven welke consequenties de stakeholders verwachten. Deze consequenties zijn in kernwoorden weergegeven en symboliseren de antwoorden die de stakeholders hebben gegeven op de vraag welke consequenties zij verwachten voor hun eigen activiteit als het Friese Front wordt ingesteld tot een MPA.

Figuur 5.1 De huidige situatie van baten en belangen per stakeholdergroep

Met MPA

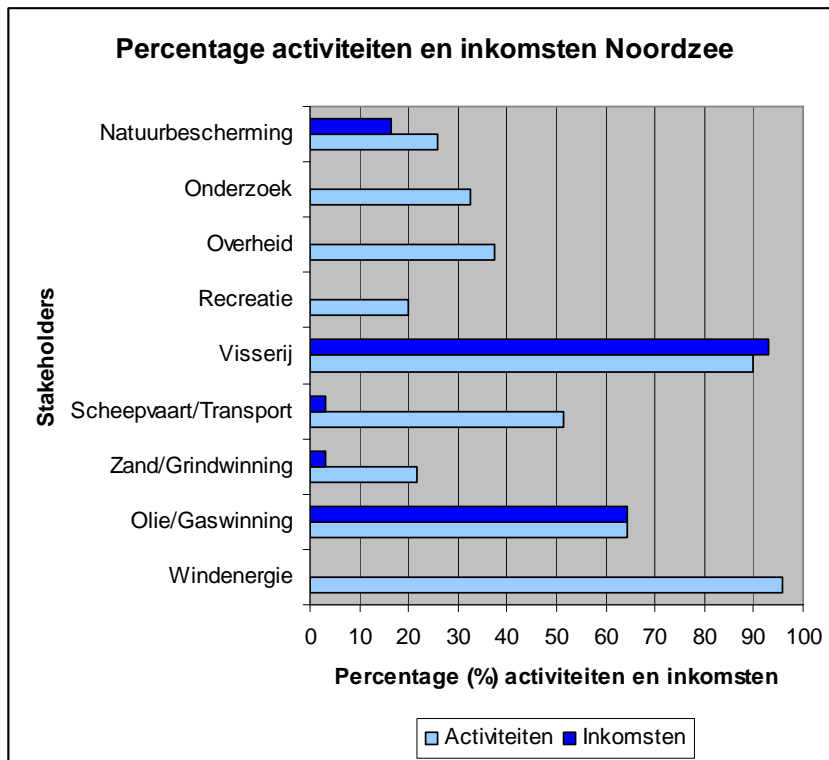
Notitie: legenda bevat kernwoorden komende uit de antwoorden die stakeholders hebben gegeven op de vraag: welke consequenties verwacht u voor het uitoefenen van uw activiteit?

Figuur 5.2 Consequenties die stakeholders verwachten na de instelling van een MPA

De natuurbeschermingsorganisaties staan positief tegenover de instelling van MPAs, maar op zich verwachten ze niet dat er veel zal veranderen voor hun organisaties. Voor de zand- en grindwinning stakeholders ligt het eraan of het Friese Front een zoekgebied is en of er mogelijkheden bestaan om zand te winnen buiten het Friese Front. "Als het Friese Front gesloten wordt kan het betekenen dat druk op andere gebieden groter zal worden". Daar sluit de stakeholdergroep 'Recreatie' zich bij aan, "het zal aan de beheersstructuur liggen welke consequenties het zal hebben op onze sector". Hieruit volgend kan geconcludeerd worden dat nog veel onduidelijkheid heerst over hoe de beheersstructuur van het Friese Front en andere MPAs uitgevoerd zal worden en welke consequenties het met zich meebrengt voor alle stakeholdergroepen. De verwachting van de olie- en gaswinning stakeholdergroep is dat meer aandacht besteed moet worden aan communicatie naar de maatschappij om het negatieve beeld van deze industrietak te reduceren. Daarbij hebben zij de verwachting dat de procedures tot het verkrijgen van een vergunning om te mogen boren langer zullen duren, met financiële kosten tot gevolg. Een andere verwachting is dat nieuwe aanpassingen moeten worden uitgevoerd om in het Friese Front te mogen blijven boren voor olie- en gaswinning.

Opvallend is dat onderzoekinstellingen en de visserijsector duidelijk de meeste effecten verwachten van de instelling van MPAs. De visserij stakeholders zijn van mening dat een MPA hun sector zal aantasten in de zin van hoge financiële kosten. De stakeholdergroep 'Onderzoek' verwacht de meeste baten te ondervinden van de instelling van MPAs. De oorzaak hiervan ligt in de verwachting dat er meer vraag zal ontstaan om onderzoek te verrichten naar de effecten van de sluiting van een gebied en op de visserij.

In de enquêtes is ook gevraagd naar het percentage van de activiteiten die elke organisatie ontplooit, dat zich op de Noordzee dan wel in het Friese Front afspeelt. In figuur 5.3 is te zien welk percentage van de activiteiten van de stakeholders zich op de Noordzee plaatsvinden. Het is duidelijk te zien dat van vooral de visserij, windenergie, olie en scheepvaart meer dan de helft van hun activiteiten op de Noordzee plaatsvinden. De windenergie organisaties die zijn geïnterviewd zijn voornamelijk met off-shore windparken bezig.

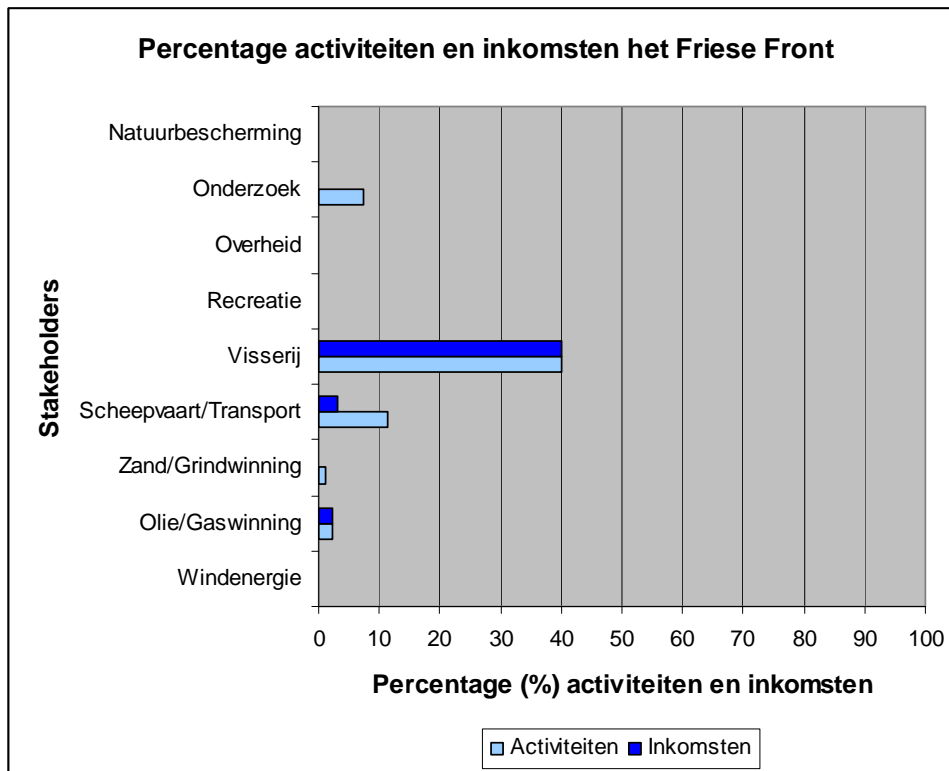

* Niet alle stakeholders hebben hun gegevens voor inkomsten en/of activiteiten in de enquête ingevuld.

Figuur 5.3 Percentage activiteiten en inkomsten van de stakeholders op de Noordzee

In figuur 5.3 hebben de stakeholders ook het percentage aan inkomsten uit hun activiteiten op de Noordzee weergegeven. Duidelijk is dat visserij en olie- en gaswinning stakeholders de meeste inkomsten uit de Noordzee hebben, gevolgd door natuurbeschermingsorganisaties.

Voor het Friese Front (Fig 5.4) ligt het anders. Daar gaat het vooral om visserij, transport en interessant; onderzoek (dit onderzoek niet meetellend). Visserij meldt zelfs dat 40% van haar activiteiten op het Friese Front afspelen. Visserij verwacht dan ook een sterke daling van de baten bij een instelling van een MPA op de Noordzee (Fig. 5.3). Uit een rapport van het LEI (2004) blijkt echter dat slechts een klein percentage van de visserij activiteiten zich op het Friese Front afspelen, namelijk in combinatie met de Klaverbank vormen zij bij elkaar minder dan 1% van de totale vangst in alle kwetsbare gebieden op de Noordzee (De kwetsbare gebieden zijn: Friese Front, Kustzone (12-mijlszone), Doggersbank, Centrale Oestergronden en Klaverbank) (van Oostenbrugge et al, 2004)

* Niet alle stakeholders hebben hun gegevens voor inkomsten en/of activiteiten in de enquête ingevuld.

Figuur 5.4 Percentage activiteiten en inkomsten van de stakeholders in het Friese Front

In figuur 5.4 komt naar voren dat alleen de stakeholdergroep 'Visserij' aangeeft een substantieel deel van hun inkomsten uit het Friese Front te halen. Volgens van Oostenbrugge et al (2004) blijkt echter dat de visserij slechts 1% (3 miljoen euro) van hun inkomsten uit het Friese Front halen. De stakeholdergroepen 'Olie/Gaswinning' en 'Transport' halen ook een klein percentage (<5%) van hun inkomsten uit het Friese Front.

Gevolgen voor de visserij

De totale waarde van de vangsten van de Nederlandse schepen in de kwetsbare gebieden bedraagt 53 miljoen euro, dat is 14% van de totale waarde van de vangst. Sluiting van alle benoemde kwetsbare gebieden op het NCP (Nederlands Continentaal Plat) heeft dus een daling van 14% in de totale waarde van de vangsten van de totale vloot die vaart vanuit Nederland (zowel onder Nederlandse als onder buitenlandse vlag) tot gevolg. Van de daling komt 35 miljoen euro (9%) voor rekening van sluiting van de kustzone, 7 miljoen euro (2%) voor rekening van de Centrale Oestergronden, 6 miljoen euro (2%) voor rekening van de Doggersbank, 3 miljoen euro (1%) voor rekening van het Friese Front en 0,7 miljoen euro (0,2%) voor rekening van de Klaverbank. (v. Oostenbrugge et al, 2004).

De meest getroffen vlootsegmenten bij sluiting van alle gebieden zijn de garnalenkotters en de eurokotters. Het voortbestaan van een groot deel van deze vloten staat hiermee op het spel; voor de verwerkende industrie leidt sluiting van alle voorgestelde kwetsbare gebieden tot de daling van de omzet met 85 miljoen euro (zonder prijscompensatie) en 73 miljoen euro (met prijscompensatie) en van het inkomen met 23 miljoen euro.

Vanwege de boven genoemde problemen kunnen de gepresenteerde resultaten slechts als een indicatie voor het te verwachten directe effect op de visserij worden beschouwd. Het totale effect van de sluiting van de gebieden zal ook voor een groot deel worden bepaald door de mogelijkheden voor de verschillende vlootsegmenten om alternatieve vangstgebieden op te zoeken, de uiteindelijke grenzen van de te sluiten gebieden en de mogelijke sluiting van kwetsbare gebieden in de andere delen van de Noordzee. Het verdient dan ook aanbeveling om nader onderzoek te doen naar de gebiedsdefinities van de aangewezen kwetsbare gebieden in andere delen van de Noordzee en de waarde van de vangsten in deze gebieden (v. Oostenbrugge et al, 2004).

6 Discussie, conclusies en aanbevelingen

Uit dit onderzoek blijkt dat het aantal groepen die zich bezighouden met de Noordzee redelijk groot is: natuurbeschermingsorganisaties, visserijorganisaties, recreatieve/toeristische organisaties, zand/grindwinningsbedrijven, windenergiebedrijven, overheidsorganisaties, onderzoeksorganisaties, transportbedrijven en olie -en gaswinningsbedrijven. De instelling van een Marine Protected Area op de Noordzee heeft dus zeker effecten voor deze groepen. Voor de een kan dit positief uitvallen voor de ander wat negatiever.

Het besluitvormingsproces rond de instelling van deze gebieden is nog volop aan de gang. De betrokkenheid van deze stakeholdergroepen bij dit proces begint in principe bij het maken van een beheersplan. De mogelijkheden voor stakeholdergroepen om invloed uit te oefenen op de aanwijzing van de gebieden blijkt in grote mate af te hangen van de pro-actieve opstelling van de betreffende stakeholdergroep en van de samenwerking met de betreffende ministeries. Een vraag kan zijn of dit wenselijk is, aangezien niet alle stakeholders evenveel contact hebben met de betrokken ministeries, of evenveel middelen hebben om zich hiermee bezig te houden.

De kennis bij sommige stakeholdergroepen rondom de instelling van MPAs laat te wensen over. Tijdens de interviews is naar voren gekomen dat onder de stakeholders onduidelijkheid heerst op sommige punten. Een voorbeeld is het beleidsproces van de instelling van het Friese Front en andere gebieden tot MPAs. De meest voorkomende opmerkingen op dit specifieke punt zijn welke waarden de overheid in deze gebieden wil beschermen en hoe het beleidsproces zal gaan met de bijkomende vraag hoe de stakeholders hun inbreng kunnen geven in het proces. Tot voor kort waren er veel verschillende kaarten van de mogelijk beschermde gebieden in omloop, waar verschillende begrenzingen op waren aangegeven. Ook was er nog geen duidelijkheid over de gevolgen van een MPA, zo waren een aantal belangrijke vragen nog niet beantwoord zoals: welke activiteiten mogen er wel/niet in plaatsvinden, zal er compensatie zijn voor de activiteiten die 'verboden' worden, hoe gaat er gecontroleerd worden, etc. Bedrijven willen hier graag duidelijkheid over, gezien hun lange termijn planning en mogelijke investeringen die ze moeten doen.

Tevens blijkt dat stakeholders zeer uiteenlopende visies hebben over de verwachtingen. Uit de interviews met de stakeholdergroepen zijn een aantal opmerkingen en suggesties voortgekomen als het gaat om de instelling van MPAs.

Men kan hieruit concluderen dat er nog wel het een en ander aan onderzoek en voorlichting verricht kan worden als het gaat om het instellen van beschermde gebieden op de Noordzee. Hoewel bedrijven hun eigen verantwoordelijkheid hebben op de hoogte zijn van de regels en deze ook in acht te nemen, heeft de overheid de taak de burger te informeren over het (nieuw) te voeren beleid. Een workshop waarbij alle geïnteresseerde stakeholders aanwezig zijn zou tot de mogelijkheden kunnen behoren. Het voordeel van een dergelijke bijeenkomst is ook dat dit de betrokkenheid van stakeholders bij de instelling van MPAs kan vergroten en mogelijk het handhavings -en controleregime vereenvoudigd. Beheer, monitoring en controle zijn taken die de overheid in samenwerking met de betreffende groepen kan uitvoeren, zoals dit ook al jaren in de visserijsector gebeurt.

Om de instelling van grote (infrastructurele) projecten te kunnen onderbouwen en legitimeren is tegenwoordig een Maatschappelijke Kosten Baten Analyse (MKBA) verplicht, waarin naast economische ook ecologische en sociaal-culturele aspecten worden meegenomen. Wij pleiten er voor om dit ook uit te voeren voor de instelling van MPAs op de Noordzee, waarbij gebruik gemaakt kan worden van de reeds verzamelde informatie in deze studie. Om een kwantitatieve MKBA uit te voeren is echter nog aanvullend onderzoek nodig.

Referenties

- Bourdieu, P. *The forms of capital*. In: John G. Richardson (ed.): Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. New York: Greenwood Press 1986, s. 241-258, 1986.
- Brown, K. Tompkins, E., Adger, W. N., *Trade-off Analysis for Participatory Coastal Zone Decision-making*. Overseas Development Group. University of East Anglia. Norwich, United Kingdom. 2001.
- Buanes A., S. Jentoft, G.R. Karlsen, A. Maurstad and S. Soreng (2003) *In who's Interest? An Exploratory Study of Stakeholder Salience in Coastal Zone Planning in Norwegian Municipalities*. Paper presented at the Stockholm Conference on "Rights and Duties in the Coastal Zone" Draft version. June 12-14, Stockholm, 2003.
- Christie, P., B.J. McCay, et al., *Toward Developing a Complete Understanding: A Social Science Research Agenda for Marine Protected Areas*. Fisheries. Volume 28, Number 12. Pages 22 to 26, 2003.
- De Groot, R.S., *Functions of Nature: evaluation of nature in environmental planning, management and decision-making*. Wolters Noordhoff BV, Groningen, the Netherlands, 1992.
- De Groot, R.S., M.A. Wilson, R.M.J. Bouwmans, *A Typology for the classification, description and valuation of ecosystem functions, goods and services*. Ecological Economics, Vol. 41, Issue 3, p. 393-408, 2002.
- Forkink, A, R. Groot, L. van Hoof, B. de Vos, J.W. van der Schans, E. Buisman, N. Dankers en M. Leopold, *Ontwikkeling van een Geïntegreerde Kosten-baten Analyse methode van Multifunctioneel Ruimtegebruik in de Noordzee en Kustzone*. ICEA-FSD, MSA, LEI en Alterra, Wageningen UR, 2004.
- Grimble, R., and Wellard, K., *Stakeholder Methodologies in Natural Resource Management: a Review of Principles, Context, Experiences and Opportunities*. Natural Resources Institute, The University of Greenwich, Central Avenue, Chatham Maritime, Chatham, Kent, UK. Elsevier. Agricultural systems. Vol 55, No 2, pp 173-193 (1997).
- IDON, *Integraal Beheersplan Noordzee 2015*. Deltahage, 2005.
- Kustzonebeleid. De Europese aanbeveling voor geïntegreerd beheer van kustgebieden. Rapportage over de implementatie in Nederland*. www.kustzonebeleid.nl. 2005.
- Krishnarayan, V., *Principles of participation and co-management: a workshop for resource management professionals*. Caribbean Natural Resources Institute. CANARI Technical Report no. 254:21p. 1998.
- Lindeboom, H., J. Geurts van Kessel en L. Berkenbosch, *Gebieden met bijzondere ecologische warden op het Nederlands Continentaal Plat*. Rapport RIKZ/Alterra. Ministerie van Verkeer en Waterstaat, 2005.
- Long, A. and J.D. van der Ploeg, *Born from within: Practice and Perspectives of Endogenous Rural Development*. Assen, van Gorcum, 1994.
- Mitchell, R., B. R. Agle and D. J. Wood, *Toward a Theory of Stakeholder Identification and Salience: Defining the Principle of who and what really counts*. Academy of Management Review 1997, Vol. 22 No. 4, 853-886, 1997.

MPA Federal Advisory Committee. *A Users' Guide to Marine Protected Area Terms and Types: A Proposed Set of Functional Descriptions*. Internet pagina: 2003

NRC Handelsblad, *Waddenvereniging is om: Natuurherstel voorwaarde gasboringen* 2004.

Noordzeeloket. http://www.noordzeeloket.nl/activiteiten_op_zee/windenergie/ (04/04/06)

Noordzeeloket.. *Brief Minister Bronkhorst aan de Tweede Kamer*. http://www.noordzeeloket.nl/images/2_1354.pdf 16 februari 2006.

Oostenbrugge, van, H., Smit, J., de Wilde, J.W. en Buisman, E, *Directe Economische Effecten van sluiting van kwetsbare gebieden in de Noordzee voor de Nederlandse visserij en visverwerkende sector*. LEI, Projectnr. 30328, Den Haag, 2004.

Peijs, M., *Vogel en habitatrichtlijn: de LNV-visie*. Presentatie op de Noordzeedagen 2005, Texel, 13 & 14 oktober, 2005.

Productschap vis. Internetbron: www.pvis.nl, 2004.

Rave, S., *Handen en Voeten aan de Ecosysteembenadering. Een studie naar de uitwerking van de ecosysteembenadering in de Nederlandse kustzee*. Universiteit Utrecht, Stichting Noordzee, 2005

Renard, Y, N. Brown and T. Geoghegan, *Stakeholder Approaches to Natural Resource Management in the Caribbean*. Paper prepared for the Regional Conference on Community-Based Natural Resource Management, Merida, Mexico, June 2001.

Vallega, A., *Focus on Integrated Coastal Management – Comparing Perspectives*. *Ocean & Coastal Management* 44 (2001) 119-134.

Vos, B. de en E. Hoefnagel, *Ondernemerschap in de platvissector, Ondernemersstijlen, duurzaamheid en toekomstvisie*. LEI rapport, Den Haag 2006.

Zeemail 20, Stichting de Noordzee, 2005

Bijlage 1: Lijst met afkortingen

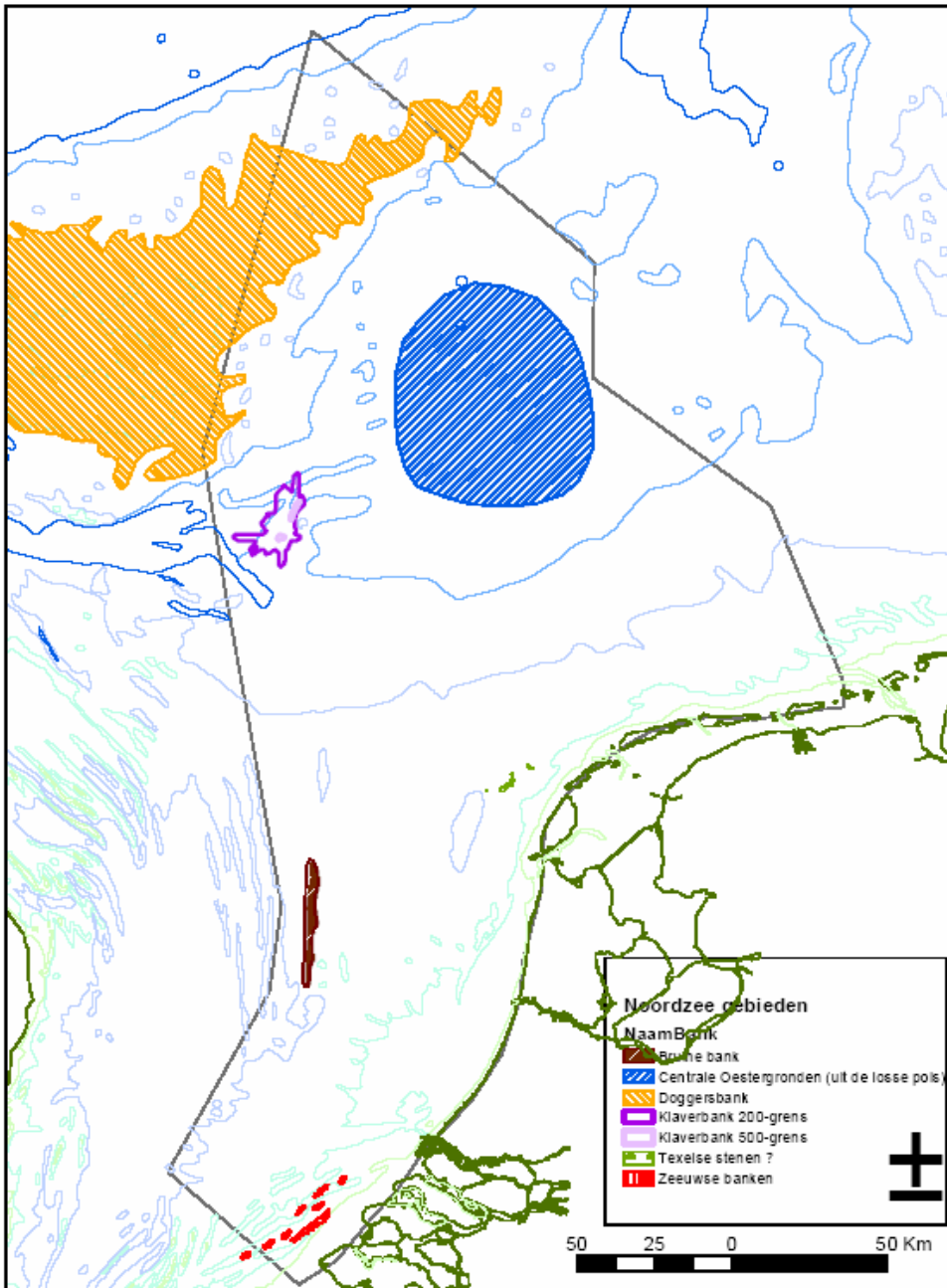
AID	Algemene Inspectiedienst
EA	Ecosystem Approach (Ecosysteem benadering)
EEZ	Exclusive Economic Zone
EMS	Europese Mariene Strategie
GBEW	Gebieden met Bijzondere Ecologische Waarden
IBN 2015	Integraal Beheersplan Noordzee 2015
IUCN	International Union for the Conservation of Nature
KLPD	Korps Landelijke Politiediensten
MKBA	Maatschappelijke Kosten Baten Analyse
MPA's	Marine Protected Areas
NCP	Nederlands Continentaal Plat
OM	Openbaar Ministerie
OSPAR	Convention for the protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic (from the Oslo and Paris Conventions)
RAC	Regional Advisory Committee
SBZs	Speciale Beschermde Zones
SODM	Staatstoezicht op de Mijnen
VHR	Vogel -en habitatrichtlijnen

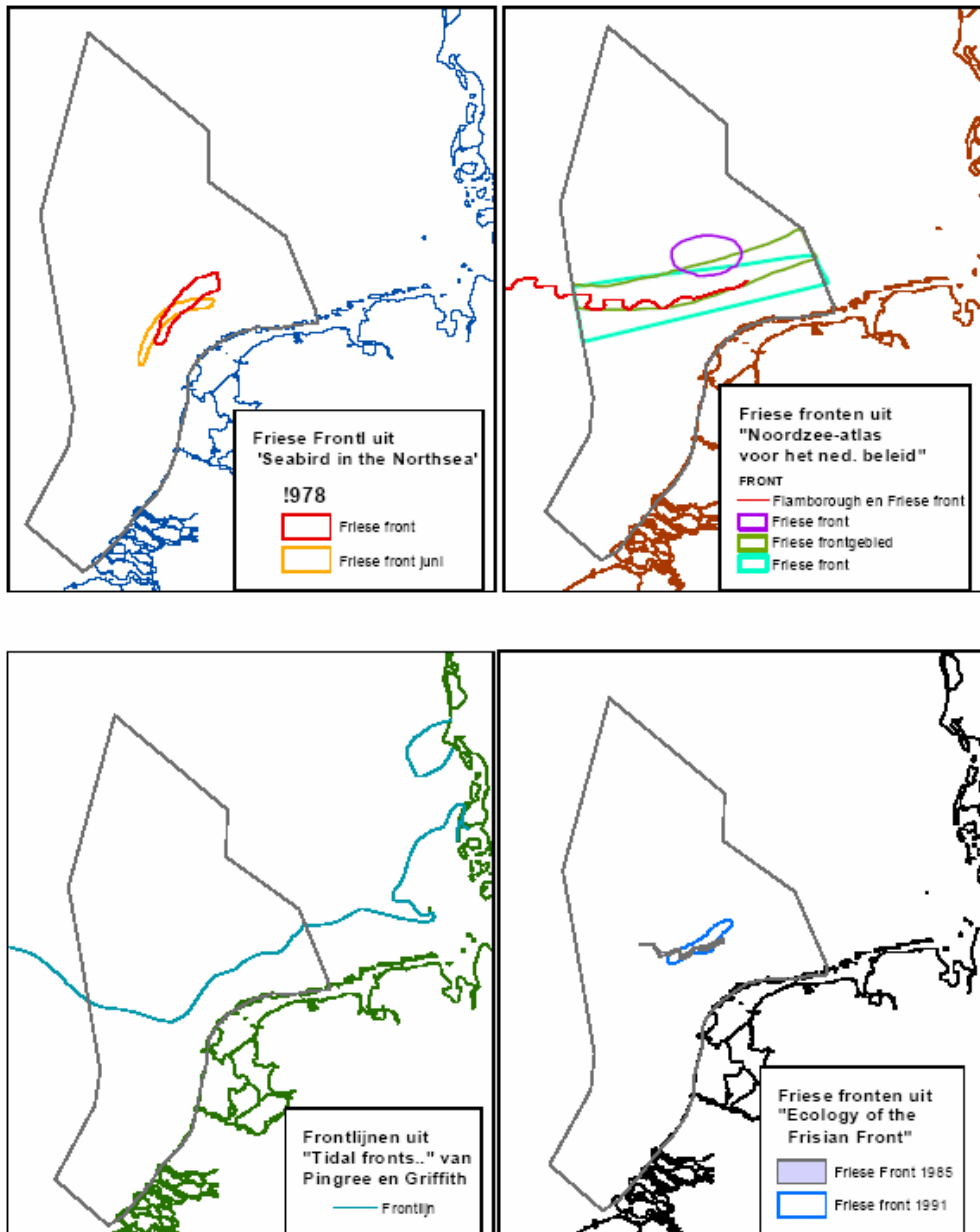
Bijlage 2: Lijst met stakeholder organisaties

Naam organisatie	Naam organisatie
Overheid	Burgers
CIW (Commissie Integraal Waterbeheer)	Consumentenbond
KNMI	
Ministerie. v. Defensie, Kustwachtcentrum	Windenergie
Ministerie van . Economische. Zaken, Staatstoezicht op de Mijnen	AIRTRICITY
Ministerie van Economische Zaken, afdeling energie	E-concern
Ministerie van LNV, Directie Visserij	E-connection Project BV
Ministerie van LNV, Directie Natuur	EWEA (European Wind Energy Association)
Min. Ven W, Rijkswaterstaat Noordzee	FME groep windenergie
OVW (Overlegorganen Verkeer en Waterstaat)	KEMA
OWN (Overlegorgaan Waterbeheer en Noordzee aangelegenheden)	NOGEPA
RIKZ (Rijksinstituut voor kust en zee)	NUON
RIVM (Rijksinstituut voor volksgezondheid en milieu)	NWEA (Nederlandse WindEnergie Associatie) OWE (Offshore Wind energy)Europe
RIZA (Rijksinstituut voor Integraal zoetwaterbeheer en afvalwaterbehandeling)	Shell-windenergie B.V.
Unie van Waterschappen (Uwv)	VELIN (Vereniging van Leidingeigenaren Nederland)
	We @ Sea
Natuurbeschermingsorganisaties	WEOM (Windenergie Ontwikkelingsmaatschappij)
AIDEnvironment	WHS (Wind Service Holland)
Greenpeace	
KNVV (Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging)	Baggeraars
Natuur en Milieueducatie (NME)	VBKO (Vereniging van Waterbouwers in bagger-, kust- en oeverwerken)
Nederland natuurlijk	
Nederlandse Geologische Vereniging (NGV)	Scheepvaart
Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJN)	Belangenvereniging Beroepszeilshippers
Stichting Analyse, Educatie en Marien Oecologisch Onderzoek (ANEMOON)	HISWA vereniging
Stichting Behoud Natuur en leefmilieu	Koninklijke vereniging van Nederlandse Reders
Stichting Duinbehoud	NVKK Nederlandse vereniging kapiteins te koopvaardij
Stichting Natuur en Milieu	Stichting waterpakt
Stichting de Noordzee	Vereniging voor Beroepschartervaart BBZ
Stichting Wilde Kokkels	Vereniging van Rotterdamse cargadoors
Vereniging kust en zee	Vereniging v. Schipperseigenaren
Vereniging Milieudefensie	
Vereniging Natuurmonumenten	Recreatie organisaties
Vereniging Onderzoek Flora en Fauna	ANWB
Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming	Ecomare
Vogelbescherming Nederland	Koninklijk Nederland Watersport Verbond
Waddenvereniging	Nautisch Evenementen Bureau
Wereld Natuur Fonds	Nederlands bureau voor Toerisme en Congressen
	Nationaal natuurhistorisch museum Leiden (Naturalis)
Onderzoeksinstituten	Nederlandse Onderwatersport Verbond

Alterra Texel	NVVS Nederlandse Vereniging van Sportvissersfederaties
Aquasense	Recron (Vereniging van Recreatie Ondernemers Nederlands)
Bosch en van Rijn	Stichting Recreatie kennis en innovatiecentrum voor de recreatiesector
Centraal Bureau voor Statistiek (CBS)	Stichting VVV
Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM)	Toerisme Recreatie Nederland
CZMC (data verzameling)	
De Galan en Voigt	Schelpen/Grind/Zandwinning Organisaties
Dienst der Hydrografie van de Koninklijke marien (HYD)	AVBB (algemeen Verbond Bouwbedrijf)
Duwind Delft	Brancheorganisatie voord de Groothandel in Bouwgrondstoffen
EAWWE (The European Academy of Windenergy)	FODI (federatie van Oppervlaktedelfstoffen-winnende Industrieën
ECN-wind	NVZ (Nederlandse Vereniging voor Zandwinners)
Ecofys	Stichting Zand
EUCC	Van Oord zandwinning
Instituut Clingendael	Vereniging van Nederlandse Schelpenwinners
KNAW (Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen)	
KNMI	Olief en gaswinning
Knowledge Centre Wind turbine materials and constructions	ATP (int)
LEI	Ballst Ham Nederland B.V.
LOICZ	Gasunie
	Gaz de France (int)
NCZ (Nederlandse commissie voor Zeeonderzoek) is samen met het NODC	NAM
NILOS (Netherlands Instituut for the law at the sea)	Shell
NIOO-CEMO	Wintershall Noordzee B.V.
NIOZ	
NIPO (Nederlands Instituut voor Publieke opinie en het marktonderzoek	Visserij
OFON (Raad van Overleg voor het Fysisch-oceanografisch Onderzoek van de Noordzee)	Federatie van Visserijverenigingen
RAVON (Repteilen, Amfibieën en vissenonderzoek Nederland	LTO-nederland
Rijksuniversiteit Groningen, Mariene Biologie	Nederlandse Bond van Garnalen kustvissers (NBGK)
RIVO (Nederlands Instituut voor Visserijonderzoek)	Nederlandse Vissersbond
SOVON (vogelonderzoek Nederland)	NOVA (nationaal overleg visafslagen)
STT	PO schelpdijvissers op de Noordzee
SWOKA instituut voor strategisch consumentenonderzoek	Productenorganisatie vd Nederlandse Kokkelvisserij
TNO	Productschap Vis
Witteveen & Bos	Redersvereniging voor de Zeevisserij
WL/Delft hydraulics	Regionale opleidingscentra Visserij Stichting Nederland Maritiem Land
WUR	Sociaal Fonds voor de Maatschapvisserij
	Stichting ODUS
	Stichting van de Nederlandse Visserij
	Vereniging van Nederlandse schelpenvissers
	Vereniging van Opvarenden (VVO)
	Visfederatie

Bijlage 3: Functiekaarten Noordzee (bron: Alterra)

Bijlage 4: Enquête Noordzee

1. Wilt u zo vriendelijk zijn de gegevens van de organisatie waar u voor werkt te noemen:

Naam organisatie:

Adres organisatie:

Datum:

Algemene vragen Noordzee

2. Kunt u kort beschrijven wat de missie is van uw organisatie?

.....

3. Op welke manier heeft uw organisatie met de Noordzee te maken?

.....

4. In onderstaande lijst zijn een aantal functies van de Noordzee genoemd.

Wilt u in onderstaande tabel aangeven in hoeverre onderstaande functies volgens uw organisatie in positieve zin belangrijk zijn en dus behouden moeten blijven of versterkt en welke functies verminderd mogen worden of mogen verdwijnen volgens uw organisatie?

Geef a.u.b. een cijfer 1 tot en met 5;

1 = liefst verdwijnen, 2= mag minder, 3= neutraal, 4=moet behouden blijven, 5=functie moet versterkt worden.

	1 = liefst verdwijnen	2 = mag verminderen	3 = neutraal	4= behouden blijven	5 = versterken
Gaswinning					
Oliewinning					
Zandwinning					
Schelpenwinning					
Windenergie					
Waterkracht					
Zonne-energie					
Leidingen					
Havens					
Scheepvaart					
Transport					
Wonen					
Visserij					
Defensie					
Waterzuivering					
historische waarde					
Landbouw					
Natuurbescherming					
Recreatie					
Middenstand?(horeca/strandhuisjes)					
Onderzoek					
Educatie					
Anders, nl.....					

5. Wilt u een schatting maken van het deel van de totale activiteiten van uw organisatie dat op de Noordzee gericht is?

0-25%

25-50%

- 50-75%
- 75-100%

6. Wilt u aangeven wat ongeveer het percentage aan Nederlandse inkomsten van uw organisatie is m.b.t. activiteiten in de Noordzee? (is er een jaarrapport beschikbaar?)

.....

7. Wilt u in onderstaande tabel aangeven voor elk van de gebieden van de Noordzee in welke mate ze belangrijk zijn voor uw organisatie en waarom dat zo is? (schaal 1-5, waarbij **1** zeer onbelangrijk is, **2** onbelangrijk, **3** een beetje belangrijk, **4** belangrijk en **5** zeer belangrijk). Als u het gebied niet kent, kunt u een vraagteken plaatsen. (zie eventueel de figuur 1 in de bijlage voor een overzicht van de Noordzee)

REGIO	Mate van belangrijkheid (schaal 1-5) / ?	Waarom?
NOORDELIJKE NOORDZEE		
Doggersbank		
Ijstijdgaten		
Oestergronden en Clay Deep		
Perifeer		
Klaverbank		
Scheepswrakken en offshore installaties		
Friese Front		
ZUIDELIJKE NOORDZEE		
Terschelling Bank		
Breeveertien		
Bruine Bank		
Diepere gaten		
Zeeuwse Banken		
Texelse Stenen		
KUSTWATEREN		
Kustzone benoorden wadden		
Gebieden met veenlagen		
Kustzone ten westen van Holland		
Pettumer Polder		
Voordelta		
Oude menselijke bewoning		
Harde kunstmatige kustgedeelten		

Beheer

8. Hoe zou de Noordzee volgens uw organisatie het beste bestuurd kunnen worden? (graag één antwoord aankruisen)

- Door de EU
- Door de Nederlandse overheid
- Integraal met alle sectoren inclusief de overheid samen
- Volledig open toegang voor alle sectoren
- Door veiling verdelen van delen van de Noordzee voor bepaalde sectoren zoals visserij
- Anders, nl.....

9. Over welke middelen beschikt uw organisatie (bv. financieel, juridisch, politiek, media, onderzoek etc.) om invloed uit te oefenen op besluitvormingsprocessen m.b.t. de Noordzee?

.....
.....
.....

Multifunctioneel ruimtegebruik

10. Op de Noordzee vinden veel verschillende activiteiten plaats. Sommige activiteiten gaan wel met elkaar samen andere moeilijker.

Kunt u een voorbeeld geven van 2 activiteiten die volgens uw organisatie goed met elkaar gecombineerd kunnen worden?

Activiteit 1 =.....

Activiteit 2 =.....

11. Kunt u ook een voorbeeld geven van 2 activiteiten die moeilijker met elkaar gecombineerd kunnen worden?

Activiteit 1 =.....

Activiteit 2 =.....

MPA's – Marine Protected Areas

Marine Protected Areas zijn beschermde gebieden op zee met bijzondere natuurwaarden, waar mogelijk schadelijke activiteiten niet toegestaan zijn.

12. Bent u op de hoogte van de mogelijke instelling van beschermde gebieden in de Noordzee?

- Nee (ga verder met vraag 16)
- Ja (ga verder met vraag 13)

13. Wat zijn de mogelijke gevolgen voor uw organisatie bij het instellen van een beschermd gebied (marine protected area)?

.....
.....
.....

14. Wat zijn voor uw organisatie de eisen waaraan zo'n beschermd gebied zou moeten voldoen om het voor uw organisatie acceptabel te maken?

.....
.....
.....

15. Beschouwt uw organisatie het instellen van een beschermd gebied als een juiste methode om de natuur te beschermen of kunt u een betere maatregel noemen?

.....
.....
.....
.....

Het Friese Front

In ons vervolg onderzoek gaan wij ons richten op het Friese Front, dit gebied is door de overheid genoemd als een potentieel beschermd gebied (zie eventueel figuur 2 in de bijlage voor de locatie)

16. Kunt u aangeven welke belanghebbenden (of andere organisaties die zich richten op de Noordzee) wij zouden moeten benaderen voor ons nader onderzoek naar het Friese Front?

.....
.....
.....

17. a. Heeft u regelmatig met andere bedrijven, organisaties, overheden of personen te maken als het gaat om het Friese Front? Kunt u deze hieronder noemen? (liefst zo volledig mogelijk)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

17b. Welke van deze groepen hebben een mening die de mening van uw organisatie **ondersteunt**?

.....
.....
.....

17c. Welke van deze groepen hebben een mening die **tegenover** de mening van uw organisatie staat?

.....
.....
.....

17d Heeft dit gevolgen voor het halen van de doelstelling van uw organisatie? Op welke manier? Hoe zou dit kunnen veranderen?

.....
.....
.....

Tot slot

18. Hoeveel leden had uw organisatie op 31 december in 2003?

.....

19. Is er een speciale groep mensen toegewezen aan projecten m.b.t. de Noordzee en hoeveel mensen is dat?

.....
.....

20. Hoeveel doneren mensen aan uw vereniging en hoeveel subsidie ontvangt uw organisatie?

.....
.....

21. Zoals hierboven is aangegeven zullen we ons in het vervolgonderzoek richten op het Friese Front. Wilt u daarbij betrokken zijn?

- Ja
- Nee
- Eventueel

22. Is uw organisatie bereid om haar standpunten tijdens een workshop toe te lichten?

- Ja
- Nee
- Eventueel

23. Mochten er nog eventuele onduidelijkheden zijn, met wie kunnen we dan contact opnemen?

Naam:

Functie:

HARTELIJK DANK VOOR UW MEDEWERKING!

Bijlage 5: Enquête Friese Front

Enquête effecten mogelijke instelling beschermd gebied in het Friese Front

Deze enquête wordt gehouden door de leerstoelgroep Milieusysteemanalyse van Wageningen Universiteit, het LEI (Landbouw Economisch Instituut) en Alterra, in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit. Het doel van de enquête is inzicht te krijgen in de maatschappelijke kosten en baten van de instelling van beschermde gebieden in de Noordzee. Als case studie wordt het Friese Front gebruikt.

Wilt u zo vriendelijk zijn de gegevens van de organisatie waar u voor werkt in te vullen?

Naam organisatie:

Adres organisatie:

Uw naam: _____ Datum: _____

- 1) In hoeverre heeft uw organisatie belang bij/ of maakt ze gebruik van het Friese Front? Een korte typering is voldoende. (Bijv: Natuurbescherming, Visserij, Vaarroute, enz). Zie voor exacte locatie figuur 1.

.....
.....
.....
.....
.....

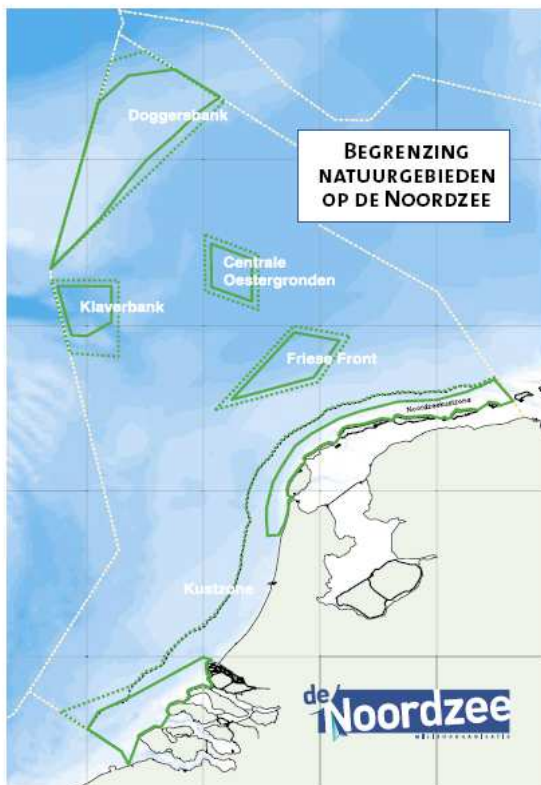

Fig. 1. Globale weergaves Friese Front
Bron: Stichting Noordzee

2a) In onderstaande tabel staan een aantal (gebruiks) functies genoemd. Wilt u in de kolom Noordzee aangeven welke functies van **de Noordzee** voor uw organisatie het belangrijkste zijn, c.q. van welke u vindt dat ze behouden/toegestaan moeten blijven in de Noordzee na instelling van beschermde gebieden (waarbij 1=meest belangrijk, 2= belangrijk, 3= neutraal, 4= niet zo belangrijk en 5= onbelangrijk)

2b) Welke van deze functies zijn voor uw organisatie relevant in het **Friese Front** (graag op zelfde wijze in onderstaande tabel invullen, in de kolom Friese Front)

Vraag 2	Ruimte voor korte toelichting indien nodig	a) Noordzee (schaal 1-5)	b) Friese Front (schaal 1-5)
1) Natuurbescherming			
- soortbescherming (incl. migrerende soorten)			
- behoud ecologisch evenwicht in Noordzee			
-Anders/Ook, nl;			
2) Regulatie Functies			
-Waterzuivering			
-CO2 absorptie			
-Anders/Ook, nl:.....			
3) Gebruik Hulpbronnen			
-Visserij			
-Schelpenwinning			
-Zandwinning			
-Oliewinning			
-Gaswinning			
-Windenergie			
-Waterkracht			
-Anders/Ook, nl			
4) Gebruik Ruimte			
-Scheepvaart			
-Recreatie (b.v. Zeilen)			
-Defensie			
-Anders/Ook, nl			
5) Informatie Functies			
-Recreatie (natuurbeleving, vogels kijken, ed.)			
-Historische waarde			
-Gebruik voor Onderzoek			
-Gebruik voor Educatie			
-Anders/ook, nl.....			

2) Wilt u een schatting maken (in %) van het deel van de totale activiteiten van uw organisatie, gerelateerd aan bovengenoemde functies, dat op de Noordzee en het Friese Front gericht is (in termen van mens-uren)?

Invulvoorbeeld:

Activiteit	% activiteiten Noordzee	% activiteiten Friese Front
Visserij	100 %	10 %

Activiteit	% activiteiten Noordzee	% activiteiten Friese Front
1		
2		
3		
4		

4) Wilt u aangeven wat het percentage aan Nederlandse inkomsten van uw organisatie is m.b.t in vraag 3 genoemd activiteiten? (is er een jaarrapport beschikbaar? Ja/nee)

Activiteit	% NL inkomsten Noordzee	% NL inkomsten Friese Front	Niet bekend
1			
2			
3			
4			

MPA's - Marine Protected Area – Beschermde gebieden op zee

Marine Protected Areas zijn beschermde gebieden op zee met bijzondere natuurwaarden, waar mogelijk bepaalde activiteiten niet (meer) zijn toegestaan. Het Friese Front wordt mogelijk ingesteld als beschermd gebied.

5) Wat zijn voor uw organisatie de eisen waaraan zo'n beschermd gebied zou moeten voldoen om het voor uw organisatie acceptabel te maken?

.....

6) Wat zijn de mogelijke gevolgen voor uw organisatie bij het instellen van het Friese Front als een beschermd gebied? Geef kort in eigen woorden weer wat het betekent voor het uitoefenen van de activiteiten van uw organisatie vermeld in vraag 3 (en ook eventueel in relatie tot andere gebruikers).

.....

7) In Bijlage 1 hebben wij een lijst van mogelijke gebruikers of belanghebbenden van het Friese Front opgenomen. Mist u nog een, of meerdere, organisatie(s) in deze lijst? (graag hier invullen)

.....

8) In het vervolg van ons onderzoek zullen wij in de herfst van dit jaar een workshop organiseren met de meest betrokken stakeholders van het Friese Front. Daartoe zullen wij later dit voorjaar voorbereidende interviews houden. Mogen wij daarvoor contact met u (c.q. uw organisatie) opnemen?

- Ja
- Nee
- Eventueel

HARTELIJK DANK VOOR UW MEDEWERKING !

• Mochten er nog eventuele onduidelijkheden zijn, met wie kunnen we dan contact opnemen?

Naam:
 Functie:

• U kunt natuurlijk ook met ons contact opnemen, mocht u vragen of opmerkingen hebben:

Birgit de Vos LEI – visserijonderzoek Postbus 29703 2502 LS Den Haag Tel:070-3358354 Fax: 070-3358198 Birgit.devos@wur.nl	Mishka Stuij Milieusysteemanalyse – Wageningen Universiteit Postbus 47 6700AA, Wageningen Tel: 0317- 485612 Fax: 0317 -484839 Mishka.stuij@wur.nl
---	---

Bijlage 6: Lijst van Geïnterviewde Organisaties

Natuurbeschermingsorganisaties
Vogelbescherming
Stichting de Noordzee
Greenpeace
Recreatie
NVVS (Sportvisserij)
Onderzoek
RIVO
Alterra Texel
LEI
Overheid
EZ
Visserij
Productschap Vis
Federatie van Visserijverenigingen
Redersvereniging voor de zeevisserij
Zand- en Grindwinning
NVZ
Windenergie
We@Sea
E-conncetion
Scheepvaart/Transport
Shipagents
Olie- en Gaswinning
NOGEPA
NAM

Bijlage 7: Interview Vragen

Interview vragen voor stakeholders in het Friese Front

Doelstelling: Middels deze vragenlijst proberen we een beeld te krijgen van de mogelijke gevolgen van de instelling van een Marine Protected Area voor de meest betrokken stakeholders en welke mogelijke "kosten en baten" hieruit kunnen voortvloeien (zowel financieel als in de vorm van beperkingen c.q. verruiming van gebruik per stakeholder en/of mogelijke conflicten of synergiën tussen stakeholders).

Inleiding

In de Nota ruimte worden vijf gebieden, waaronder het Friese front, aangewezen die uiteindelijk in het Integraal Beleidsplan Noordzee (IBN) opgenomen zullen worden.

In het algemeen mogen nieuwe activiteiten alleen ontwikkeld worden als ze geen significante gevolgen hebben voor natuurwaarden of als er geen reële alternatieven zijn. Deze afwegingskaders worden verder uitgewerkt in het IBN.

Daarnaast zullen naar aanleiding van de Vogel -en habitatrichtlijnen Speciale Beschermde Zones (SBZ's) aangewezen worden en bestaat de mogelijkheid dat de natuurwet ook buiten de 12 mijl zone van toepassing wordt verklaard en dus ook gaat gelden voor het Friese Front.

Wat betreft de ruimtelijke claims moet eerst aangetoond worden wat het nut en de noodzaak van de claims (activiteiten) zijn. Als dit is aangetoond zullen de betrokkenen zich moeten inspannen om de effecten van de activiteit te beperken en te compenseren (in natura of anders financieel).

1. Hoe kijkt u tegen deze ontwikkelingen aan? Wat zijn volgens u in het algemeen (i.e. niet alleen voor eigen organisatie) positieve en negatieve aspecten?
2. Wat denkt u dat de consequenties zijn voor de uitoefening van uw activiteiten? (zowel positief als negatief en zowel kwalitatief als kwantitatief, inclusief financiële aspecten).
3. Denkt u dat uw activiteiten op dit moment verenigbaar zijn met natuurbescherming (in het Friese Front)? Waarom wel/niet?
4. Als dit op dit moment niet het geval is, welke aanpassingen aan uw activiteiten zou u moeten doen zodat dit wel het geval is?
5. Wie is hier voor verantwoordelijk?
6. Zijn er belemmeringen om deze aanpassingen te maken. En zo ja, welke?
7. Als dit plan (instelling van SBZ) doorgaat, wat zijn dan voor u de voorwaarden? (bijvoorbeeld in de vorm van aanpassing in activiteiten of financiële compensatie)
8. Welke effecten zal het instellen van een SBZ volgens u kunnen hebben op de activiteiten van andere gebruikers van het gebied? (alle stakeholdergroepen langsgaan; defensie, visserij, zandwinning, windenergie, olie -en gaswinning, scheepvaart, natuurbeschermingsorganisaties, onderzoek en recreatie)
9. Welke belangen en bezwaren ziet u bij deze andere groepen?
10. Welke rol heeft u in het IBN en hoe kijkt u tegen deze rol aan?

11. In een workshop zullen we komende herfst de resultaten van de interviews bespreken. We zouden het op prijs stellen als u hier ook bij aanwezig kunt zijn. Heeft u in principe belangstelling aan deze dag deel te nemen? Wat vindt u belangrijk dat op deze dag besproken of gedaan zal worden?

Extra vragen (duur: 5 minuten)

In en om het Friese Front vinden veel verschillende activiteiten plaats. Sommige activiteiten gaan wel met elkaar samen andere moeilijker.

1. Kunt u een voorbeeld geven van 2 activiteiten die volgens uw organisatie goed met elkaar gecombineerd kunnen worden? Waarom?
Activiteit 1 =
Activiteit 2 =
2. Kunt u ook een voorbeeld geven van 2 activiteiten die moeilijker met elkaar gecombineerd kunnen worden? Waarom?
Activiteit 1 =
Activiteit 2 =
3. Hoe zou de Noordzee/ Friese Front volgens uw organisatie het beste bestuurd kunnen worden? (graag één antwoord aankruisen)
 - Door de Nederlandse overheid
 - Integraal met alle sectoren inclusief de overheid samen
 - Volledig open toegang voor alle sectoren
 - Door veiling verdelen van delen van de Noordzee voor bepaalde sectoren zoals visserij
 - EU
 - Anders, nl.....
4. Beschikt uw organisatie over middelen (financieel, juridisch, politiek, media, onderzoek etc.) om invloed uit te oefenen op besluitvormingsprocessen in de Noordzee? En zo ja, welke?